

10078

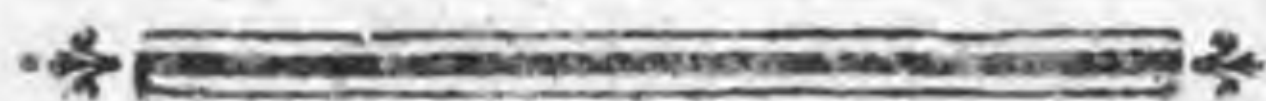
JOANNIS FANTONI

CONSILIARII, ET MEDICI REGII

SPECIMEN

OBSERVATIONUM

DE ACUTIS FEBRIBUS MILIARIIS.

PRÆMISSA est DISSERTATIO de antiquitate
& progressu Februm Miliarium.

Ex recensione Auctoris iterum edita.

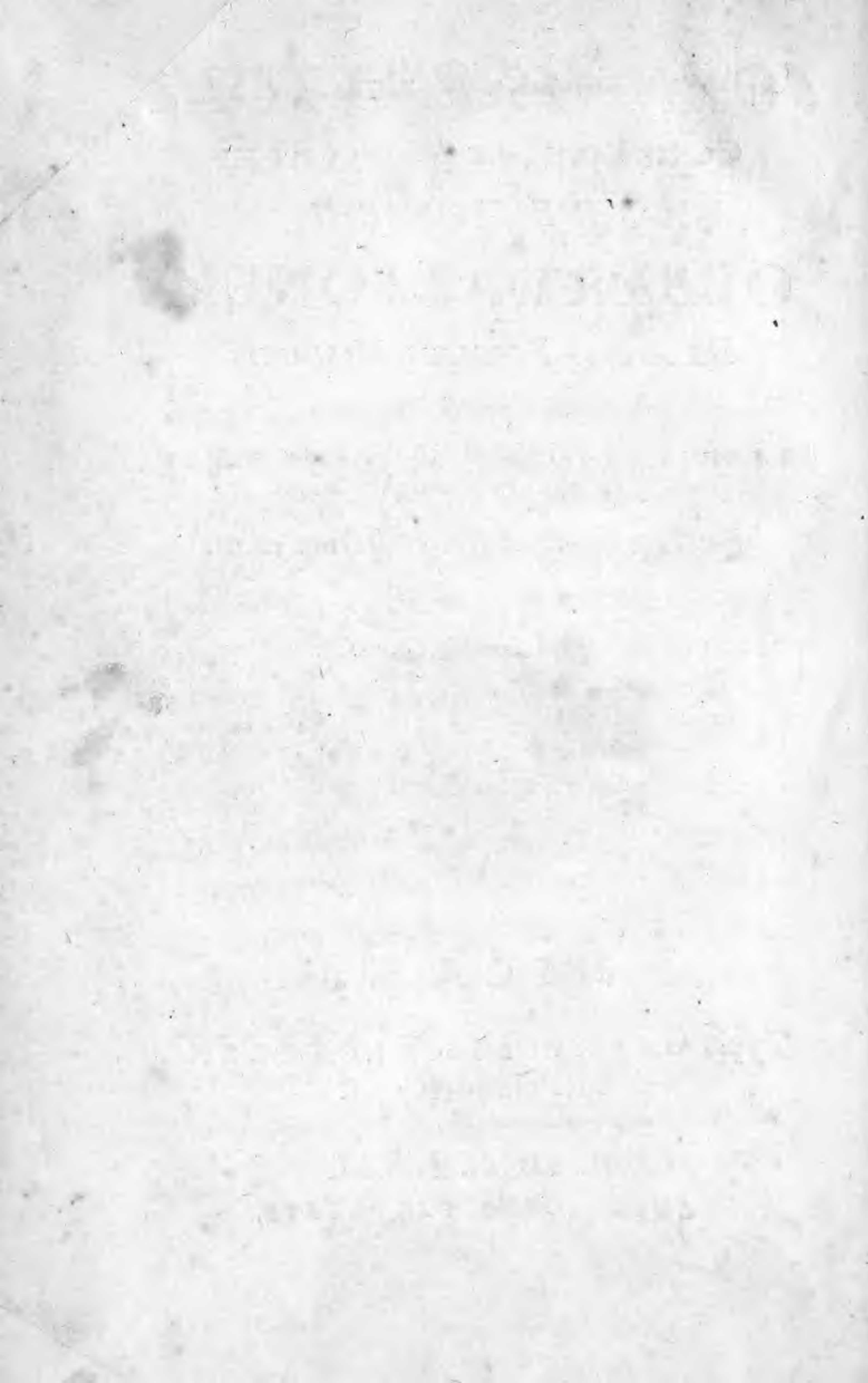
NICAÆ,

Typis GABRIELIS FLOTERONT
in Palatio Regio.

M. DCC. LXII.

SUPERIORUM FACULTATE.

EDITORIS

PRÆLOQUIUM.

Clarissimi Viri JOH. FANTONI Opusculum, quod diutinis exoptabat votis in Arte Medica Litteraria Respublica, dum alia plura ejusdem incliti Auctoris pervolveret, quæ tam usu, quam typis sacravit, aut in Regio Taurinensi Lyceo plurium annorum cursu feliciter edocuit, aut tandem in Nostra, ac etiam in longinquis Regionibus maximi nominis gloriosa detulit Fama, quatuor abhinc annis post ipsius Fata, luci (ut ipse paraverat vivens) omniumque judicio emittit ex Filio Nepotis erga benemeritum Avunculum, qualiscumque ea sit, animi sollertia ac gratitudo. Si argumentum, quod versat, sincero eruditionis ac veritatis assequendæ desiderio respicias, Humanissime Lector, novissimum, si utili-

latem ac fructum, Tibi ut opinor, futurum erit pretiosissimum. Agit hoc in Opere Augustissimi Regis, ac Urbis Primarius Medicus de tristi, ac lethali morbo, Miliaris, ut, vocant, Febris, quæ ubique Terrarum Homines cujuscumque ætatis, ac conditionis, Puerperas præsertim vel usque ad agonem vexavit, vel ut plurimum præmature occidit. Quid, amabo, optabilius Medico, quid Mundo utilius quam hujusce malignæ, serpentisque Febris naturam, & ingenium noscere, ac probatis principiis innixa haurire remedia? Hæc habes, si attente legas, studiose perpendas, sedulo usu perficias.

AD LECTOREM.

MULTA mihi superioribus annis impedimento fuerunt, quominus hanc de Miliariis Febribus Dissertationem perficerem: de quo nempe argumento commentari aliquid, & consignare litteris cœpi, ut primum ejusmodi febrium genus perniciosum in urbe Taurinensi percrebuit. Istæ scilicet ab initio ita infestæ, ac prope fatales erant feminis, præcipue nobilibus, quæ recens peperissent, ut is puerperarum proprius & peculiaris morbus diceretur. Postea vero cum idem cives & incolæ vix ullo sexus, ætatisque discrimine invasit; tum velut ingenitus, atque endemius in hac civitate habitus est, usque dum præmaturi judi-

cii errorem patefecit infelix eventus :
namque inopinato hinc & illinc ex-
ortam eandem luem , atque in toto
pene tractu Pedemontano sensim dif-
fusam vidimus. Sed interim alia quæ-
dam infixæ hominum mentibus hære-
bat opinio , qui proximis videlicet
temporibus primo apparuisse in terris
tantum id malum existimarent. Enim-
vero sic fieri solet , ut quæcumque
prius invisæ , vel inaudita præter ex-
pectationem obvenerint , ea plane &
omnino reputentur nova , quorum
tamen vetusta plerumque origo sit :
quemadmodum longe veterius , quam
vulgo creditur , genus omne febrium
miliarium apud eximios Scriptores
reperimus. Nimirum ut papulas mi-
liares sine ulla febrili corporis affec-
tione , ita conjunctas cum talibus ex-
anthematis febres , sive natura mites
ac benignas , sive etiam acutas & ve-
hementes , a priscis Medicis obser-

vatas fuisse constat. Sed graves istæ ac perniciosæ per multas ætates insolenter & raro incidisse videntur; quæ recenti memoria suscitata simul & frequentes, immo domesticæ & familiares factæ sunt quibusdam in regionibus, ubi passim vagari tamquam in proprio solo perseverant. Atque hæc ipsa, erudite Lector, quæ tibi breviter ac summatim exposui, nostræ Dissertationis capita esse intelligis. Ad febrium autem miliarium historiam quo planior & luculentior aditus fieret, procæmii loco dicendum putavi de antiquorum propagatione morborum, maximeque exanthematum specie dissimilium, quæ focias sæpe febres habentia peculiare hisce singulis nomen dederunt. Et quamquam hic multa, & varia enarrando longius, quam in procæmio deceat, provectus sum; tamen cum instituti mei ratio id po-

stularet, hanc mihi veniam te facile daturum esse confido.

Pauca hæc olim præfatus eram, cum primum Dissertationem istam in publicum emitterem. Nunc autem de nova ejusdem editione vix quicquam est aliud quod te monendum putem, nisi verba quædam in contextu orationis me immutasse; atque ex Notationibus in margine positis, quæ nimis multæ videbantur, alias retinuisse, aut ex parte quadam immutasse, alias minime necessarias vel prope inutiles abjecisse. Quæ tibi, amice Lector, si grata & accepta sunt, placuisse studium meum vel parvis in rebus gaudeo. Interim vale.

INDEX CAPITUM.

C A P. I. *Februm miliarium acutarum
symptomata.* Pag. 79.

II. *Pustularum in Febris miliariis di-
versitas, & quædam anomalix.* 103.

III. *Febres natura miliares sine pustula-
rum eruptione.* 116.

IV. *Quæ boni vel infausti ominis in Fe-
bre miliari animadversa fuerunt.* 123.

V. *Hominum naturæ & status quidam ad
Febrem miliarem proclives.* 137.

VI. *Februm miliarium salutare exi-
tus.* 150.

VII. *Funesti, & sæpe inopinati Februm
Miliarium eventus.* 175.

VIII. *Observata quædam in cadaveribus,
maxime Puerperarum.* 193.

IX. *Febres acutæ miliares nonnunquam
incommoda valetudinis relinquunt.* 197.

**X. De Curatione & Regimine Ægrorum
generalia quædam præcepta.** 204.

**XI. Remedia quædam facultatibus diver-
sa recensentur : de singulorum usu judi-
cia & observationes.** 219

**XII. Sanguinis Missio in Febris milia-
riis.** 240

XIII. Usus Vesicantium. 256

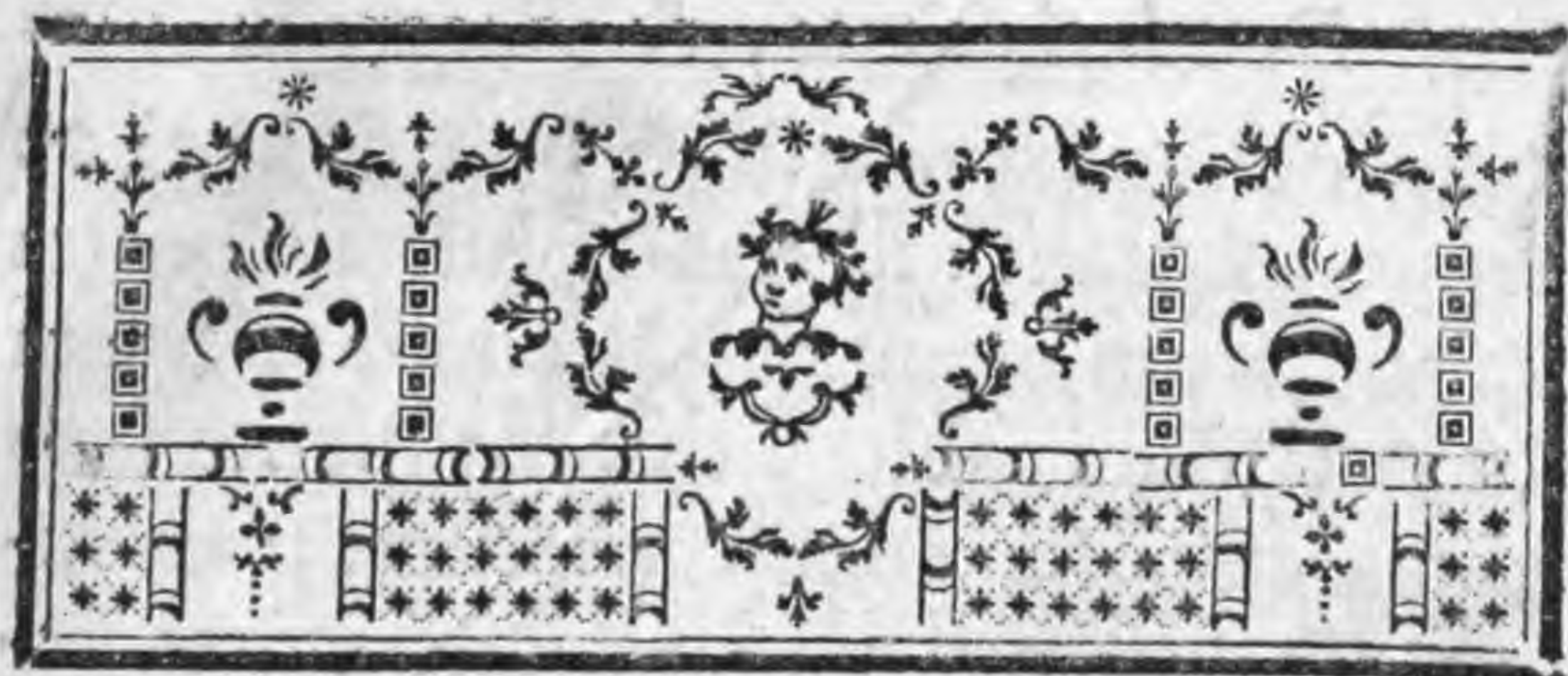
IMPRIMATUR. Nicææ die 15 Aprilis 1762.
P. A. CANTONUS Vic. Generalis.

*Opus , cui titulus Joann. Fanton. Con-
siliar. & Medic. Reg. Specimen Observ. de
acut. febr. miliar. &c. attente legi , iterum-
que cum animi oblectamento prosequutus.
Sane continet copiam studii medici sum-
mam , & ubique maxime viget Clariss. Auc-
toris ingenii vis , pari cum diligentia in
observando conjuncta ; nihil in eo inve-
nias quod repugnat , quin singula solida
sunt , solidiorique innixa fundamento. Di-
gnum equidem est ut ad publicam utilita-
tem , atque ad viri insignis ipsa fama ma-
joris perennem memoriam , in lucem quam
cito prodeat. Nicææ die 27 Aprilis ann.
1762. BARRALIS.*

V. Se ne permette la stampa

Nizza li 27. Aprile 1762.

ACHIARDJ dell'ALP Senatore Prefetto
per la gran Cancelleria.

DISSERTATIO

DE

FEBRIUM MILIARIUM

ANTIQUITATE,

ET PROGRESSU.

AB IUS Paulinus, in Prælectionibus suis, de memorabili Peste Atheniensium, quam accurate narravit Thucydides, idem fere cum Plutarcho, & cum præclaris quibusdam Medicis sentire se profitetur; eam videlicet conditionem esse mortalium, profecto miseram, ut antiquis non modo, sed maxime

A

2 *De Antiquitate, & Progressu*

novis in dies exorientibus morbis angi ac torqueri soleant : id quod plurimis rerum præteritarum monumentis constare iidem viri doctissimi arbitrantur. Atque ita sane primis evenisse mundi ætatibus censendum est, ac per aliquot inde etiam sæcula, posteaquam orbem terræ habitabilem prope universum homines occupaverunt. Quo nempe longissimo temporis spatio proprias cujusque regionis, & subinde variantes intemperies cœli; qualitates nutrimenti omnes, cujus tanta est ubique gentium diversitas; & cetera quæcumque a natura universa suppeditantur, tum in decursu vitæ obvenire solent, eaque valetudini secunda, vel adversa, experiri potuerunt. Quibus igitur pravis affectionibus corporis, & masculi, & feminæ dissimili habitu ac temperamento, pueri, adulti, senes; tum homines ii, qui oppida, & nobilissimas urbes, vel campestres agros, humilia, vel montana loca, vel oras maritimas incolerent, vel ipsa etiam maria longe lateque ambularent; ceterique in labore aut otio, in paupertate & squalore, aut in opulentia & voluptate vitam agentes: uno verbo illi omnes ex omni conditione ho-

mines, quibus tandem morbis subjacerent, sive ob evidentes causas, sive occultas, persæpe compertum fuisse in tanta longinquitate temporum, facile intelligi potest. Jam vero ad nostram ætatem propius accedendo, si communis ista calamitas humani generis consideretur; mihi quidem probanda maxime videtur illorum opinio, qui antiquos esse volunt plerosque morbos (1) atque ab aliis regionibus quoquo modo transmitti in alias, ubi revera tanquam novi, & in loco ipso nati appareant: vel antea rarissimos, & perpaucis Medicis cognitos, jam frequentius incidere, & sensim magis ac magis increbrescere: gravioresve ac perniciosos tandem aliquos fieri, qui

(1) Plerosque dico morbos, non equidem omnes. Fieri enim possunt fortuitæ quædam, & incomprehensibiles exteriorum, interiorumque causarum complexiones; unde morbi ex novo genere aliquo exoriantur, qui a vetustissimis usque temporibus nullo terrarum orbis loco acciderint. Hoc autem si raro evenire suo jam tempore putavit Cornelius Celsus, nunc multo magis insolens fore censendum: *Rarius*, ait ille, *sed aliquando morbus quoque ipse novus est: In Præfatione, Lib. 1. Medic.*

4 *De antiquitate , & progressu*

multo minus detrimentum hominibus afferre , quondam soliti fuissent. Atque hujusmodi vicissitudines malorum , sive ex contagione , aut rebus fortuito advenientibus , sive ex gentium quarundam errore , & vitio , quæ potissimum a simplici & recta victus ratione recesserint , evenire videntur (2).

A Saracenis enim Variolæ , quas ipsi fortasse ab aliis habuerunt remotioribus Orientis gentibus , in ceteros Tractus Asiaticos , in Africam , & Europam , tum ab Hispanis in Occidentales Insulas translatae sunt ; unde Venerea Lues ad nos pervenit , atque in partes orbis terrarum pæne omnes diffusa est. Hanc nempe tur-

(2) De corruptis Helvetiorum moribus vehementer , & lamentabili quodam modo , conqueritur conterraneus ipse , vir plenus animi, Derebecque , simul alias nationes pungere haudquam veritus : *Proh dolor ! inquit , * cum antiqua frugalitate , & simplicitate in victu derelicta , Italarum , Gallorumque mollities , ac deliciae in patriam nostram introductae fuerint , & cum iis vitia horum plurima , simul etiam morbi multi olim nobis incogniti corpora nostra afflixerunt . * In Praefatione ad Prodromum Medicinæ Helvetiorum , ubi cetera videbis , quæ hoc loco prætermisimus .*

pissimam luem a priscis usque temporibus per se exortam in Hispaniola, & familiarem indigenis, Europæi per contagium in eadem Insula contraxerunt. Cur autem apud illam gentem procreari malum ejusmodi pestiferum haud difficile potuerit, multiplices, easque graves profecto, & efficaces causas in medium adducit, & singulatim exponit clarissimus Astruc in opere illo egregio, & perfecto, quod *De Morbis Venereis* inscribitur: ubi docet antiquum etiam, peculiarem atque endemium esse morbum in Peruviano Regno, tum in reliqua fere tota continente Americæ parte: idemque porro addit in Africa interiore, in Guinæa, in Malabaria, in Java, & Molucis Insulis, jampridem vulgo innotuisse quemdam affectum, qui Venereo Americano similis censetur. Ac nonnullæ sunt insuper ægri-tudines diversi generis, quarum commemoratio ad hoc nostrum institutum pertinet.

Johannes Wierus Brabantinus, olim Cliviæ Ducis Archiater, in libello *Medicinalium Observationum*, qui anno 1567 in lucem prodivit, de Scorbuto loquitur, antiquo certe morbo, quarum-

dam regionum proprio, videlicet septentrionalium, maxime ad oras maritimas, qui tamen haud multis ante annis latius vagari, easque nationes aggredi & vexare cœpisset, quæ ne talis quidem luis nomen unquam audivissent. Qua in re assentitur Wiero Belgicus alter scriptor Dodonæus (3), simul animadvertit suo primum tempore in Bohemia & Silesia scorbutum apparuisse: & vulgarem in Gothana Provincia ab anno 1604 eundem factum esse docet Casp. Hoffmannus (4): quamquam Schmitzius in *Compendio Medicinæ* id malum usque ab anno 1481 irrepsisse in Germaniam perhibet, auctore Spangerbergio: & revera quinquennio post grassatum fuisse in Misnia vir clarissimus affirmat Georgius Fabricius (5). Apud nos etiam Scorbutus, cujus tamen plures sunt gradus & differentiae, licet ignotus olim non esset, sic nostra memoria sensim percrebuit, ut,

(3) *V. Medicinal Observat.* c. 23.

(4) *De Medicament. Officinal.* ubi de *Cochlearia* sermonem habet.

(5) *V. Sennerti Tractatum de Scorbuto*, cujus peculiaris ibi species quædam ex Fabricio describitur.

cum antea horrificum quemdam, & putandum morbum ægroti reputarent, atque ab eo denominando abstinere vellet, postea minus terreri, eundemque demum proprio ipsimet nomine designare consueverint. Ceterum ab antiquis item Medicis indicatæ fuerunt hujusce luis quædam species, quas illi nimirum a partibus corporis præcipue affectis *Stomacacen*, & *Scelotyrben* appellaverunt: atque hæc ipsa apud Plinium nomina reperiuntur. Quod si ad scorbuticarum genus pertinent hujusmodi affectiones a Plinio memoratæ, ac tum infestæ militibus cum Rhenum trajecit, atque in Frisiæ Tractu castra posuit GERMANICUS, inde colligitur, illo jam tempore scorbutum extitisse, & Frisiis plane cognitum fuisse, utpote qui singulare quoddam ejusce mali remedium, sive herbam Britannicam, demonstraverunt.

Pergamus ad illam Anginæ speciem atrocissimam, quam proprie *synanchen*, vel gutturis laqueum vocant. Morbus iste cum paullo post initium præteriti sæculi Neapolitanos invasit, insolens omnino iis, atque adeo novus apparuit: inopinato enim homines adoriri, maxime pue-

ros, & præcluso spiritu celeriter aliquos jugulare solebat. Sed probe animadvertit M. A. Severinus (1) minime novum esse morbum, quippe Hispanis jam ante infestum, ut quidam ejus Gentis Medici Scriptores declaraverunt, in primis Joh. Alphonsus a Fontecha; post modum ad Sardiniam, Siciliam, Melitam, denique ad omnes Regni Neapolitani, tum huic finitimas quasdam provincias, transmeasse. Quamquam multo longius repetenda morbi origo est, quippe qui ab Aretæo (2), præ ceteris veteribus, singulatim accurateque descriptus fuit, ut idem ipse rerum medicinalium, quas Græci tradidissent, studiosissimus adnotavit Severi-

(1) V. Auctoris libellum, qui inscribitur: *De Padanchone Maligna*.

(2) *De Causis, & Signis Morborum Acutorum lib. 1. c. 7.*, cujus capitis brevem quemdam locum huc afferre mihi visum est: *Eodem* (scribit Aretæus) *die moriuntur, qui celerrime, nonnunquam & antequam Medicum arcessiverint; nonnulli & arcessito Medico nihil profecerunt: mortuus est enim æger, antequam Medicus vocetur.* Cetera vide apud Auctorem; cujus opera egregia nuper ex Græca in Latinam linguam transtulit, atque illustravit doctissimus Wigan.

nus. Quod si hujusmodi morbus eas frequentius regiones afflixit, quas nominatim diximus, aliquando tamen in aliis apparuit. Talem videlicet anginam plures Medici, Fernelius in primis, si bene memini, Forestus, Brasavolus, a se observatam fuisse prodiderunt: & nos quoque strangulatricem istam interdum vidimus. Sed præterire jam licet ejusce generis morbos, atque ad eos reverti (quoniam a variolis exordium cepimus) qui ab efflorescentibus in cute maculis, aut pustulis, denominationem habuerunt.

Quæ olim Germanis ignota erat *Rosalia*, primum Schwinfurti a diligentissimo Fehrio conspectam fuisse anno 1652, Tilingius (3) prodidit: tametsi eam descripserat antea Sennertus (4), utpote quam ipse Wittebergæ aliquoties vidisset, quemamodum Vratislaviæ semel in puero Doringius. Atque hæc profecto a morbillis distinguenda affectio est: neque enim parvæ ac rubræ papulæ, sed ampliores maculæ sunt plurimæ, & mino-

(3) *V. Tractat. de Febr. Petechial. pag. 58.*

(4) *Lib. 4. de Febr. c. 12.*

res aliquæ , rosæ , quasi ignitæ , toto corpore diffusæ (5) ; quas propterea censet Ballonius ad naturam erysipelatis , ut morbillos ad herpetem , accedere. (6) Sed multis fere incognitum hunc affectum dilucidavit , libro *De Tumoribus* , ab hinc annos prope ducentos , Sculus ille , nobilis Medicus , Ingrassia. (1) Et facile quidem putaverim eundem ipsum esse morbum , quem peculiari quodam nomine signatum brevissime expressit Avicenna (2) : *Est* , inquit , *Alhamica aliquid inter variolas , & morbillos , & est salrior ambobus*. Cum eodem quoque is convenit , quem , *Alsara* a se nuncupa-

[5] Frequentes hæ maculæ interdum se se contingunt , ut universa propemodum cutis rubicunda sit , & *scarlatinæ* febris speciem exhibeat.

(6) *V. Lib. 1. Epidemior.*

[1] Neapolitani , ut idem Auctor perhibet , tum *Rossaliam* , tum etiam *Rossaniam* vocitant : Latini quidam Scriptores *Rubiolas*. Nicol. Chesneau *Observation. lib. 4. cap. 5. Rubiolam* dicit a Massiliensibus proprio vocabulo *Rougeole* , & Morbillos vulgo *Senapion* denominari : quamquam in ea regione Vasconia , in qua ipse commorabatur , numquam se vidisse *Rubiola*m affirmat , & solos ibi communes esse Morbillos.

(2) Canon. lib. 4. Fen. 1. Tract. 4. cap. 2.

tum pluribus verbis exposuit Alfaharavius : namque hujus morbi symptomata , ut ipse declarat , non valde differunt ab iis , quæ in *Alhasba* obtingere soleant ; atque hac altera voce significari morbillos docet ejusdem Auctoris latinus interpretes (3). Ex Arabicis autem Scriptoribus Haly Abbas (4) *Rossaliam* indicavisse primus videtur , qui tales maculas denominavit *Rubeolas* , ex calido & subtili , nec multum malo , ut idem ait , sanguine progenitas : ubi tamen animadvertit eas in progressu fieri similes granorum milii aut paullo majores. Equidem vidi aliquoties oborta singulis prope maculis grana singula , quemadmodum istas nonnunquam morbillofis exanthematis interspersas. Neque ita insolens est , ut primo in facie morbilli , sive disjuncti , sive agminatim dispositi ; deinde latæ maculæ & bene rubicundæ in pectore , brachiis , aliisque partibus efflorescant. Quum autem in affectibus ejus-

(3) V. Alfahar. Lib. Theor. & Pract. Tract. 31. cap. 8. & 11.

[4] Theor. lib. 8. c. 14.

modi cutaneis incidunt anomaliae, quoniam latino verbo (dum etiam vulgari caremus) quaelibet earum species appellanda sit, profecto nescimus, & parum fortasse, meo iudicio, interest scire; quoniam singulae possunt ad principale genus quoddam referri. Distinguendae sunt omnino, ac peculiariter definiendae in arte medica res praecipuae & stabiles; minus vero studii operaeque in vagis & minutis ponendum est: jam enim vocabulis fere inanibus plus nimio abundamus: atque utinam ad eos morbos, qui tam multis & speciosis nominibus designantur, minor esset optimorum inopia remediorum. Verum haec a proposito aliena praetereamus, & inchoati sermonis viam persequamur. *Scarlatinam* febrim, sicut eam vocat, & describit Sydenhamius, ex *Rossalia* utique repetendam esse putaverim. Principio scilicet obrigescere, atque horrere dicit aegrotos, deinde incalescentes non admodum vehementer laborare: postea cutim universam crebris & latioribus, magisque rubentibus infici maculis, quam in febris morbillosa: has evanescere paucis diebus, & squamatim, vel furfuris instar,

cuticulam abscedere : porro addit Sydenhamius morem esse ejusdem morbi, ut integras familias, maximeque pueros aggre-
diatur. Similiter Lindestolpe, Svecorum classis Medicus, de quadam febre meminit (5), quæ Aprili mense anni 1710 plurimos nautas corripuit, cum raucedine, atque amplis in facie, & pectore apparentibus maculis : quod autem ægritudo gravis non esset, aliqui ne jacere quidem soliti erant : emissio sanguine, & data opii tinctura, sanabantur omnes : attamen raucedo diu perdurabat. *Scarlatina* hæc febris, ratione macularum, ab Auctore denominata est, quæ etiam *Rossaliæ*, si recte quidem sentio, species quædam censenda est : nisi forte scorbuticæ fuerunt maculæ, occasione febrilis motus, affectoque simul gutture, exortæ : id quod facile nautis, in plaga præsertim boreali, evenire potest. Ad summam nihil hac de re decernimus : sed tamen illam proprie *scarlatinam* febrim appellandam esse arbitramur, in qua non isto modo maculata cu-

[5] V. Librum de Venenis pag. 248.

tis, sed fere tota plerisque in partibus rubicunda fit; atque hanc ipsam melius coccineam, quam ex vulgari consuetudine *scarlatinam* vocari. Quamquam plane licebit novitatem utriusque nominis repudiare: ejusmodi enim febris una & eadem esse videtur; ut continens illa, quam Græci nonnulli rubram, sicut aliam quamdam lividam, ab immutato exterioris corporis colore, nominaverunt; atque adhuc nos ipsi albam, ut solebant veteres, in febrium numero reponimus.

Nunc eas longe diversas commemoremus cutis maculas, unde malignæ quædam febres vulgo purpureæ aut peticulares dicuntur; quod veluti novum morbi genus primo apparuisse in Italia circiter annum 1505 a Scriptoribus Medicis proditum est. Inter Græcos Actuarius de hisce maculis meminit (1) five exanthematis instar morsus pulicum, vel rubicundis, vel purpureis, vel nigricantibus; & pejora quidem rubris agnoscit purpurea, nigra omnium pessima. Fracastorius (2) communem esse morbum cer-

(1) *Method. Med. l. 1. c. 2.*

[2] *De Morbis Contag. l. 2. c. 6.*

tis regionibus, ut Cyprio, & vicinis Insulis perhibet (3). Ab Italis ad Germanos eadem lues pervenisse creditur, quam Halæ Saxonum popularem extitisse temporibus suis Balth. Brunnerus docet in *Consiliis Medicinalibus* (4). Postmodum Lotichius, ubi de malignis febribus in Hassia epidemicis sermonem habet (5), talia Marpurgi anno 1640 exanthemata primo deprehensa commemorat; tum in eo volumine *Observationum*, quod inde novem post annis evulgavit Thonerus, Ulmenfis Medicus, id est *Observatione vigesima secunda Febrem continuam cum petechiis efflorescentibus* exponit. Serius autem in tractu Wirtembergico idem morbus grassari cæpit, anno scilicet 1684;

[3] *Febrem peticularem in regione Sinarum, quam Sericam dicunt, frequentissimam esse mihi retulit civis quidam meus, qui eam per plures annos habitavit. Roder. a Fonseca Consultat. Medic. Tom. 2. Cons. 31.*

(4) Videlicet in *Consil.* 42. & 43. Obiit Brunnerus A. 1604, sed plurimos ante annos ab eo *Consilia Medica* litteris consignata fuisse ex ejusdem vitæ historia intelligimus.

(5) *V. Consilior. & Observat. Medic. l. 1. Observat. 15.*

eoque tempore minus Tubingæ quam aliis provinciis infestus fuit ; sic enim prodidit Moeglingius in *Disputatione de Peste*. Ceterum multo prius quam ab Insula Cypro, vel quibuscumque aliis ultramarinis terræ partibus in Italiam hæc lues allata esset ; forte in aliqua Ditionis Gallicæ regione , aut huic saltem finitima , ut in Tornacensi Flandrica , Jacobo de Partibus , Tornacensi, CAROLI VII. Galliarum Regis Medico , cognita fuisse videtur ; quippe qui exanthemata descripsit non tamquam ex culicum , sed proprie pulicum morfu , & diversos eorum colores , qui hodie noti sunt omnibus , indicavit. (1) Fracastorius de nobilissimo & literato viro Andrea Naugerio meminit (2) a Serenissima Venetorum Republica ad FRANCISCUM I Galliarum Regem Oratore

[1] V. Auctoris locum in Commentario quod inscribitur *Explanatio in Avicen. Tract. 4. Fen. 1. Quarti de Febre pestilentiali. Cap. 1.* Ex quo uno antiqui hujusce Scriptoris loco Hier. Mercurialis , vir doctissimus , non ita recens exortas , ut communis erat suo tempore opinio , peticulas existimavit : *Comment. in Epid. Hippocr. Hist. Sileni.*

[2] *De Morbis Contag. l. 2. c. 6.*

delegato : is paullo postquam ad Regis aulam, tum in oppido Blesio commorantibus, pervenisset, peticulari febre correptus intra paucos dies interiit : qui casus certe quidem gravis & improvisus obtigit anno 1529 sub initium Maii mensis, quemadmodum memoriæ proditum est. Itaque, iudicio Fracastorii, pestiferum veluti seminium, sub italico cœlo conceptum, illuc detulit Naugerius, cum istius luis ne nomen quidem Blesenses incolæ audivissent. Ac nihil fane mirum id nobis videtur, quin etiam facile fieri potuisse intelligimus : sicuti Pedemontanis quibusdam, & nostris præsertim civibus evenit, ut cum longius hinc essent in tractus Italicos profecti, ubi maligna febris miliaris ignota erat, hæc tamen ipsa, nobis jamdudum familiaris, eosdem inopinato invaserit (3). Sed tamen

[3] Ita grassantibus uspiam variolis sæpe accidit, ut aliqui ad effugiendum id malum, in loca quædam remota, & saluberrima successerint, quos ibi nihilominus idem morbus tentaverit : cum interea indigenæ, ceterique habitatores ab eo prorsus immunes essent. Ac de aliis communibus morbis id etiam aliquoties observatum est.

ex eo peculiari loco Jacobi de Partibus, quem modo citavimus, conjectare quoque licet, sive in Blefensi, sive in alia regione Gallica, eundem ipsum, qui admodum frequens esset in Italia, petechialem morbum aliquando incidisse. Atque utinam in superiorum ætatum decursu, præter eos Auctores, qui de vario morborum genere observationes egregias ac perutiles nobis tradiderunt; ceteri ubique gentium Medici experientissimi, quæ rara omnino & singularia in morbis animadvertissent, eadem, ne memoria exciderent, scriptis consignassent. Quamquam non pauci, opinor, talia in adversariis descripserunt, quæ nisi per varios casus, hominumque incuriam præque periissent, amplificare artis nostræ historiam, atque illustrare potuissent. Quod si Jacobus de Partibus magnum illud commentarium A. D. 1453 absolutum posteris non reliquisset, ubi data occasione atque obiter peticularum in febribus mentionem fecit; credibile omnino esset, easdem in regionibus citra mediterraneum, & maxime in transalpinis, ante an. 1505 neminem unum

habuisse cognititas (4). Fere enim Scriptores in morbis iis enarrandis operam posuerunt, qui frequenter obtigissent, aut vulgares jam facti essent quo circa variolas & morbillos quamplurimi; cetera duo exanthematum genera tantum aliqui, & potissimum Itali, exposuerunt; *Rossaliam* dico, easque pustulas cutis, quæ ab his, patria lingua, *Vaiuolo Salvatico*, vel *Ravaglione* appellantur. Sunt enim aquosæ & pellucidæ quasi variolæ (Crystallo propterea dicuntur) modo cum parva febris, modo nulla, atque in aliis ægrotis paucæ, in aliis multæ, per cutem universam disseminatæ: qui morbus dierum aliquot spatio salutarem exitum habere solet. Præ ceteris Auctoribus Ingrassias, sicuti *Rossaliam*, ita Crystallos in libro *de Tumoribus* descripsit, quippe qui tales vesiculas, præsertim Neapoli, sæpe vidisset in pueris. Nam Vidijs quidem splendentes

(4) Si forte quispiam suspicari velit Auctorem nostrum ea quæ de peticulis diserte conscripsit, ex aliquo Codice Græco desumpisse (quam tamen suspicionem habere visus non est Mercurialis) saltem is ignoti morbi notitiam primus Europæis dedit.

istas agnovit pustulas, paucisque verbis exposuit; sed tamen variolis, & morbillis, tamquam ejusmodi morborum tertiam speciem adjungendas non esse putavit: ex quo apparet eundem Auctorem neque a morbillis distinxisse *Rossaliam*, vel hanc minime cognovisse. A veris autem variolis dissimiles crystallos Medici satis commode, ut mihi videtur, tali appellatione disjunxerunt. Post Italos Riverius de hac pustulosa corporis affectione, quæ ab Occitanis mulierculis *la Veirollette* nuncuparetur, in transcurso loquutus est, ubi nimirum de Variolis, & Morbillis differuit. Atque hæc tandem omnia de maculis, & pustulis inter se diversis, & cetera quæ dixi hætenus, etsi nimis multa fortasse videntur; me tamen ad Miliarium historiam morborum, de quibus jam dicere ingredior, pedetentim, & commode perduxerunt: quin etiam aliquando mihi opus erit varias cutis efflorescentias memoria repetere, ad eas, cum miliaris ob qualemcumque analogiam comparandas.

Miliaria exanthemata, quæ interdum citra febrim obveniant, cunctis fere nationibus communia esse arbitror. Hujus-

modi sunt ea, quæ Hippocrates ceterique Græci Scriptores *Hidroa*, Latini Sudamina, vel Sudorum Papulas nuncuparunt. Bene autem sudaminum species Actuarius facit duas (5): ex aliis, ut ipse ait, cutem scalpendo, sanguis emanat, ex aliis humor pallidus. Neque ab his differunt Arabum *Efferae*, quarum duplex quoque genus a Serapione constitutum est (1): vel enim, ex sanguine cholérico genitæ, rubei coloris sunt, acutæ, pungentes; vel ex phlegmate falso, quæ idcirco longe minus rubescunt. Sed generatim a fervore quodam *Sufferuras* dicit Fracastorius vulgo appellari, atque is, quem paullo ante laudavimus, auctor Siculus, a popularibus suis *Bruxoli*, vel *Brusoli*, a Neapolitanis *Migliarino*, quod granis milii prope similes sint. Et recte quidem miliares papulæ nominantur in universum, quæ inde in rubras, & albas dividuntur. Itaque de rubris, ut intelligi licet, proprie loqui-

(5) *Method. Med. l. 1. c. 23.*

(1) *V. Pract. l. 5. c. 8.* Atque in eundem fere modum. *Effere* describitur ab Avicenna *Canon. Lib. 4. Fen. 3. Tr. 1. c. 13.*

tur Bontius (2) apud Indos frequentibus, quæ , nulla febris comite , asperitatem cutis , & pruritus acerrimum inducant : addit ejusmodi malo molestissimo corripere eos , qui recens in Indiam venerint. Fabius Paulinus , & alii plures Galeni Sectatores , *hidroa* , five pustulas , de quibus hic sermo est , ab exundante sudore fieri putant bilioso , & valde mordaci ; Fernelius autem ab ejusdem portione humoris , qui sub epidermide coercitus per angusta spiracula evadere non queat. Tales vero papulæ & sepiæ inter sudationem , & interdum in sicco habitu corporis erumpunt : quamquam enim assiduus mador cutaneus , quasi salugo , ad easdem ciendas idoneus stimulus sit ; tamen a solo fervore , & appulsu sanguinis acrioris ad cutem , præsertim cum exterior causa quædam accesserit , facile id genus exanthemata excitantur. Quamobrem ubi calida regio , vel æstivum tempus est , solent illa maxime in puerorum , & adolescentium brachiis , pectore , dorso , reliquis

[2] *Medic. Indor. l. 4. c. 18.*

etiam partibus efflorescere. Et ipse quidem Hippocrates, quo in Aphorismo febres continuas, & ardentes, tertianas, alvi profluvia, ceterasque æstivas recenset ægritudines, simul *hidroa* commemorat. In *Constitutione Epidemica Sempromiensi* (3), quæ obtigit anno 1701, hæc breviter a Loewio narrantur: cum æstuosissimus fuisset Julius mensis, exortæ sunt tertianæ febres non diuturnæ, intereaque multi exanthematis miliaceis, valde molestis, non pueri modo, sed adulti quoque & senes corripiebantur; quæ facile tamen per pharmaca refrigerantia, & balneum evanescebant. Memini me aliquando, fervente anni tempestate, nobilissimam Virginem, sanguinei & calidi temperamenti, cum insolita corporis vel animi agitatio nulla antecessisset, sed vespertina tantummodo, ac frigidula lenis aura spiraret, rubellis illico papulis miliaceis omni ex parte affectam fuisse: hæc autem postero die, ut citra sudorem advenerant, ita penitus abierunt. Sed ea multo difficilius

(3) *V. Histor. Epid. Hungar. in Append. ad Vol. 1. Actor. Acad. Cæsar. &c.*

discuti ac resolvi solent exanthemata; quæ a diathesi humorum scorbutica originem ducunt: talia scilicet in cute diutius inhærent; vel, cum recesserint, subinde revertuntur: ita impuræ & pravæ materiæ, quæ inimica est sanguini, & visceribus, pars aliqua ad corporis habitum vi quadam propria naturæ impellitur.

Variolosæ quoque pustulæ, quæ humano generi tantam sæpe afferunt perniciem, visæ sunt interdum sine manifesta febris prodire, augeri, maturescere, ac plane ficcari; qualium se spectatorem fuisse variolarum Drelincurtius affirmat, (4) atque in hanc rem similia quædam exempla a Foresto desumpta, Epiph. Ferdinando, Joh. Rhodio, & aliis in medium adducit. Idemque nobis constat de purpureis maculis, quæ tamen in febribus acutis pestiferæ generatim sunt appellatæ. In decursu hiemis (annus erat, ni fallor, 1705) peticulares febres in hac urbe fuerunt admodum multæ, ex quibus graviter laborantes in

(4) *In Dissert. de Variolis, & morbillis.*

publica Pauperum hospitali domo viros, & adolescentulas plures conspexi: harum interim aliquæ valetudinis incommodum vix ullum percipientes, conspersa maculis brachia, initio purpureis, deinde sublividis ostendebant; ac tales aliis in partibus a se deprehensas fuisse dicebant: paucorum autem dierum spatio universa cutis æquabilem colorem nativum recuperabat. Etiam Petrus a Castro (5) peticularum citra febrem efflorescentium meminit; itemque Burserus, in libello *De Febre Petechiali*, Annabergenses aliquot se vidisse scribit, maculis omni ex parte corporis infectos, neque tunc eos decumbentes neque ullo symptomate afflictos.

Nunc de papulis miliaceis dicamus, quæ febribus aliquando intermittentibus adjunctæ sunt, plerumque vero continuas comitantur, idcirco miliares proprie nuncupatas. Ubi *Constitutionem Epidemicam anni 1720* exponit Bernerus (6), tertianas in Agro Cliviensi vagantes com-

(5) *De Feb. Punctic. Sect. 3. Aphor. 32.*

(6) V. Librum Auctoris *De Efficacia, & Usu Aeris &c. §. 48.*

memorat, quibus ineunte anno corripī cæpissent incolæ: omnino molestæ fuerunt hæ febres, cum exanthematis tota ægrotantium cute diffusis, tum rubris tum albidis, quæ postquam evanuissent, alia continuo erumpebant: illæ porro simplices tertianæ in duplices, vel diarias transibant. In Additamentis ad Riverii *Observationes* quamdam legi narrationem febris tertianæ duplicis, cujus vehementes accessiones, & oborta simul exanthemata urentia ægrotum ita vexabant, ut de vita ejus timendum esse videretur: sed experientis Medici opportuno consilio facta sanguinis missio peracerbum id symptoma, æque ac morbum, illico sedavit; atque æger brevi est sanitatem consecutus. Sæpe enim ferventium humorum, qui tales papulas, perinde ut eas febres producant, analogia quædam esse videtur: quod utique cum eo convenit monito Avicennæ (1): *Quum effere invadit locum amplum (sive cum latius pustulæ sparguntur) tunc si non fiat plhebotomia, timetur febris tertiana.* Apud nos

(1) Canon. l. 4. Fen. 3. Tr. 1. c. 13.

acutæ febres miliares non raro ab intermittentibus initium ducunt : sed tamen veræ etiam tertianæ sunt aliquæ cum hisce papulis confociatæ , vel sponte sua desinentes , vel per corticem peruvianum , aliudve idoneum remedium sanabiles : in quo nihilominus adhibendo cortice interdum hæsitant Medici , sub ejusmodi febrium aspectu latere virus illud malignum suspicantes. Idem fere de peticulis observatum est , quas Petrus a Castro (2) se vidisse affirmat in tertianis , sive intermittentibus , sive continuis. Et paucos ante annos in hac urbe adultum hominem ægrotasse scimus ex tertiana simplici cum peticulis lividis , eumque convaluisse. Verum de hisce febribus satis sit : ad eas progrediamur , quæ proprie sunt miliares ; & primum de genere benignarum , post accuratius de acutis , & malignis dicemus.

In febribus æstivis , inquit Hippocrates (3) , *circa septimum , octavum , & nonum diem aspredines quædam miliacæ ,*

[2] Loco paullo ante citato.

[3] *Epidemior. lib. 2. sect. 3.*

*culicum morsibus fere similes, quæ tamen non admodum pruriebant, in summa cute subnascebantur, & ad judicationem usque perdurabant. Ac ne eæ quidem masculorum ulli eruperunt. Mulier vero, cui talia fierent, nulla mortua est: hebetiori tamen erant auditu, & soporosæ, quamvis antea non admodum soporosæ essent, quibus ista evenire debebant. Hunc locum Hippocratis non satis attendisse videtur in Commentariis suis Vallesius. Etenim asperitates illas miliares, culicum morsibus similes, putavit maculas esse, nimirum *peticulas*, *Tabardillo* ab Hispanis nuncupatas: qui morbus initio rarissimus, nec multis ante annis, quam hæc litteris consignaret Vallesius (4), frequens in Hispania factus, ortum ibi suum, simul & nomen habuisse dicebatur: itaque ex eadem sententia subjungit auctor, in maculis diverse coloratis differentiam malignitatis morbi positam esse, ut cum nigris aut lividis vix ullus evaderet, cum*

[4] Auctoris Commentaria in Libros Hippocratis de Morbis Popularibus primo Madriti prodierunt anno 1577,

rubris pauci admodum interirent. Omnino autem perspicuum est, nec de pravissimis hujusmodi febribus Hippocratem meminisse, sed æstivis tantum; neque de talibus maculis, sed de miliaceis, aut cuticularibus papulis, quibus solæ mulieres afficerentur, ita ut omnes tamen ægrotæ convalescerent. Quamobrem Vallesius, uti dicebam, cum singula Hippocratis verba minus consideraverit, in ejus loci interpretatione hallucinatus est; quod utique erudito, & magni nominis Scriptori Medico ignoscendum: ecquis enim est tam excellenti ingenio, doctrinaque præditus, ita sollers, ita sedulus, atque intentus ad omnia, ut lectitando, & multum scribendo, nihil eum fugere umquam possit? Nunc quoniam de miliarî morbo agentes, in hunc de Hispanis sermonem ingressi sumus, ad cetera pergamus eodem spectantia, inde ad alias nationes progrediemur.

Ab hinc annis prope viginti cum artis Medicæ peritissimos viros, Madriti commorantes, de febribus miliarîis percontatus essem per litteras, quod singuli responsum dederunt, brevissime narrabo. Scilicet in toto Castellæ tractu, ipsaque

in urbe Madritensi febrem proprie miliarrem , seu vesicularem , & malignam omnino raram , nec umquam popularem esse Higghins , & Cervi significabant , ille Primarius Hispaniæ Regis , hic Reginae Medicus : quod idem Boncorius confirmavit , is qui postea Regis utriusque Siciliae Archiater est constitutus. Nec valde ab iis dissentiebat aulicus etiam Medicus Aquenza , qui febrem miliarem neque in urbe , neque in Castellana regione cognitam sibi fuisse ullam declarabat : aliquando tamen in aliis provinciis , ac verno præsertim tempore , quasdam vagari febriculas cum vesiculis cutaneis , aquoso humore plenis , & illas quidem benignas , unius vi naturæ ut plurimum sanabiles. Denique experientissimus Peralta raro affici miliaceis febribus Hispanos testabatur , neque ex iis ægrotantes in vitæ discrimen adduci : quibus propterea curandis febribus ob vasorum plenitudinem opportuna esset detractio sanguinis , & nonnumquam lenissima diaphoretica adhiberentur. Atque hæc de tali argumento præcipua sunt quæ tum temporis ex Hispania accepi. Jam ipsa nos admonet regionum proximitas , ut

ad Lusitanum celebrem Medicum, Zacutum adeamus: ecce autem in *Praxi* ejus *Admiranda* occurrit singularis Observatio quædam *De Febre Efferosa* (1) ab eodem, ut opinor, Olyssipone habitata; qua in urbe tricenos annos commoratus fuisse dicitur, priusquam in Hollandiam veniret. Nimirum pueruli duo ex febris continua, dolore capitis, & lassitudine laborabant: nocte affatim erumpunt ad cutim pustulæ, quas ipsi postero mane scalpentes dirumpunt, atque ab his ichor tenuissimus emanat: qui adfunt ægrotis Medici quatuor, variolarum speciem esse arbitrantur: interim ex calido regimine irrequieti exardescunt pueri, pruritu vexantur, & novæ comparent vesiculæ, primis jam exsiccatis: tum arcessitus ad eos Zacutus diversi cujusdam esse generis pustulas, videlicet *Efferas*, demonstrat, ex ichoroso sanguine, quales potissimum æstivo tempore, & in biliosis corporibus, exoriri soleant: itaque detrahi sanguinem jubet, ptisanam dari, & cetera fieri, quibus illi optime

(1) *Observat.* 16. l. 3.

convaluerunt. Quod si quis diceret ejusmodi casum potius in Hollandia obtigisse, ubi vitæ suæ tempus reliquum exegit Zacutus; saltem Auctoris hæc eadem observatio plane consentiret cum altera Foresti, quippe qui medicinam apud Batavos diutissime factitavit, ac talia exanthemata in æstu caniculæ, præsertim pueris, modo cum febris, modo sine febris, infesta esse tradidit; & Scriptor uterque cavendum esse admonet, ne victus, aut remediorum usu perverso idem morbus ingravescat: verum hæc opportunius alio loco exponemus. De miliariis febribus in universum rogatus aliquando a nobis Medicus Professor in Academia Lugduno-Batava Oosterdikius, perpauca se vidisse respondit, easque benignas; quibus idcirco nec sanguinis missionem, neque alia medicæ artis auxilia, præter diluentia, & mitissima diaphoretica, adhibuisset. Leves etiam in Gallia generatim febres esse dicuntur cum rubris exanthematis, quales item puerperis nonnullis superveniant. Itali Scriptores, sicuti de papulis miliaceis citra febrim, ita de iis cum febris conjunctis mentionem fecerunt, in primis Martianus, ubi locum

Hip-

Hippocratis illum , de quo supra diximus , interpretandum aggreditur : sæpe enim papulas in febrili fervore se observasse perhibet , sudaminibus fere similes , vel minutis tuberculis , quæ a culicum morfu excitantur : cujuscmodi exanthemata fuerunt aspredines cutaneæ ab Hippocrate memoratæ , ac talia recenter in quadam muliere se adnotasse affirmat , quæ ardente febre , cum aliqua mentis alienatione , & alvi fluxu laborabat : idemque addit , papulas id genus a fero falso & bilioso fieri , maximeque mulieribus ac pueris evenire : hæc scilicet eximius iste docuit Hippocratis interpres. De studioso quodam atque erudito viro , Pisis commorante , in suis ad me litteris narrabat olim Zambeccarius , illum nempe ex vehementi commotione animi in continuam febrim incidisse , simul in exteriori toto corpore pustulas rubentes , granis milii persimiles , apparuisse : ob sanguinis fervorem , & cutanei humoris mordacitatem aliquoties incidi venam jussit Zambeccarius , & aquam fontanam liberaliter bibendam dedit : morbus admodum remisit , sed aliquandiu , cum esset hiber-

num tempus, perduravit. Cetera omitto, quæ mihi alias ab excellentibus inter Italos Medicis de hoc genere morbi miliaris minime perniciosi denunciata fuerunt. Quondam in hac urbe mulierem, ætate florente, optimoque corporis habitu, invisi, quæ biduo post editum puerum, unde larga sanguinis effusio consecuta erat, cutaneis sparsim affici papulis rubentibus cœpit: pulsus vix febrilis; leviculus dolor capitis; assidua diaphoresis: die tertia subviridia ventris excrementa; urinæ saturæ; postmodum alvus constipata; uteri purgamenta semper mediocria; noctu molesta cutis prurigo: nihilominus ad multas horas quotidie in lecto sedebat hilaris femina, cibi appetens, palliolo dumtaxat ex panno lineo contexta; tunc enim Augustus erat mensis, & quidem fervidus: de reliquo victus rationem accurate fervabat; identidem oleo dulcium amygdalarum, & continenter diluente potione utebatur: duodecim fere dierum spatio convaluit, ac decidentibus cuticulæ squamulis nativum corporis exterioris habitum recuperavit. De alia memini juvene primipara, quæ partus

die postero pauculam quietem habens , subinde etiam (cum alioqui vix febricitaret) pectoris angustia premebatur : hinc brevi pustulæ miliares , partim rubræ , partim albidæ , comparuerunt ; ex quo magnum levamen ægrota percepit , septemque dierum spatio sanitas ei restituta est (2). Sed etiam ex perlucidis pustulis , aut vesiculis , quæ dicuntur crystallinæ , cum parvula febris , nulloque gravi symptomate , homo quidam maturæ ætatis laboravit : qui morbus dolore articulorum superveniente (nam ille alias arthriticus fuerat) salutarem exitum habuit. Ceterum de albidis pustulis , quas natura deteriores esse rubris Auctores multi prodiderunt , scire licet interdum eas toto corpore non abundanter diffundi , sed per aliquas tantummodo partes magnis intervallis dispergi , ita ut ægrotantes ne gravi quidem febris , neque molestis symptomatis afficiantur : atque id ipsum

(2) Hujusmodi febres miliares identidem a nostratibus Medicis observantur. Verum in his papulæ minus odioso nomine sudamina , vel cutis efflorescentiæ appellari solent.

omnes quidem norunt in variolosis affectionibus aliquando evenire.

Quamquam vero hi miliares morbi, per se ipsi mites, nullum vitæ periculum afferre videntur; tamen ex neglecta victus ratione confestim ingravescere possunt; quemadmodum Forestus (3) vertere anno 1556 observavit in duabus puerperis, quæ papulas rubentes, velut ex culicum morfiunculis habebant. Primam nempe a suscepto frigore incidisse dicit in dolorem stomachi, cardialgiam, defectionem animi, cum pulsu debili, & angustia præcordiorum: quæ nihilo minus symptomata, vi medicaminum denuo propulsis ad cutem exanthematis, paulatim evanuerunt. In altera, quæ verno tempore puerum ediderat; hinc bene omnia processerant, post duas a partu hebdomadas, inopinata eruptio facta est rubrarum papularum; atque hæc etiam puerpera, admissi frigoris causa, & repressis pustulis, in easdem fere, ut illa prior, affectiones incurrit: tum vero Forestus idoneis pharmacis re-

(3) *Observat. lib. 6. obs. 60.*

vocare papulas ad cutem conatus est, id quod bene ac prospere successit. Hæferus, in Aula Cæsarea quondam Medicus, exanthemata quædam commemorat (4) morbillis similia, quæ pueros, & constantis quoque ætatis homines in decursu hiemis, & insequentis veris divexabant: his adjecta erat febris continens, quæ altero die, vel ad summum tertio desinebat: itaque brevi omnes sanabantur (5) præter Ancillam, quæ de rebus domesticis valde sollicita frigido aeri se se commisit: huic enim oborta est difficultas spirandi, compressio cordis, lassitudo gravis, ut in magno vitæ periculo eadem versaretur: sed tamen ad accuratam diætam continuo redacta, simul diaphoreticis utens pharmacis, paullatim convaluit.

Quod si hujusmodi ægritudines, suapte natura leves, ob aliquod erratum in vic-

(4) *V. Hercul. Medic. lib. 7. c. 6. De Infantium Affectib.*

[5] Hæc scilicet Viennæ habita esse observatio videtur anno 1634, ut ex iis colligi potest; quæ prius ab Auctore tradita sunt in eodem cap. 6.

tus ratione periculosa fiunt; facile quisquis intelligit, tum eas profecto gravissimas fore, cum peculiaris quaedam insita sit humoribus pravitas, quæ maxime solet in ipsis pustulis inhærere. Quapropter in illa Observatione de puerperis duabus paullo ante citata, præcipit Forestus ad tales papulas magnopere attendendum esse, quæ, si retrocesserint, aliquando syncopen, & subitanæ mortem afferant: quemadmodum evenisse dicit uxori Henrici Duystii, quæ subito extincta est: tales igitur oportere puerperas diligenter custodire. Sed insuper Zacutus, ubi *Esserosam Febrim* exponit, de qua loquuti jam sumus, notabile documentum illud subjungit: *Tu vero, inquit, in opere practico hanc Esseræ curationem bene observa, in cujus præsagio, & curatione non solum secundæ, sed etiam primæ notæ Medicos misere deceptos sæpe deprehendi.* Ex quibus colligere licet, miliares morbos, sive mites re ipsa & benignos, sive fraudulentos & feros, apparuisse jampridem in Hollandia: tametsi malignum ejusmodi nullum in ea regione se vidisse Boerhaavius in quadam

Epistola (1), quæ penes me est, declaraverit : & supra laudatus Oosterdikius in perscripto ad nos Consilio testatus sit, perpaucas febres miliares, & eas quidem benignas, spatio annorum triginta quattuor, se deprehendisse. Neque enim,

(1) Hanc Boerhaavius epistolam ad Medicum, collegam meum dedit : & quia malorum puerperis obvenientium singularem ibi quamdam ætiologiam tradidit, hic mihi visum est ab eadem epistola totum illud caput apponere. Quæstio autem erat num Batavæ mulieres a partu inciderent aliquando in acutam febrim miliarem ; atque ita vir ille clarissimus respondebat.

Morbum de quo scribis, non memini vidisse inter nostrates, neque puerperis aliquid singularis mali accidere, quod & referri poscat. Quoties mulieribus, recta prius valetudine fruentibus, puerperii mala oborta vidi, toties fere semper ea contingere vidi ex sanguinis corde expressi itinere in vacuas, laxas arterias, in abdomine sitas ; quæ paullo ante partum a mole Fœtus, aquarum & secundinarum, adeo compressæ fuerant : quippe tunc cerebrum, nervi, spiritus suis in actionibus mirifice turbari, mille morbi species formare, & inani malignitatis specie terrere, nimis ubique deprehendi. Hæc tamen omnia vitari didici si adductis latis fasciis constrictus venter comprimit ita arterias, ut æquabilis sit pressi sanguinis actio æque ad superioris, quam inferioris aortæ ramos ipso temporis articulo quo collabitur, onere libe-

ut ante dicebam, ex repressis modo pustulis, cum benigna febris est, periclitantur ægroti; verum etiam miliaris morbi speciem illam per se malignam, infestamque humano generi, jamdiu Medici observarunt.

Hoc autem aliis in regionibus frequens est malum, ac velut endemium, in aliis quamplurimis ignotum esse dicitur, ut

raturum distendente abdomen. Videbitur fortasse parum pertinere tua ad quæsitum responsum. Vidi tamen hac unica natos causa morbos etiam maculis malignis truculentos, falsoque suspectos pestilentialis labis: ut velocitatem [talium intellige morborum] anomala symptomata, maculasque corpore diffusas. Hæc sunt quæ dicere potui ad proposita. Si inde ignorantiam nudaverim meam, tamen gaudebo, si vel ob sinceritatem placuero. Vale! Leydæ die 14. Jul. 1730.

Qui novam hanc hypothesim animo attenderint, eamque sive plurimi, sive admodum pauci probaverint; certe quidem omnes candorem & modestiam hominis doctissimi, & ubique gentium celeberrimi, valde commendaturos esse arbitror.

Ceterum ejusmodi ætiologiam, simul & rationem tuendi a morbis gravissimis puerperas per cingula ventrem comprimentia, non modo nobiscum privatim comunicavit Boerhaavius, sed etiam publice docuit. *V. Prælect. Acad. in propr. Instit. Med. §. 686.*

præter ceteras de Gallicanis maxime Provinciis, ipsique Galliæ finitimis, tum de plerisque Italicis, audivimus. Attamen vir doctus & experiens Carolus Pifo (2) cutaneas quasdam affectiones, instar hydatidum, exponit, quæ universo corpore diffusæ, continentes febres non raro comitentur. Deinde singularem enarrat morbum nobilis Pueri, synocho putri laborantis, cum lassitudine, dolore capitis & dorsi, summaque pectoris angustia, ut prope suffocari videretur: quartum circiter diem accessit vigilia, & delirium, ac tota maculis conspersa cutis apparuit; ubi exortæ sunt vesiculæ pruriginosæ, non desinentes in acumen, sed in latitudinem protensæ, exteriori corporis habitu intumescente: apertis vesicis humor aquosus effluebat, quæ postea exsiccatæ in furfures abierunt. Anomalias hujusmodi pustulas, diversamque formam vel ex toto, vel ex parte habentes, nonnunquam iis in febribus cernere licet, quæ natura miliares sunt: neque

(2) *V. Observat. & Consilior. Sect. 5. cap. 4.* qui primo liber editus fuit An. 1618.

tantummodo ex plurium conjunctione pustularum fieri corpus unum vesiculare animadvertimus ; sed etiam per se , potissimum in manibus , vesicas , tamquam ex ambustione , excitari , quas opus erat incidere , ut acer humor emanaret : pustulas autem grandioribus variolis similes persæpe conspeximus. Cum Gratianopolim venisset Riverius anno 1630 ad ægrotum adolescentem accitus fuit (3) : hic , annum agens vigesimum , ex acuta feбри gravissime laborabat , cum purpureis maculis : die morbi decimo sexto plurimæ circa vesicatorium pustulæ , quasi variolæ , tum aliæ per dorsum , lumbos , & nates apparuerunt ; quæ postriedie prope omnes disruptæ sunt , atque evanescere cœperunt : interea minimarum , & innumerabilium vesicularum , quæ limpidum humorem continebant , in toto pectore , & hypochondriis eruptio facta est ; simul febris atque delirium remisit , quin etiam æger posteris diebus omne fere tempus dormiendo exegit : itaque erumpentes pustulæ , morbo jam

valde provecto, salutare fuerunt. Ceterum miliares febres perniciosas cognovit provecto Riverius: ubi enim de *Febre pestilente* sermonem habet, initio ponit a purpureis maculis exanthemata differre, quod illæ, nullo modo elatæ, ad mutatas cutis qualitates; hæc vero ad tumorum classem referantur: porro exanthemata esse aliquando varorum magnitudine, alias minora, & granis milii simillima: tum alia rubra, tamquam ex sanguine genita, alique alba ex sero, vel pituita, deinde ceteras earum varietates persequitur. Et quoniam minime insolens est, ut cum alius generis exanthematibus confocientur miliaria, doctissimus Helvetius, ubi distinctarum ex prava qualitate variolarum secundam speciem describit (4), perpauculas dicit in corpore variolosas pustulas, & procul alias ab aliis esse dispersas, ut sæpe tres, quatuorve in brachio reperiantur: sed tamen exilium vesicularum, pellucido sero turgentium, pluribus in partibus, ma-

(4) *V. Observations sur la Petite-Verole, Tit. des Petites-Veroles discrettes.*

ximeque in pectore incredibilem numerum inveniri, quæ inæqualem asperamque cutim efficiant: quamobrem animadvertit principalem hic morbum censerimalignam febrim debere, & variolosa tubercula tantum pro symptomatis habenda esse. Rectum ille quidem hac de re judicium tulit: si vero liceret ejusmodi morbum a præcipuis exanthematis denominare, aliqui fortasse miliarem potius febrim, quam variolosam dicerent. Sed ista mittamus, quæ in utramque partem disputabilia videri possunt; ac de certis exploratisque miliaceis febribus, quæ sub ipso Galliæ cælo acciderunt, sermonem prosequamur. Nobilis Adolescentis funestam ægritudinem ita exponit Cl. Quesnay (1): corripuit eum febris, quæ, principio mitis, adjunctum habebat alvi fluxum valde foetidum: septimo die accessio febrilis adhuc modica, octavo gravis, nono gravissima, cum anxietate, & spasmodicis in carpo commotionibus tendinum: ad diem usque vigesimum primum hic rerum status; quo die

(1) *V. L'Art de guerir par la Saignée Sect. 2. c. 1.*

rubentia exanthemata toto corpore apparuerunt, quæ continuo parvularum formam vesicularum, ichorem continentium, nacta sunt, ac biduo post æger decessit: ex ore cadaveris, velut ex loco gangræna affecto, multa sanies manavit. Perspicuum est maximam hic humorum pravitatem & corruptionem extitisse, quam putidum illud alvi profluvium inter initia indicavit, tum hæc ipsa modo memorata sanies patefecit: & cum fera pustularum eruptio, inclinante scilicet morbo, utilis esse soleat, huic tamen ægroto jam fere ad extremum adducto prodesse non potuit. Illud autem longe notabilius est, quod idem auctor de febre quadam epidemica, & revera miliaris enarrat (2): nimirum in pago, lingua vernacula, *Freneuse* nuncupato, qui a Medunta paucis milliariis distat, sub æstatis initium popularis incidit febris acuta, cujus comes erat sudor modicus, ac fere perpetuus: die morbi altero, vel tertio prodibant undique ad summam

[2] V. in eodem libro caput inscriptum *Fièvre Pourprée.*

cutem exigua & rubra exanthemata, quæ inde in albidas, & milio æquales pustulas, limpido humore plenas, convertebantur: etsi febris vehemens non esset, ægri tamen peracri & urente calore afficiebantur: mente constare soliti erant, nec de capite conqueri; solum oculos fulgentes, & lacrymali humore perfusos habebant: qui declinare mortem non poterant, aliquanto prius febrilem æstum vehementiorem patiebantur; tum agitationes membrorum una cum delirio accedebant, iidemque paullo post interiebant: cadaverum tantus erat fœtor, ut ea, quamprimum fieri posset, in sepulcro condi solerent. De remediis, quæ a principio grassantis morbi noxia, ac de iis, quæ postmodum utilia fuisse perhibentur, alius erit opportunior aliquando differendi locus. Jam pergamus ad ea breviter exponenda, quæ de hoc febrium genere Scriptores Itali prodiderunt, vel qui aliquo in tractu Italiæ finitimo medicam artem professi sunt, præter alia, quæ a nonnullis per litteras, vel auditione accepimus.

Rodericus a Fonseca, primum in Pisano, tum in Patavino Gymnasio Medi-

cus olim Professor (3), hominem quemdam acuta febris afflictum commemorat, cujus pectus, die quarto, itemque dorsum *asperitatibus miliaceis* plane rubris opertum fuit: atque animadvertit auctor id malum pro novo & inaudito habendum non esse, utpote quod in Corsica Insula prius comparuisset. Confundit autem, ut Vallesius & alii fecerunt, ejusmodi exanthemata cum peticulis, quæ scilicet in Corsica, in Cyprio, & alibi jampridem observatæ fuerant. Qua in re is minime hallucinatus est, qui ante Fonsecam, & amplius ducentis abhinc annis, de *Febre pestilente* librum evulgavit Nic. Massa: non enim maculas tantum, sive peticulas, sed eminentes quoque papulas exponit, quæ pruriginosam & asperam cutim efficiunt (4): ac febres quidem omnes, in quibus talia in exteriore corpore efflorescant, dissimilem formam habentia, uno eodemque capite

(3) V. Auctoris Opusculum, quo *Adolescentes ad Medicinam facile capeffendam instruuntur* &c. pag. 61. edit. Florentiæ A. 1596.

(4) *Tractat.* 3. c. 4.

ideo se comprehendere dicit, quod cunctis id genus morbis communis sit pestifera qualitas. Sed qui Massam ætate consecutus est, vir doctus & experiens, Petrus Salius, memorata exanthemata accuratius distinxit a peticulis, eorumque differentias tradidit (5): alia nimirum alba esse docet, alia rubicunda; item alia feminis milii magnitudinem non attingere, alia saltem exæquare, & nonnulla etiam excedere; denique modo pauca, modo plurima, & interdum innumerabilia esse, ut locus in cute vix ullus a papulis vacuus reperiatur. Hisce auctoribus annumerari potest Roboretus, qui peticularem febrem Tridenti grassantem anno 1591 diligenter enarravit: ubi enim macularum differentias persequitur, pustulosa quoque exanthemata agnoscit, in quibus tamen designandis communi peticularum nomine abutitur; idcirco duplices peticulas facit; ab aliis cutem non elevari, neque inæqualem asperamque reddi; alias vero, quæ rarissimæ sint, exiguorum instar tuberculorum esse

(5) *Tractat. De Febre Pestil. &c. c. 18.*

demonstrat, vel exilium variolarum. Sed multo sane melius ceteri, qui pulicarem febriem a culicari separaverunt; quamquam inter utramque speciem proxima cognatio sit. Et Petrus quidem a Castro (1) tametsi alteram paululum differre ab altera censeret, attamen ejusmodi malignas pustulas ad culicarem febriem retulit. Atque hic adnotare licet, non eos modo auctores, quorum meminimus, sed in primis Hippocratem comparavisse culicum morsibus exanthemata illa, quæ ipsemet aspredines miliaceas nuncupavit. Quamobrem suspicari quispiam posset, quibus in ægrotis, ut in *Fullone*, in *Pherecide*, in *Euphranoris filio* (2) pustulas veluti culicum morsus idem commemorat Hippocrates, has etiam ad genus miliarium quodammodo pertinere. Sed apud Aetium quiddam minus ambiguum reperimus: ubi enim de febribus

(1) *Febr. Mal. Puncticul. Sect. 1. Aphor. 7.*

(2) *Epidemior. lib. 7. Num. 87, 91, 112; & in eodem libro Num. 51. de Andrea mentio fit, qui cutem habebat pruriginosis, & calidis pustulis affectam.*

fermonem habet (3) , quæ a depravatis admodum humoribus accenduntur , parvas sub initia pustulas dicit in corpore universo , aut plerisque membris efflorescere , vibicibus aut culicum morfiunculis similes . . . aliquando igneas esse ac pruritum facere consuevisse , si retrocesserint , perniciem afferre : hæc autem ex Herodoto , ut reliqua , ibidem docet Aetius. Ac de pustulis quidem iis , quæ nonnumquam instabiles appareant in febre pestilente , ad hunc modum loquitur Avicenna (4) : *Quandoque accidit cum ea bothor subalbida , & rubra , & quandoque est velocis apparitionis & occultationis* : ita scilicet papulæ designari videntur sudaminum similes , quas alibi auctor ipse *bothor spinosos* appellat (5) . Ex quibus propterea locis verisimile fit , neque veteribus Medicis , qui Græciam , & Asiaticas regiones incolerent , acutas febres ex quadam specie miliarium prorsus ignotas fuisse. Verum hæc alii viderint ac-

[3] *V. Tom. 1. De Re Medica l. 5. c. 29. interprete J. B. Montano.*

[4] *Canon. Lib. 4. Fen. 1. Tract. 4. c. 2.*

(5) *Lib. 4. Fen. 1. Tract. 3. c. 8.*

curatius, quæ dumtaxat indicare voluimus; atque ex ordine instituto ad reliqua progrediamur.

Superioribus annis quicumque in hanc urbem veniebant Itali, & inter eos quidam præcipue Medici, de miliari morbo ita frequenti apud nos, gravissimo, & sæpæ funesto plane omnes mirabantur; cum eorum nemo sive in patria sua, sive in iis quas peragravisset, provinciis, quidquam tale audivisset. Alii etiam ex multis Italiæ locis mihi per litteras affirmabant, vel numquam in puerperis ejusmodi luem, tum maxime nostratibus infestam; vel cutaneas tantum papulas, easque benignas interdum se observasse. Verumtamen abhinc annis amplius viginti ad me scribebat Barthol. Curtius, aliquas Mediolani se vidisse olim puerperas ex febre continua graviter laborantes cum exanthematis miliaceis; nec vero, quantum ipse meminisset, ex iis ullam e vitam ereptam fuisse. Eodem propemodum tempore Zambeccarius mihi per epistolam nunciabat de nobili Florentina muliere inopinatum eventum in puerperio, quæ scilicet ex miliari morbo periisset. Insuper aliquot ante annis audi-

tione accepi, quamdam in Etruria feminam, itidem puerperam, ejusdemmodi malo gravissime afflictam fuisse, quæ tamen convaluisset. Utinam iis in locis, ubi nonnullum hujusce luis seminium casu, & fortuito exortum est, non reviviscat, nec late diffundatur, ac denique consistat, quemamodum hic nobis infelici quodam fato evenit. Sed nostram calamitatem postea narrabimus: prius enim de aliis nationibus, quibus eadem jamdudum ingruit pernicies, maximeque de Germanica dicendum.

Primus omnium Gottofredus Welfchius, Medicinæ Professor Lipsiensis, anno 1655 libellum evulgavit (1) de maligna quadam febre, tamquam novo Puerperarum morbo, qui nempe a triennio grassabatur Lipsiæ, adeo communis

(1) Libelli inscriptio hæc est: *Historia Medica Novum Puerperarum Morbum continens &c.*, quam partitus est Auctor in capita tria: in primo ideam morbi; in secundo vulgarem ejus curandi rationem; in tertio de natura, causis, & curatione sententiam suam exposuit: quæ omnia in Theses fere centum distributa, publicæ Disputationi, & doctorum hominum judicio subjecit die 20. April. 1655.

mulieribus, quæ recens peperissent, ut pars earum vix decima incolumis curriculum puerperii absolveret: interim ægrotantes, cum remedium prope nullum iis prodesset, pleræque moriebantur. Hujusmodi morbum antea invisum, neque illis Medicis cognitum, Lipsienses feminæ *der friesel* appellabant, propterea quod a rubris exanthematis inæqualis facta cutis & aspera quamdam cum laneo panno verrucoso similitudinem haberet: a granis autem milii, quorum similes papulæ viderentur, desumpto nomine, febrem miliarem primus etiam Welschius id malum esse nuncupandum putavit: quod veluti geminum, vel *duplici ut plurimum facie* se ostenderet (2), plerumque rubra, non raro alba; primum scilicet cum insigni ac intenso semper corporis calore, rubore, pruritu, & asperitate cutis duriuscula; alterum quoad calorem, pruritum juxta ac rubedinem remissius, & pusillis albicantibus pustulis, ichorem in se continentibus, conspicuum. Itaque sub duplici hoc

(2) V. Cap. 3. §. 18.

aspectu per annos amplius tres infestum
 solis a partu mulieribus, ac formidabile
 fuit : quamquam animadvertit Auctor
 (3) jam demum *unam alteramve non*
gravidam corripere eodem malo cœpisse. At-
 que id postmodum in ea prænobili urbe
 utrique sexui familiare factum fuisse, qui
 Gottofr. Welschium consecuti sunt,
 Medici tradiderunt. Porro hæc ipsa
 lues, quæ tum Lipsiensium propria &
 peculiaris esse civium videbatur, decursu
 temporis non modo Misniam, totumque
 Saxoniae tractum, sed longe lateque
 Germaniam, immo vero alias etiam re-
 giones invasit. Apud Georg. Hieron.
 Welschium (4) historiam legisse memi-
 ni primiparæ mulieris, quæ Augustæ
 Vindelicorum, anno 1660, in acutam
 febrim ex suppressis lochiis incidit, cum
 rubore & asperitate cutis, summaque
 virium imbecillitate, ut ægrotantis jam
 desperata salus tertio morbi die ab om-
 nibus haberetur; atque eadem revera

(3) *Cap. 3. §. 24.*

[4] *In Decade 1. Curation. & Consilior. Medic.
 Curat. 2.*

paullo post occubuit : sed febrem istam, Lipsiensi licet similem Auctor ipse agnosceret, improprie, ut mihi videtur, coccineam denominavit. Quam deinde progressionem hic morbus fecerit Augustæ Vindellicorum, ignari sumus. Nos quidem docet in opusculo quodam suo (1) Lochnerus, hanc novam, ut ipse vocat, Purpuram, quæ ante annos fere triginta Norimbergensibus incognita erat, tandem apud eos apparuisse, benignam inter initia, atque annis insequentibus graviolem esse factam, & potissimum in puerperis ac vegetis virginibus malignam, sæpissimeque mortiferam. Jam vero in urbe primaria Hungariæ Superioris, Posonio, idem morbus pervagari cœpit. Etenim Raygerus (2) in observationibus scriptum reliquit, anno 1672 ad curandam puellam se arcessitum fuisse, quam continua febris vexabat cum exanthematis non rubris, sed albicante humore

(1) *Mungos Animalculum, & Radix descrip.* Norimberg. 1699.

(2) *V. Dec. 1. Ephemer. Med. Physic. German.* An. 3. N. 281.

pellucido plenis, a collo ad genua usque diffusis. Plane insolitum Raygero visum est ægritudinis genus: verum ancilla, tum affidens ægrotæ, se ipsam aliquando incidisse in similem morbum testabatur; & quædam postea mulierculæ ad invisendam puellam, interea dum eadem convalescebat, venientes, talia se conspexisse in aliis exanthemata, & plerumque funesta, narrabant. Sed ipsemet frequenter ab illo tempore vidit Raygerus adjunctas febribus, natura petechialibus, pustulas translucas, modo milii, modo pisi minoris magnitudine, interdum albas in modum variolarum; quibus eruptionem molientibus major æstus febrilis antecedebat, anxietas pectoris, & cordis compressio. Hæc nimirum & alia tradidit Auctor in *Scholio ad Observationem* 91. Spindleri, Posoniensis quoque Medici, quippe qui multo ante illum miliares pustulas pellucas in febribus animadvertit cum benignis, tum vero etiam malignis; namque infaustum uxoris suæ casum anno 1648 peticulis affectæ commemorat, in qua tribus horis priusquam ipsa mortem obiret, aquosæ vesiculæ apparuerunt.

Sub finem proximi sæculi (ut ad Germanos redeam) cum Heidelbergæ commoraretur Joh. Contr. Brunnerus (3), & Philippoburgum profectus esset, ibi milites febre epidemica peticulari, comitem habente pleuropneumoniam, afflictos invenit, quorum hi præsertim moriebantur, quibus miliares etiam vesiculæ superveniebant. Idemque de illustribus Feminis duabus mentionem facit, quas febris acerbissima corripuit Dusseldorpii: in altera pustulæ rubicundæ, postea increfcente morbo vesiculares prodierunt; eaque summis molestiis diu conflictata præter omnium spem convaleuit. Aquosæ & pelluentes, iterata quoque eruptione, pustulæ fuerunt in altera muliere, quam morbi vehementia sustulit. Atque ita novæ Brunnero visæ sunt id genus pustulæ, quasi crystallinæ, ut a nemine adhuc memoratas fuisse suspicaretur. Porro autem circiter annum 1717 in quibusdam Provinciis Brandeburgicis, & fere sexennio post Francofurti ad Mœnum hæc lues grassari

(3) *V. Miscellan. Nat. Cur. Dec. 3. An. 7. & 8.*

cœpisse dicitur. Quo propemodum tempore, ut mihi postea scribebat Lentilius, facta est frequentissima in Tractu Wirtembergico (cum ante in Suevia per raro febris illa miliaris se ostendisset) eademque multis quidem masculis, præfertim vero puerperis infesta erat: quamquam rarius inde bienni spatio accidisse id malum significabat. In Palatinatu Rheni cum pervagatus jamdudum esset morbus, adhuc tamen ad finem usque anni 1727 Basileensibus quasi parcere civibus videbatur, ita ut Joh. Rud. Zuingerus per litteras certiore me fecerit in decursu quindecim annorum unicum hominem, eumque senem se vidisse acuta febris oppressum, cum albidis pustulis & pellucidis, qui altera morbi hebdomada decesserat. Tum ego ad Zuingerum rescribens vehementer optabam, ut patriæ suæ, in tanto ejusdem, aliarumque regionum communi periculo, nihil pejus in posterum eveniret: neque aliud quidquam ab eo scriptum, etsi magna expectatio mea esset, postea accepi. Huc autem ex iisdem, quas modo dixi, eximii viri litteris transferendum esse locum quemdam, & cum Lectori-

bus communicandum putavi : sic igitur ille : *A clarissimo Binningero , qui fuit Principi Montisbelgardensi a Consiliis Medicis , intellexi febrim miliarem apud ipsos vulgarem fuisse , ejusque morbi ipsum multas habuisse observationes , quarum aliquas de scripto raptim nobis recitavit , quæ cum observationibus Hamiltoni admodum congruere videbantur. Eidem Principi suo , alias podagrico , tunc in quamdam apoplexiæ speciem prolapso , certe vesiculas miliares eum prædixisse audiui , & præfagio eventum respondisse. Atque ipse quidem animadversionibus suis mihi fidem fecit , se non incertas notas hujus morbi imminentis detexisse. Sed magno patriæ suæ damno diem obiit hic Medicus arte insignis ; de cujus scriptis , quid actum sit , compertum non habeo. Inter Observationes editas a Binningero ejusdem Patre , nulla occurrit de febre miliari , quod magno argumento est , vel prætermissum esse morbum tunc temporis , vel nondum , ut postea , vulgatum. Hæc Zuingerus.*

Reliquum est , ut luis hujusce notitiam , & documenta quædam ex Britannica gente capiamus. Ac nostram inprimis sententiam confirmabat vir doctissi-

mus & celeberrimus Hans Sloane, cum in Consilio abhinc annis viginti ad nos dato, minime dubium sibi esse diceret, quin experientes olim Medici cum in ceteris Europæ locis, tum in Anglia, morbum ejusmodi nonnumquam observavissent: qui tamen recenti ætate Brittanos, perinde ut alias quasdam nationes, frequentius divexaret, ubi familiaris non modo, sed interdum epidemicus esset. Equidem in libro Thomæ Willis, caput illud totum perlegens *de Putridis Puerperarum Febris*, quamdam mihi videor perniciosæ febris miliaris imaginem videre. Namque iis propemodum symptomatis memoratæ ab Auctore puerperæ affligebantur, quæ in nostratibus sæpe numero animadversa fuerunt; atque illarum per id temporis ægrotantium, ut aliquando nostrarum, pars maxima interibat. Quæ autem a Willisio symptomata designantur, præcipua hæc sunt: febris ut plurimum a rigore vel horrore initium ducebat; inde calor & sudor, qui, licet assiduus, nihil proderat omnino; lochia parce fluebant, vel supprimebantur; inquietudo accedebat cum pervigilio; pulsus in statu morbi vehe-

mens & citatus; cordis palpitatio; præcordiorum oppressio; frequens respiratio; suspiria; tinnitus aurium; capitis plenitudo; tendinum motus convulsivi; & circum viscera, velut in hystericis, mira distentio & inflatio: alias stupor, & affectus comatosi; alias mentis commotiones & deliria; adeo ut humore pravissimo, qui excerni debuisset, in cerebrum & nervos irruente, tum viribus prostratis, pulsuque debili & inæquali, ægrotæ in mortem præcipites agerentur. Porro idem Auctor de prænobili, juvene, & venusta muliere narrat, quæ a facili partu satis bene se habere ad sextum usque diem perrexit: nihilominus die septimo rigor eam corripuit, & febricula, cum lochiis imminutis; decimo increbuit febris, posteraque nocte somnus vix ullus: mane insequentis diei aperte delirabat; supprimebantur uteri purgamenta; horrebat corpus, & concutiebatur; tendines in carpis convellebantur, ut percipi pulsus haud facile posset, qui debilis erat & creberrimus: interim datis pharmacis & melius pulsabat arteria, & multus sudor promovebatur, ita ut levis saltem aliqua salutis spes subful-

geret: sed tamen paucis post horis ægrota elanguit, alvum copiose dejecit, hinc plane resolutis viribus consumpta est. Atqui hujusmodi casus funesti hic etiam clarissimis & juvenibus feminis aliquoties inciderunt. Nullo quidem loco pustulas commemorat Willisius, sed maculas in quibusdam saltem mulieribus purpureas: ubi vero acutum morbum exponit nobilissimæ puerperæ, quæ octavo die decessit, præter alia symptomata, de hisce peculiaribus meminit, qualia nostris in febribus miliariis observata sunt: *Palpebris, inquit, obductis, cum sonitu & tintitu in toto capite mille phantasmata incursabant aliquando cum primum dormire cœperat, statim perterrita, & in præcordiis aggravata expergiscebatur . . . videbatur sui capitis magnitudo adaucta: quod simili ritu fit ac cum pes stupore correptus se ipso longe major persentiri videtur: tum illud subjungit, quod specialiter morbi naturam indicare potest, nempe stuporem in toto corpore pungitivum. Ceterum quod aliquarum dumtaxat puerperarum cutis interstincta esset maculis; utique scimus in febribus, vi sua & essentia peticularibus, aut miliariis ali-*

quando evenire, ut efflorescentia quædam perexigua, & sensum prope fugiens, immo nulla prorsus appareat: & mors quidem ipsa in vehementi febre miliari nonnumquam obtingit, priusquam pustulæ erumpere potuerunt. Deinde compertum habemus maculas, vel exanthemata interdum sub exitu morbi prodire; aut etiam, cum initio peticulæ se ostenderint, miliares inde papulas exoriri. Quapropter hic aliqua etiam suspicio esse potest, Willisium cuti ægrotantium observandæ, atque exanthematis quibusque discernendis non eam, quam rebus ceteris, diligentiam adhibuisse. Enimvero Vallesius, ut alio loco diximus, & Joh. Langius, & Ballonius vel miliares ab Hippocrate memoratas aspredines, quod minus consideraverint, a vulgaribus maculis, five peticulis nihil differere putaverunt. Ad summam pleræquæ febres illæ puerperarum atrocissimæ, sicut a Willisio expositæ sunt, natura peticulares censeantur, per me licet; sed morem præcipue miliarium, meo iudicio, tenebant. Quamquam enim utramque inter speciem febrium magna cognatio sit, miliaris tamen, si cum simplici

peticulari comparetur , magis fraudulenta , & sæpe nobis terribilior visa est.

Jam sedulus ille medicinalium rerum observator , qui proxime Willisium consequutus est , Sydenhamius , de miliaribus pustulis mentionem fecit in commentariolo *De Novæ Febris Ingressu*. Hæc scilicet febris in decursu anni 1684 Londinensibus infesta fuit civibus , cum proximo superiore anno longe gravior atque epidemica in aliis Angliæ locis extitisset : sæpenumero peticulæ , aut maculæ purpureæ , interdum miliares papulæ , morbillis non valde absimiles , in cute efflorescebant : atque hujusmodi exanthemata , licet ipsius vi morbi nonnumquam erumperent , sæpius a calido regimine , & abusu cardiacorum , excitabantur ; ut idem Auctor existimavit. Ab eo tempore febres acutæ miliares , quæ proprie sic appellantur , in Britannia frequentiores fuisse dicuntur ; de quibus nihil porro litteris consignatum a Sydenhamio accepimus , atque is deficiente anno 1689 e vivis excessit. Mortonus inde aquosas commemoravit vesiculas miliares , sed eas tantummodo , quæ media variolarum spatia occuparent , ab aliis etiam

etiam Medicis adnotatas. Ille autem ad classem morborum, qui vocari solent inflammatorii, cum variolosas non solum, & morbillosas, sed miliares quoque febres referret; de hisce & reliquis ex inflammatione affectibus scripturum se aliquando sperabat, si DEUS vitam & otium dedisset, quemadmodum ipse declaravit in *Præfatione* ad librum *De Febris Inflammatoriis Universalibus*. Numquid ejusmodi scriptum Mortonus reliquerit, nescimus; anno autem 1698 sub finem mensis Augusti mortem obivit. Tandem vero Hamiltonus cum plurimum spatio annorum observationes collegisset, *de Febri Miliari Tractatum* illum confecit, atque in lucem emisit, qui unus de hoc argumento versatus est diu in manibus Medicorum. Nam deinde Germani quidam, Ettmullerum (1) subsequuti, de morbi ejusdem natura, & curandæ ratione uberius disseruerunt. Et Hamiltonum quidem ipsum fuisse multi existi-

(1) Hic scilicet auctor multo ante Hamiltonum de purpura, seu Febre Miliari, sed breviter scripsit nonnulla, quæ suis de Medicina Practica operibus inseruit.

marunt, qui febres miliares cognovisset omnium primus in Anglia. Sed tamen in eo, quod supra citavimus, doctissimi Sloane ad nos Consilio hæc plane verba leguntur: *Mihi, inquit, a Cl. Bernardo, percelebri Londinensi Practico, plures ante annos monstrata (febris miliaris) Hamiltono a me ipso primum indigitata fuit.* Hoc præterivit in Præfatione Operis sui Hamiltonus; tantum significavit, statim ut manuscriptum codicem Typographo tradidisset, illud sibi innotuisse singulare caput *de Febre Miliari Puerperarum*, quod in *Collegio Practico Ettmulleri* inveniretur. Nihil autem mirum videri debet, ab auctore Anglo commemoratum non esse Gottof. Welschii libellum, extra Germaniam vix cognitum, quippe cujus perpauca in publicum prodiissent exemplaria, neque alia deinde, quod sciam, ab anno 1655 ejusdem editio facta esset; ita ut in transalpinis urbibus cum sæpe olim perquirendum exemplar curassem, in quadam denique taberna libraria fortuito inventum sit. De Merkli-no potius id mirum est, Norimbergenfi Medico, quod in *Lindenio Renovato*, ubi alterum denunciatur opusculum Wel-

Ichii de Lethalium Vulnerum Judicio, alterum *de Novo Puerperarum Morbo*: prætermissum fuerit: cum alioqui scripta, quæcumque noverit, in exteris & longinquis locis edita, ad Lindenianum Indicem Mercklinus adjecerit. Sed mittamus hæc, quæ ad historiam februm miliarium parvi momenti sunt: atque etiam satis exterarum regiones pervagati, nunc tandem ad subalpinam, patriamque nostram veniamus.

Anni sunt amplius duo & triginta, cum Augustæ Taurinorum mihi una cum aliis Medicis primum evenit, ut acutam febrem miliarem in quadam nobili Virgine observarem. Præcipua, quæ reminisci possum, hæc erant symptomata: acerbus lateris dolor; difficilis respiratio; pulsus valde concitatus; assidua non modo vigilia, sed etiam corporis diu noctuque immoderata jactatio; ut in summo vitæ periculo ægrota versari ad decimum usque diem videretur: tum vero pustularum eruptio, limpidum humorem continentium, & ea quidem ex improvviso facta est, nobis nihil tale cogitantibus: postea febris, & symptomata paullatim omnia remiserunt: deni-

que adolescentula, non sine multorum admiratione convaluit; atque etiamnum vivere hanc illustrem optimamque feminam auditione accepi. Biennio post unus ex iis, quos modo dicebam, Medicis, ad curandam mulierem accitus fuit, atrocissimo id genus morbo laborantem, quæ nullis tamen remediis adjuvari, neque instantem mortem effugere potuit. Porro alius quidam medicæ artis bene peritus, atque ingenuus vir, certiore me faciebat de miliari febre, quæ item letalis fuisset juveni puerperæ, triennio prius quam casus ille ante memoratus nobili Virgini obtigisset. Jam vero insequentibus annis identidem aliquæ a partu mulieres hac perniciofa febre corripiebantur; ac pedetentim eadem lues magno omnium terrore percrebuit. Etenim solis aliquandiu puerperis, maximeque illustribus matronis, infesta fuit, adeo ut nonnullæ etiam, cum salutis non exigua spes præluxisset, miserabiliter occubuerint: deinde plures alias promiscue, nec minore feritate invadere cœpit, atque perrexit. Quapropter afflictæ conjuges, dum uterum gerebant, multoque magis florente ætate nobiles,

quam ceteræ , pariendi laborem , & quemcumque cruciatum parvi facientes , illud unum horribile malum , quippe quod sibi facile eventurum singulæ putarent , cum tristitia & angore dies noctesque animo agitare solebant. Ac melior quidem eorum hominum videbatur conditio , qui pestilentia ipsa semel affecti fuissent. Nam de qualibet peste illud tritum , & vulgare est , quod specialiter de Attica prodidit Thucydides : a ceteris , inquit , omnibus beati dicebantur qui evasissent , præcipue quod quemquam morbus iterum corripere solitus non esset , saltem non extingueret. Ex miliari autem feбри semel recreatæ mulieres idem subire se periculum ex altero puerperio prænoscebant , earum scilicet exemplo edoctæ , quæ denuo hanc luem contraxerant , unde etiam ex his aliquæ diem obierant. Sed progressu temporis communem utrique sexui se morbus ostendit , pueris , adolescentibus , matura ætate , nonnumquam provecta hominibus : id quod feminis uterum gerentibus , ut in communi calamitate , solatium afferre potuisset , nisi tum insuper timendum sibi esse , vel extra gravi-

ditatem, intellexissent: tametsi a prægnatione, & partu fiunt illæ ad morbum procliviores. Fortunata quidem in tali rerum statu censebatur plebecula, malo huic teterrimo longe minus obnoxia; adeo ut in Taurinenfi Nosocomio, ubi parituris mulieribus hospitium jamdiu est constitutum, earum adhuc nulla incidisse in malignam febrem miliarem diceretur. Tanti enimvero momenti est ad valetudinem tuendam simplicioris victus ratio, & certa quædam temperatura & habitudo corporum; ut eadem propterea non ita facile a morbiferis quibusdam causis lædantur.

Quæ autem per aliquod temporis spatium propria hujusce urbis, & peculiaris habita fuit calamitas, sensim Pedemontanam regionem longe lateque pervasit. Etenim abhinc annos viginti cum ex provincialibus Medicis quærerem, quidnam sibi cognitum perspectumque esset de omni genere febrium miliarium; alii tantummodo benignas in pueris, & adolescentibus; alii in quaque ætate nonnullas continuas, fere putridas, cum vermicibus conjunctas se observasse narrabant. Deinde vero nobis identidem nuntii af-

ferebantur de miliaribus febribus, quæ ubi locorum perniciosæ numquam antea, vel admodum raro inciderant, tales jam aliquoties, aut sæpius, apparuissent: ita ut pauci denique Pedemontani tractus inveniantur, ad quos citius aut serius non idem malum permanaverit. Sed tamen haud pari feritate ac frequentia provincias, urbemque nostram continenter hic morbus affligit; cujus etiam apud Germanicam Gentem vicissitudines quædam sunt; ut illud plane insolens censeferi debeat, quod supra ex Gottofr. Welschio tradidimus, per triennium adeo communem, & mortiferam puerperis Lipsiensibus miliarem luem extitisse (2). Vertente quidem anno 1726 magnam hominum stragem fuisse in Thuringia, & Francofurti ad Mœnum nos quondam certiores fecit F. Hoffmannus. In Tractu Wirtenbergenfi (ut alibi diximus auctore Lentilio) cum aliquandiu grassatus

(2) Ubi morbos diversi generis nominatim exponit Adolphus, Lipsiæ grassantes per annum 1720 a Junio mense ad Decembrem, nullam de febribus miliaribus mentionem facit. *V. Acta Acad. Nat. Cur. Vol. 1. Obs. 1.*

esset morbus, idemque multis funestus, deinde tamen per biennium rarius interveniebat. Ac febrium petechialium similis ratio est, quæ scilicet in fatalia quædam tempora incidere videntur, & interim, ad earum morem quod attinet, inordinate, vel gradatim decedunt, aut increbrescunt: sic docet Loewius in *Constitutione Epidemica Sempronienſi An. 1704*, mense Februario valde benignas fuisse petechias, Martio pejores, Aprili pessimas. Item variolæ & morbilli, & aliæ præterea ægritudines, five ob evidentes causas, five absconditas, diverso gradu & circuitu humanum genus vexare solent. Ut autem ad nostrates redeam febres miliaceas, hæ modo plures, modo pauciores obveniunt; aliæ omnino gravissimæ, aliæ minus molestæ ac periculosæ, quin etiam aliquæ ita mites sunt, & malorum symptomatum expertes, ut vitæ discrimen afferre penitus nullum videantur. Quamquam ne his quidem fidere sollertes expertique Medici consueverunt, usque dum procedentis morbi, non raro fallacis, rationem & viam intento animo persequuti, revera salutarem exitum fore cognoverint. Ceterum

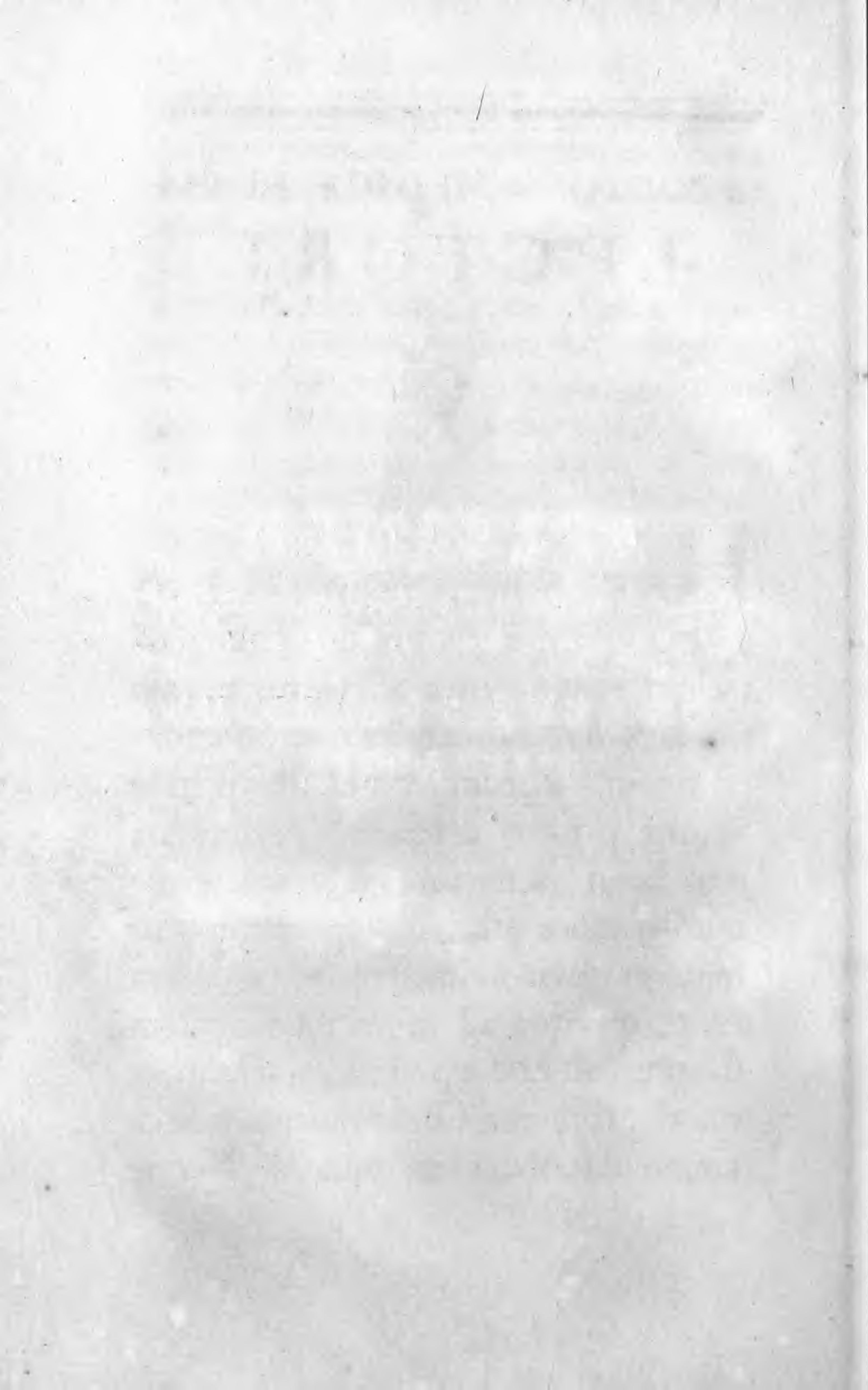
ex eo genere febrium miliarium, quæ gravissimæ sunt ac perniciosæ, prudenter delectis & opportune datis remediis, maximeque illius egregiæ curatricis Naturæ opera, non pauci ægrotantes, aliquando etiam ad extremum perducti, mirabiliter ab imminentis interitus periculo vindicantur.

Quo autem luctuoso tempore febrem miliarem in hac urbe infestam illustribus præsertim matronis, quæ recens peperissent, ac sæpe mortiferam fuisse diximus; jussu Regis Augustissimi aliquoties convocati sunt præstantes in arte medica viri, ut suas inter se observationes communicarent, ac de regimine gravidarum mulierum, delectuque remediorum in curandis puerperis judicium suum proferrent: simul incisiones cadaverum fieri cœperunt, quæ postmodum, in civēs feminas propagata lue, multo frequentius institutæ sunt: ego nonnullis primum interfui; deinde Cl. Bianchi, vir plane idoneus tali ac tanto muneri obeundo præpositus fuit, qui de singulis rebus diligenter observatis retulit, suamque sententiam exposuit. Ab exteris præterea Medicis celeberrimis peti-

tum fuit consilium, ut in eo casu acerbissimo nihil esset prætermisum, quod publicæ saluti profuturum videretur. Hæc videlicet annis abhinc viginti peracta sunt. Itaque per id temporis, & deinceps multa collegi, quæ ad idem argumentum pertinerent, varia quidem ab eximiis Scriptoribus, sed pleraque a nostratibus Medicis desumpta, qui me officiose observationum suarum participem facere solebant: verum ea promiscue omnia, ut occasio data erat, una cum aliis quibusdam a me observatis, in adversaria contuli; quibus proinde rebus singulis accurate recognoscendis, & in ordinem collocandis hætenus tantum otii, quantum esset satis, habere non potui. Nunc autem mihi visum est de miliarium febrium antiquitate & progressu, qui recenti ætate maximus, ac prope incredibilis fuit, jamdiu inchoatam hanc dissertationem, & denique absolutam, emittere.

Hæc Dissertatio edita primo fuit Taurini mense Majo anni millesimi septingentesimi quadragessimi septimi.

S P E C I M E N
OBSERVATIONUM
DE ACUTIS FEBRIBUS
MILIARIIS.

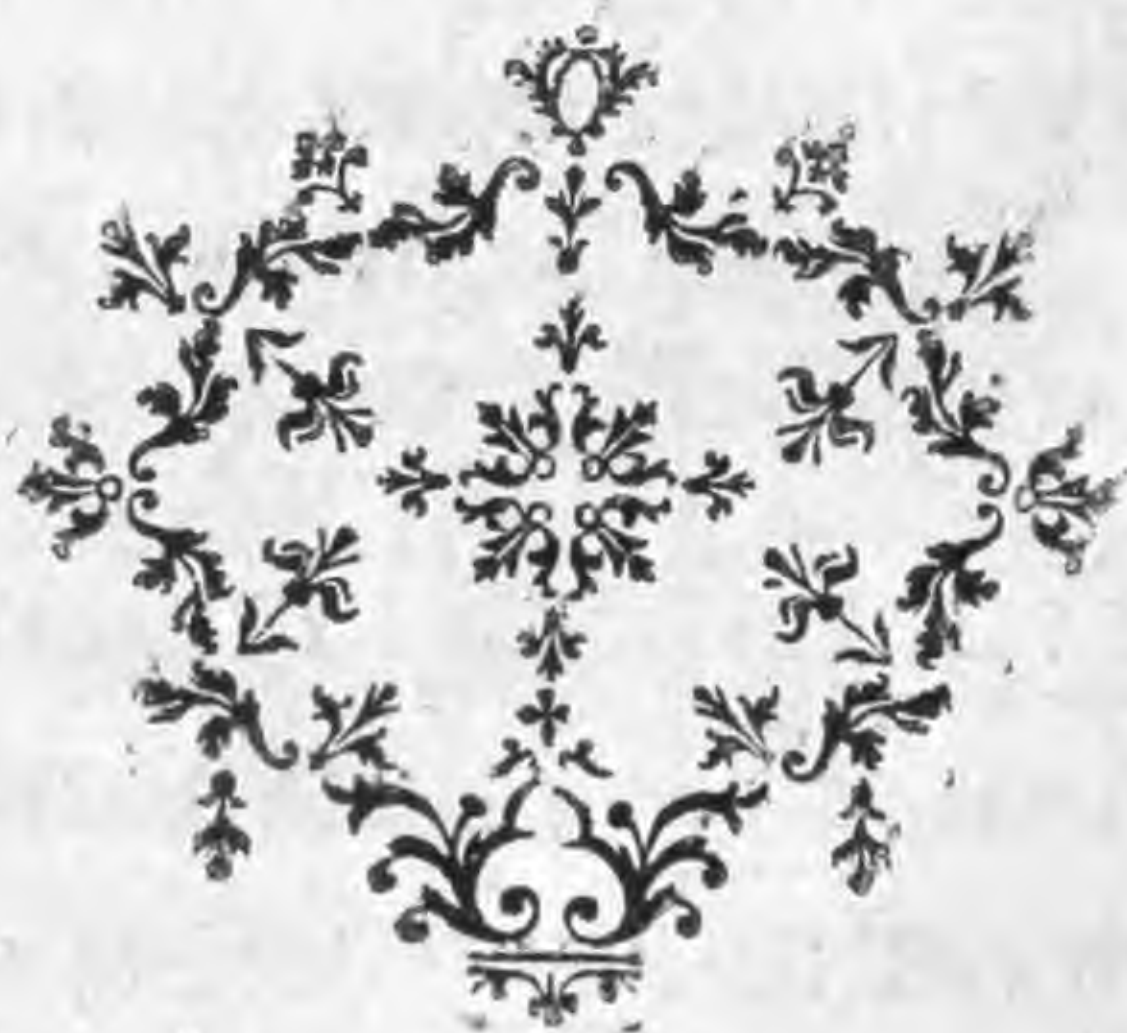

STUDIOSO MEDICÆ ARTIS
LECTORI.

S.

HA B E S hic, STUDIOSE LECTOR, jam diu promissum commentarium rerum, quæ ad febres acutas miliares sive noscendas sive curandas pertinent. Earum causas obscuritate naturæ penitus involutas perscrutari non licuit: nimirum hic vanus atque inutilis labor est. Illa speciatim quæ sensibus obvia, animadversa, explorata sunt, quæque ad usum medicinalem faciunt, in hoc opusculo tractantur, quod propterea Observationum Specimen inscribendum putavi. Neque

enim omnia quaecumque in adversa-
riis promiscue descripseram, sed bene
multa, & varia, & notabilia desum-
psi, eaque distinctis capitibus, ad
quæ referri singula viderentur, sum-
matim complexus sum. Hanc igitur
considerate susceptam, nec parvi la-
boris opellam tibi artem eam profi-
tenti quæ in usu & experientia ma-
xime posita est, prodesse plurimum
cupio. Vale.

OBSERVATIONUM

CAPUT PRIMUM.

FEBRIUM MILIARIUM ACUTARUM SYMPTOMATA.

I.

Uos vidit ægrotos Stugardiæ Rosinus Lenti-
lius, in accessione fe-
brili adeo leve frigus
eos corripere solebat ut
vix perciperetur. Sed
toto die primo friguit nobilis Matrona,
de qua meminit J. C. Brunnerus; inde
calor successit, cum lassitudine corporis.
Identidem frigesce-
re ægrotantes in æstu
ipso febrili sæpe
observarunt Germani
Medici, & Hamiltonus in simplici, ut
idem ait, miliari; in composita, præ-

sertim declinante , dum calent volæ ,
dorsum manus frigidum esse. De inæ-
quali frigoris recurſu apud nos etiam
conſtat. Quamquam in Puerperis non-
nullis inferiores artus diu algidi perman-
ſerunt. Frid. Hoffmannus quamdam com-
memorat Constitutionem epidemicam
Hallenſem , in qua purpura vel peticulæ
ubi retrocederent ſive ex ira ſive ex ter-
rore , præter alia ſymptomata , extremæ
non modo partes refrigerari ſolebant ,
ſed etiam alterutrum corporis latus tam-
quam ex glacie afficiebatur. Præſens au-
tem remedium erat frictio repetita cum
pannis bene calidis , atque uſus diapho-
reticorum : ita ſcilicet imminuebantur
ſymptomata omnia , iterumque emerge-
bant exanthemata.

Horreſcunt inſuper aut rigent alii quos
morbus aggreditur, & ſubinde horror eos
corripit in decurſu ; interdum quoque
rigor in reſeſſu puſtularum. Erraticus
quidem aliquos prehendit horror diebus
maxime iis qui eruptionem puſtularum
antecedunt. Gottoſ. Welfchius , & Vra-
tiſlavienſes *horripilationem* in ipſo morbi
principio commemorarunt.

II. Calorem in Puerperis ægrotis ,
dum

dum augeſcebat morbus , acriorem , in ſtatu ejus intenſiſſimum , & in nonnullis remiſſiorem fuiſſe perhibet Gottof. Welfchius. In Febri miliari alba æſtus mitis a Nentero obſervatus. Lenem quoque calorem & aridum animadvertit Lentilius , & modicam ſitim : jacentes ægros ſub integumentis omnino calidos eſſe , quorum artus extra lectum protenſos e veſtigio refrigerari.

Apud noſtrates calor varius : haud raro ſunt , qui ardore cruciantur interno : alias in caput conſeſtim efferri æſtuoſi vapores videntur : alias volis & plantis calor ineſt acerrimus. Nimirum pro conſtitutione cujuſque hominis firma , vel imbecilla ; pro natura ſanguinis qui portione abundet rubra & ſulphurea , pro majore vel minore vi morbi , atque attritione particularum inter ſe , & cum vasis innumerabilibus collifione ; totum corpus aut aliquas præſertim ipſius partes modice aut vehementer incaleſcere neceſſe eſt.

III. Dolores aliquando incidunt in corpus univerſum , vel in partem quamdam peculiarem. Robuſtum Virum quadragenarium procedente febre æſtuoſa acerbiffimus per omnia membra rheu-

matissimus affligebat : quinquies missus fuit sanguis. Hinc pellucidæ prodierunt pustulæ, sensim multæ & majusculæ, ac dolores mitigati sunt, atque æger lente convaluit. In aliis etiam rheumatismi valde molesti eruptionem antecesserunt. Nonnumquam articulos occupavit dolor. Modo in scapulis, in dorso modo in lumbis in lateribus, in scrobiculo cordis cruciantur ægroti, mulieres quædam in mammis. Puerpera lancinantem dolorem cum tumore mammarum perpeffa est : Alia torsiones ventris & circa uterum, item ad inguina & alterum femur acutos dolores. Pluribus autem venter vel in toto vel ex parte quædam indoluit. In purpura alba, ut observavit Nenterus, tensio cutis, pruritus, ardor, pressio in dorso præcedunt & comitantur eruptionem pustularum : alibi de dolore capitis gravante cum somnolentia loquutus est. Nobilem puerperam vidimus quæ die morbi decimo occubuit : hæc sæpe maximum se pondus calvariam premens percipere se dicebat, adeo ut caput sibi complanari videretur. Vratislavienses de capitis dolore meminerunt non admodum gravi : quem tamen

intolerabilem fuisse dicit Brunnerus in ea illustri matrona, quæ ex pellucidis vesiculis laboravit, & alibi a nobis memorata est.

IV. Inquietudo & jactatio corporis non infrequens est. Puerperæ quædam huc illuc brachia & crura, totum etiam corpus permovebant. Nobilis Adolescentula dies noctesque cum summa corporis agitatione vigiles agebat: exortus autem pustularum vesicularium turbulentos sedavit motus, & salutaris fuit. Aliæ somnum quæritantes, in primis puerperæ, in dexteram sinistramque partem per vices caput convertunt, ut idoneum quiescendi locum reperiant; quod difficillime possunt. Aliæ contra a somno abhorrent, in quibus videlicet tantum somnus laborem facit, ut valde metuant ne ipsis met obrepat invitis. Lipsiensibus puerperis narrante G. Welschio, nullus obtingere solebat somnus per incrementum morbi, vel inquietus ac turbulentus; vix etiam ulla in statu quies. Somnum prope omnem cessare in Puerperis suis tradiderunt Vratislavienses, & paucas numerari posse, quæ per unam alteramque noctem inchoante morbo quie-

tem aliquam ex intervallo caperent. Incipientem somnum subito intercipi Hamiltonus animadvertit : sæpe dies plures, noctesque vel sine dolore, sine delirio, insomnes transigi: idemque addit illustrem feminam integro mense vigilem fuisse. Nenterus etiam, & alii symptoma frequentissimum esse miliarium febrium insomniam prodiderunt. Sed tamen aliquando fit ut morbo per initia leniter progrediente minus perturbetur quies nocturna: postmodum accedit pervigilium illo ingravescente cum adjunctis symptomatis, quæ pustularum eruptionem præmonstrant. Quin etiam in principio somnolentas vidimus puerperas, nec sine labore quodam & insomniis, easdemque omnino vigiles deinde factas cum exanthemata proxime proditura essent. Quarum inter eas letalis ægritudo erat, ipsæ ut plurimum ex comate vigili moriebantur. Denique nonnullæ fuerunt, quas die nocteque somnus non deficeret, incerto nihilominus exitu morbi. At illud fane est plerisque commune, ut breves somni perturbationem & anxietatem faciant. Hinc facilis in delirium transitus, quod in statu morbi

*in miliaribus febribus ubi comata
ingravis sit et a naribus
ignem præmonium moris proxima
p. mellis non facit*

eveniebat Lipsiensibus puerperis ut perhibet G. Welschius. Ex nostratibus quidam ægroti absurda impetu loquentes è lecto furibundi profiliebant.

V. In ratione pulsus designanda non omnes ubique Medici consentiunt: cujus causa varietatis a diversa regione, & corporum natura, ceterisque adjunctis pendenda videtur. Nam Got. Welschius pulsum esse tradit in incremento morbi magnum ac vehementem, in statu cum anxietate cordis debilem, inæqualem. Ex ceteris Germanis alii generatim celerem & oppressum definiunt in Purpura maligna: alii antequam pustulæ appareant durum, contractum, celerem; postea remissum, mollioremque, dum cutis prius arida madescere cœpit. Frequentem Anglus scriptor, Hamiltonus, & debilem esse in simplici febre miliari pulsum affirmat, in composita frequentem & fortem. Varius & fere inconstans nostratium ægrorum pulsus. Si per initia frequens, angustus, duriusculus, inde mollitur, & cutis humida fit bene res procedit: sed quam sæpe evenit, ut se se denuo contrahat, & acceleretur, dum increbrescunt symptomata? Ac genera-

tim in aliis pulsus debilis est, in aliis vibrans. Solent bono habitu & sanguineæ puerperæ, quibus maxime suppressa sunt lochia, inter ipsas pectoris animique angustias, & durum pulsum & celerem habere: languidum vero & inæqualem imbecillæ cum adhuc fluant lochia in rubro pallentia, & serosa. Sed in utrifque etiam morbo procedente mutationes fiunt: ut omnia propemodum in eo instabilia & incerta sint. In quibusdam viris pulsus fere molliculus non nimium frequens; in aliis vix febrilis; attamen perniciosæ ægritudines fuerunt.

VI. Urinam in principio febris tenuem, claram fuisse vel flavam dicit G. Welschius; in augmento translucidam, auream, interdum rubram, in statu plerumque turbidam copioso cum sedimine; & ab ægrotis plerisque nescientibus eandem ex vesica effluere solitam. Urinæ qualitates in morbi declinatione prætermisit, quia puerperæ pleræque, nimirum aliquæ in principio, aliæ in augmento, pars maxima in statu moriebantur. Sed tamen alvi egestiones & continuatum cutis madorem in iis perpaucis commemorat quæ superstites fuerunt. Pallidam, & fere in modum aquæ commu-

nis, alias naturali colore urinam vidit Hamiltonus, & insuper copiosam: quod acidæ sanguinis humorumque diathesi, unde secedat serum, tribuendum putat. Nos aliquando naturali prope similem licet uberiores; sed tenuem & copiosissimam, aqueam, vel pallidam & turbidulam fero lactis prope similem, persæpe observavimus: urinam quoque in multis maxime puerperis sponte sua perfluere, tantumque secutam humoris effusionem ipsæ animadvertunt. Talis itaque humor expers acrimoniæ censendus videtur; nisi forte ipsius emissarii vitium est. Nam illud quidem frequenter obtingit ut cum pruritu & ardore lotium reddatur, ob eamque causam id reddi crebro debeat: etsi pauculum contineat vesica, tamen aliquæ matulam subinde petunt & interdum, antequam acceperint, stimulatæ mingunt. Aliquoties adnotavit diligens quidam Medicus sub exitu & incremento pustularum uberiores esse pallentis urinæ fluxum, ipsamque tum acriorem, cum illæ minus bene prodeant, vel forte recedant. Puerpera quædam novas ex intervallo & plures pustularum eruptiones sustinuit: quoties autem expellenda

esset ad cutem infesta materies, præter alia symptomata, urinæ pauciores exhibant rubræ, ardentes; consequente vero sudore, atque exanthematis erumpentibus, copiosæ, dilutæ, minus acres, plurimum adjuvante liberali potu, reddebantur. In Adolescentulo prius colorata fatis urina, exinde aquea & multa, quasi raphanum redolebat. Nonnumquam in aliis odor ammoniacali similis. In robustis aliquot viris & rubras & crassas conspeximus; neque eos de ardore conquestos fuisse meminimus. Vere inflammatoria fuit febris miliaris athletici hominis, qui die sexto interiit: impense rubebat non modo lotium, sed etiam rutilabat. Sæpe in statu morbi quidquam subsidet in urina: dum is increbrescit, quæ turbida mingitur fere talis permanet. In febre miliari alba puerperarum Vratislavienses urinam morbo ineunte crudam, eodemque provecto bene refertam sedimine observarunt. Quod lochia in puerperis hac febre correptis valde imminui, tum etiam supprimi soleant; idcirco fit, ut si minus in ipso initio, proximis saltem diebus sinceræ Medico inspiciendæ urinæ plerumque offerantur.

VII. Lipsienses Puerperæ , de quibus meminit Got. Welschius , in statu morbi sudabant interdum fatis copiose , cum inter initia leviculus modo sudor circa frontem , collum , & dorsum appareret. Qui auctorem hunc Germani subsequuti sunt Medici clarissimi amplius quiddam insuper de sudoribus tradiderunt. Sunt autem hi singulatim audiendi; quod enim quisque compertum haberet , paucissimis verbis declaravit. 1.º *In eruptione* , inquit Frid. Hoffmannus , *arida primum cutis jam madescit ; hinc sudor singularis huic exanthemati , proprii fœtoris , erumpit.* 2.º M. Albertus : *Diaphoresis olida ; non raro defatigantes sudores.* 3.º Junckerus : *Hæ febres ad longiores sudores inclinant , cum fœtore gravi.* 4.º Nenterus : *Ægri ad sudorem proni copiosum , graviterque olentem.* 5.º Mackius : *In purpura , præcipue alba , sudores colliquativi , mucidi , corruptum acorem redolentes , aliquando frigidi.* Ejusmodi graveolentia cum acore quodam conjuncta jamdiu nostrates Medicos , & qui adsident ægrotis , omnes offendit , licet in ægris nonnullis odor longe minus gravis sit. Ita ex tali sudore olido permanente , ubi præsertim acces-

ferit pervigilium, de febre miliari conjectura fieri non temere solet, antequam ullæ omnino pustularum notæ in cute compareant. Ceterum inconstans & varius sudor est; tum cessat, tum redit; modo paucus, modo uberrimus; nec raro crassus & glutinosus. Sudor interdum multus & assiduus est priusquam prodeant exanthemata; in reliquo decursu morbi vix madidam cutim reperias. Sed mador iste sedulo curandus est.

VIII. De narium hæmorrhagia in puerperis Lipsiensibus meminit Got. *Welschius*. In quibusdam nostratibus manarunt stillæ sanguinis. A partu quidem accidit nonnullis profluvium ex utero ad languorem usque & defectionem animi: sed febris superveniente, vel destitit fluxus magna ex parte, vel in totum cessavit. Namque illud nostris similiter ac Germanis hoc morbo affectis commune, ut imminuantur plerumque lochia, tum etiam penitus retineantur: ita scilicet a Got. *Welschio*, Frid. Hoffmanno, Nentero, ceterisque proditum est. Postea vero cum febris & symptomata remiserunt, sæpe uteri purgamenta quædam, eaque fere putida, effluunt.

Quod autem satis diu ac pedetentim expurgari non possint puerperæ, ex eo fortasse fit, ut gravius non modo laborent, sed ipse etiam uterus acerbissima interdum & perniciofa mala patiatur. Et revera nobis in promptu sunt earum exempla, quas de nimio calore simul & acuto assiduoque dolore in ipsa regione uteri conquerentes audivimus: distentum hypogastrium ex levi tactu dolebat: modo nihil ex utero, modo ichorosum quiddam stillabat, loturæ carnis simile: totum in aliis ventrem occupabat dolor, præsertim ad ilia, qui cum uterinis partibus maxime consentiebat, ubi nempe aderant haud obscura inflammatorii tumoris indicia. Ac talium quidem ægrotationum letalis fuit exitus.

IX. De nausea & vomitu filet Got. Welschius: tantum ait morbo increbescente cibi appetitum cessare. Puellam, a Raygero memoratam, initio vomitus corripuit, inde compressio cordis &c. Ex nostratibus quædam in primis puerperæ & ructus frequentes, & irritos ad vomendum stimulos habuerunt. Assumptus non invite cibus nonnullis molestus & gravis. Jusculum vel pulticulam alias de-

vorabat avidissime juvenis Puerpera; alias a re omni cibaria prorsus abhorrebat; simul blandum quodvis & suave licet medicamentum repudiabat. Nonnullæ locum indicant sub mucronata cartilagine, ubi dolor & gravitas; vel corrosionem percipiunt in ventriculo, vel cardialgiam patiuntur; idque potissimum cum præsens est, vel proxima pustularum eruptio. Aliquando, inquit Hamiltonus, maximeque post somnum, ægritudinem ventriculi patiuntur.

X. Alvus in hoc morbo generatim adstricta est potius quam laxa, ut plures etiam Germani Scriptores adnotarunt. Nonnunquam concitantur inanes ad egerendum stimuli. Primiparam vidimus, distenti ventris dolore vexatam, alvo ad multos dies obstructa, extremoque intestino ita contracto, ut idoneis adjumentis ex eo nequicquam elici atque educi posset: quæ tamen mulier post diutinam febriculam, & sæpe renovatas pustularum eruptiones ad valetudinem rediit. Hic mihi Charletoni locus in mentem venit de ventris doloribus scorbuticis, in quibus rectum aliquando superiora versus adeo retrahi videtur, ut nihil plane prodire, nec introire queat.

Sed in ægrotis quibusdam facilis dejectio, interdum multa vel nimia est. Quamobrem tum alvi suppressionem, tum diarrhæam symptomatis annumerat Hamiltonus. Nos insuper excretos vermes paucos aut plurimos cum alvi fluxu & sine fluxu aliquoties observavimus.

XI. Omnibus fere communis est anxietas, angustia, vel oppressio præcordiorum cum suspiriis. Talia scilicet obveniunt, sedantur, & recurrunt. Ita perturbatæ, anxie, oppressæ quædam puerperæ opem implorant; fenestras aperiri cupiunt, unde laxamentum aliquod ac levamen expectant. Brevi post partum juvenis mulier difficili respiratione correpta est, angustiaque præcordiorum, cum pulsu celeri; in quo statu ad alterum diem, paucula subinde interposita requie perseveravit: præceps id nempe fuit initium morbi letalis. Hamiltonus cetera quidem signa considerabat; sed præcipue ex oppensione pectoris, spirituumque defectu naturam istius febris denuntiare solitus erat, priusquam exanthemata prodirent. Revera ejusdem effectus morbi sunt maxime languores & lipothymia. Ad me olim scribebat Len-

*et in puerperis
æstiva.*

tilius, cum Stugardiæ infesta esset civibus, in primisque puerperis, maligna hæc febris, languore universali ægrotantes affici, ut primis statim diebus vix digitum movere possent; id quod notatu dignum videtur. Vigente quidem morbo difficilem respirationem, summamque virium debilitatem Got. Welschius in Lipsiensibus adnotavit.

Sunt etiam peculiare cordis affectiones quædam, ut punitionis sensus, vel pressio, ut tremor, ut subsultus. Ex puerperis aliquæ concitatum ardorem in toto corpore percipiunt: simul ad caput præcalidos quasi vapores efferri; contremiscere cor & palpitare.

XII. Tussis a Got. Welschio inter symptomata non recensetur, veruntamen a recentioribus Germanis in purpura saltem rubra. J. C. Langius augescente morbo fere continuam esse dicit tussim. Sed forte miliaris ista cum morbillosa febre aliquando confunditur. Quamquam ex recessu cujusque exanthematis suboriri queat ejusmodi molestia pectoris. Tussicula quidem cum paucis scretis nostris nonnumquam ægrotis intervenit. Biduo priusquam febre corripereetur mulier tuss-

fire cœpit ac sitire : consecutus est dolor ad imam partem sterni ; hinc febris & alia symptomata , primis sensim illis desinentibus. Pro ratione tempestatis facile quiddam rheumatici humoris miliari morbo immiscetur.

XIII. Multis per intervalla , vel continenter mens perturbata & confusa est ; atque alii motus alios sensusque percipiunt : hi caput erigentes vertigine afficiuntur : illis sursum trahi cerebrum videtur : sunt quibus tamquam tensi & pulsantes intra calvariam funiculi grave turbamentum afferunt.

Tristitia & pavor in Puerperis maxime. Quidquid paullum obstrepuerit perterrefactæ subsiliunt ; item ex brevi ac turbulento somno confestim experrectæ. Qui metus ac terror non magis animi imbecillis indicium est censendum , quam symptoma morbi. Namque etiam feminas hoc pernicioso malo teneri se nescientes , tum adolescentes & viros valde perturbatos , anxios , suspiria edentes , ac subito perterritos animadvertimus. Quapropter id plane mirandum , quod homini robusto evenit : miliari enim febre fraudulenta prehensus , mente constans

& hilaris jocosa cum amicis loqui solebat : die autem sexto de repente convulsus & præfocatus occubuit.

Nonnullis incidit præcipuarum oblivio rerum vel subitanea & gravis cui aliquando succedit convulsio ; vel tarde ac sensim procedens , eaque sanatis imbecillitatem memoriæ ad quoddam tempus facile relinquit.

XIV. Membra quædam ut manus , ut pedes , torpor interdum prehendit , non diu permanens. Mulieris torpebant inferiores artus , & tumidi erant & frigidi , pustulis erumpentibus : id omne paullatim discussum fuit. Torpida non modo crura sed etiam paralytica memorat Hamiltonus in Puerpera ; quod tri-duo ante exanthematum eruptionem evenit : eaque membra in fine morbi vim suam aliquantum recuperarunt. Cum is demum ægrotam dimitteret ad reliquam curationem , idonea fomenta , martialium usum remediorum , Aquas Bathonienses præscripsit. Idem auctor animadvertit haud infrequentes esse in febre miliari paralyticos affectus a morbifera materia in artus illapsa. Rarius hæc mala , quantum scio , nostratibus acciderunt.

XV.

XV. Nonnunquam incidit sopor, & plerumque sub exitu morbi funesto. Ita puerperas quasdam oppressit somnus profundus cum difficili respiratione & pulsu creberrimo. In ea febre cum pustulis miliaceis quam exposuit Hippocrates *Epidemior. lib. 2.* ægrotæ mulieres hebetiori auditu erant & soporosæ. Is profecto gravis non fuit morbus: omnes enim sanabantur: Acutarum vero id genus febrium & malignarum commune symptoma est pervigilium, quod aliquando in typhomaniam definit.

XVI. Nervis & musculis maxime infecta est peculiaris quædam acrimonia, quæ comes est, vel præcipua fortasse causa febrium ejusmodi miliarium. Hinc fibrarum contractiones involuntariæ in capite, cervice, dorso, manibus, pedibus, *jectigationes*, subsultus. Motus alii speciem tremoris referunt; alii magis convulsivi sunt ac vehementes, interdum etiam epileptici. Sæpe manum vel digitos corripit permolestum id spasmi genus quem flatulentum appellavit Fernelius, vulgus *Crampum*, vocitat. Ceteræ vero convulsiones maximi momenti sunt. In puerpera gravibus afflictæ symptomatis per-

paucæ apparuerunt pustulæ: repetitas accessiones habuit vere epilepticas, quibus consumpta est.

XVII. De oris faucium & linguæ affectibus notanda quædam videntur. Interdum pustulas cutaneis prope similes in palato & faucibus Medici observarunt. De aphtis linguam operientibus loquitur Hamiltonus, quæ interea dum augentur, exterioris corporis papulæ deprimuntur & vicissim. Aphtas quoque Junckerus inter effectus annumerat recedentis purpuræ rubræ, qua iterum prodeunte, sensim illæ evanescant.

Dolent aliis fauces & rubent, & inflammantur. Alii impedimentum ibi quoddam percipiunt deglutiendi ac respirandi; aut constrictionis sensum velut in angina convulsiva. Ad ejusmodi coarctationem faucium accessit colli tumor in puerpera paucis horis antequam mortem obiret.

XVIII. Lingua sæpe mollis & albida vel subflava & mucosa; sicca nonnunquam in ardore febrili. Itaque sitis modo major est, modo minor, modo etiam nulla. Et puerperarum quidem earum, quas vidimus, aliquas urgebat sitis; ceteræ

initio bibere cogeantur, quæ deinceps in progressu morbi sitiebant, sive arida esset lingua, sive mucosa. Ab assiduo, multoque sudore, vel urinæ profluvio, præter interni vim caloris, ægri siticulosi fiunt. Porro nonnullas puerperas, cum omnia male se haberent & membrorum subfilirent tendines, tremula quoque lingua respondentes audiebamus. Fuerunt aliquæ non mediocri spatio temporis taciturnæ; & juvenis quædam, quo vixit, ultimo die toto obmutuit, usque dum convulsionibus interempta est. Puellam petechiali febre laborantem memorat Petrus a Castro, aphonam dies quindecim, quæ demum convaluit. Mutos continenter fuisse ad aliquot horas, ad integrum prope diem viros meminimus in febribus malignis. Puerpera vero in decursu morbi miliaris tardiloqua & quasi stupida, pridie quam mortiferis convulsionibus corriperetur, effrenatam loquacitatem invenit.

XIX. Oculi nonnunquam rubent, lacrymantur: lucidi ac volubiles tum præcipue sunt cum delirium imminet: cernere etiam licet eorum motus involuntarios & perversos. Interdum alteruter

inchoante morbo contractus est. Puerpera in penitiorē oculi utriusque bulbo acutum dolorem percipiebat. Sæpe obscuratur visus, aut imaginibus fallitur: id quod maxime obtigit mulieribus. Obtentam oculis velut aranei telam, vel objectam nebulam, vel caliginosum esse cœlum dicunt, & afferri lumen expectant. Aliis obversantur ante oculos identidem scintillæ: aliis modo tenebræ occurrunt, modo fulgores. Illustris Femina dum mente constabat, nobis tum præsentibus serio narrabat se chartas luforias promiscue saltitantes cernere; oclusisque oculis importuna visio eadem permanebat. Quædam ex puerperis totum fere diem transegit videndi sensu orbata: aliæ visum amittere per intervalla solebant. De nobili Juvene, item puerpera Augustæ Vindelicorum commorante, meminit G. H. Welschius, quæ anno 1656 cum in febrem miliarem incidisset, cæca de repente facta est, paucisque post diebus interiit. Assidentes mulierculæ talis eventus inopinati causam (ut facile fit) ad Medici imprudentiam retulerunt, quod capitis dolori demulcendo epithemata humida adhibuif-

set. Neque enim per id temporis in ea urbe satis cognitum erat hoc genus fraudulentum & atrocis morbi, qui antea Lipsienses affligere cœpit.

XX. Ceteris levius, importunum licet ac molestum symptoma est, aurium tintus aut murmur, quod utique multis commune est; ut aliquando etiam totum resonare caput videatur.

XXI. Postremo de Tumoribus dicam qui non raro febrem miliarem comitantur tamquam affectus ex ipsa febris causa progeniti. Interdum tumidæ sunt manus, ac digiti non facile flexibiles. Alias tument pedes, tibiæ, vel facies tantummodo. In puerpera nonnihil intumuit corpus universum; œdematosi artus inferiores; insuper in clunibus peculiaris tumor qui suppuratus est: obiit ægrota die morbi vicesimo quinto. Alia inclinante febre tibiæ & pedes œdemate impeditos habebat, interspersis papulis rubris. Ac sæpe tumor ejusmodi convalescentibus accidit. Anno 1697 plerisque miliari febre correptis, uti refert Hamiltonus, & facies, & totum caput intumescebat. In purpura non rite procedente vidit semel & iterum Behrens exortos tumores pa-

rotidum qui dolorem faciebant. Medici quidam nostrates in puerperis & pueris nonnullis corpus emphysematicum observarunt, ac fere in iis infaustum exitum morbi. Tumor uteri permanens cum dolore puerperas nonnumquam affligit. Quædam sic affecta convaluit: iterum gravida, opportuno tempore peperit, ac denuo in febrem miliarem illapsa est: idem ille uterinus tumor magis ac magis increbuit, alteque in ventrem exporretus ægrotæ summos cruciatus intulit, quæ tandem comate vigili, & convulsionibus consumpta est. Aliis in partibus internis tumores & abscessus aliquando fieri constat, quos videlicet incisio cadaverum patefacit.

Sed totius inflatio ventris longe frequentior: fit autem a ventriculo & præsertim ab intestinis ob aeris rarefacti copiam vehementer extensis, ob aerem nimis rarefactum, & putridis viscerum halitibus inquinatum. Nobilis Puerpera valde inflatum ventrem habebat, cum interno ardore, pulsuque celeri: paucis diebus mortua est. Alia vixit ad diem circiter vigesimum quartum cum tumore tympanitico: dolebat venter in parte

præsertim iliaca sinistra : excrementorum difficillima egestio : & cum alvus laxari cœpisset , nihilominus augeri moles abdominis ad interitum usque perrexit.

C A P U T II.

PUSTULARUM IN FEBRIBUS MILIARIIS DIVERSITAS, ET QUÆDAM ANOMALIÆ.

PRÆCIPUAS hic notabimus differentias exanthematum, sive pustularum, a quibus ejusmodi febres denominationem habuerunt. Sunt enim rubræ, aut albæ & vesiculares, aut aqueæ ac prorsus pellucidæ: atque aliæ sæpe aliis succedunt, vel inter se commiscuntur. In discretas & confluentes a nonnullis Medicis distinguuntur. Obveniunt insuper abnormes sive anomalæ; interdum prominentiæ quædam pustularum vicariæ. Unamquamque speciem breviter exponemus; sed aliqua de Pustulis in universum præmittenda sunt.

I. Solent in collo, pectore, dorso, lumbis, & alibi exoriri; atque in parti-

bus supra ventrem magis quam infra copiosæ. Rarius apparent in facie: quamquam mulieris totum quoque caput vesicularibus pustulis opertum fuit. Alias paullo sunt elatiores, & acuminatæ; alias depressæ, inertes, intercutaneæ, ut vix aliquantum se se efferant, quibus facile fit, ut peticulæ intermisceantur.

II. Nullum fere genus exanthematum instabilius. Partem aliquam corporis afficere incipiunt, mox deferunt, atque in alia se ostendunt: vel postquam exorta sunt, ac prominent, inopinato (quod nimium frequens est) interior se recipiunt. Sed plerumque accidit per vices eruptio pustularum in aliis locis citius, in aliis serius, ut sensim earum augeat multitudo: ita dum priores exarescunt, novæ suboriuntur: cujusmodi successio ad longum tempus aliquando perducitur: Visæ tamen sunt in quibusdam ægrotis simul & affatim prodeuntes, ut etiam usuvenit in variolis, quarum alioqui progressio lenta interdum & diutina est. Duos prope menses juvenis femina ex variolis laboravit, quod primis alteræ, his quoque arefcentibus tertiæ, minores quidem ceteris, succederent. Ceterum

cutis pruritus & punctio, una cum symptomatis alibi memoratis antecedunt, comitantur, & vigente febris consequuntur pustularum eruptionem, quarum aliae majus, aliae minus incrementum habent.

III. Got. Welschius ubi miliarem morbum exponit Lipsiensium Puerperarum in statu accretionis, compluribus dicit per totum corpus, quibusdam sparsim ruborem accedere solitum fuisse cum calore, asperitate cutis, & pruritu: qui rubor consistente morbo in aliis minor, contra in aliis maximus cerneretur. De Puella meminit Raygerus, circiter annos duodecim nata, cui dorsum indoluit, tum corpus universum occupavit rubor in modum erysipelatis: & tamen inde albidæ ac pellucidæ a collo ad genua diffusæ pustulae apparuerunt. Sæpe autem id genus exanthemata conspeximus, nihil immutato cutis colore, tametsi febris vehemens esset. Rubella plerumque fit in pueris ante eruptionem: ceteris natu majoribus frequenter evenit, ut modo rubescat facies, modo palle scat. Mulieris facies secundum naturam florida incipiente morbo expalluit, progrediente squalorem contraxit. Quarumdam puer-

perarum decolorata primum facies, postremo livida fuit; earum nempe morbus letalem exitum habuit.

IV. Nunc varietates pustularum, quas supra indicavimus ordine persequamur: qua occasione iterum de cutis colore dicemus. Pustulæ rubentes exiguorum instar nodulorum, & duriusculæ cutim asperam, & anserinæ quodammodo similem efficiunt. Si bene res procedat, coloratæ manent usque dum siccare cœperint in squamulas abituræ. Sed facile fit, ut præmature pallentes recedant & depressantur; tum denuo floridæ exsurgant, siquidem ipsa per se vigeat, vel arte adjuvetur natura. Nec raro istarum diutius perdurat prurientium vexatio pustularum, priusquam munda & integra sit cutis. Adolescentibus maxime & viris, qui calido & acri sanguine abundant, pustularum id genus infestum esse videtur. Quamquam feminæ satis multæ ex talibus exanthematis graviter ægrotaverunt, puerperæque in primis haud paucæ mortem obierunt. In eorum eruptione sic aliquæ afficiebantur, tamquam si cutis ab aciculis alte infixis pungeretur. Rubicundæ licet pustulæ sint albidis fre-

quentiores, earum sæpe aliquæ aut multæ in apice suo, quasi suppurantes, alborem acquirunt, vel plane in vesiculas transformantur, sive albidas, sive prorsus aqueas & pellucas: opacæ, præter ichorem fluentem, nonnihil crassaminis continent. Atque hic, ut in omnibus prope rebus, diversa incidunt phænomena. Mulierem invasit acuta febris; die quarto copiosæ papulæ rubentes apparuerunt, quæ circa septimum factæ sunt vesiculares, pallidæ, ichorosæ: postmodum aliæ prodierunt purpureæ ad fuscum vergentes: vesiculæ interim illæ arescentes nigrorem contraxerunt: Mulier autem e vita excessit.

V. Vesicularium in origine sua pustularum species quædam est, quæ parvulæ interdum & duriusculæ sunt, unde inæqualis, & aspera cutis fit; partim vero aliquæ ampliantur, apertæque albidum humorem præbent. Si cutem scalpendo ipsimet vesiculas discindunt ægroti, solent aliæ similes exoriri. Sed nonnullæ quoque pustulæ albidæ basim habent rubeam, quæ talis permanet, vel sensim albescit. Scriptores nonnulli albas confundunt cum aqueis et omnino pel-

lucidis: eas tamen Ettmullerus candida grana designat, parvisque Hamiltonus, coloris causa, unionibus assimilat; vult autem ex limpidio primum sero, deinde inalbato progigni. Quamquam nostris, aliorumque observationibus constat, alias continuo albidas exilire, alias per se se aqueas & pellucas esse, ut crystallinæ appellentur. In duabus Matronis testatur J. C. Brunnerus vesículas prodiisse copiosissimas, milii semen æquantes, adeo translucas, ut quasi visus aciem effugerent. In prima, quæ convaluit ab ipso eruptionis principio ad vigesimum & ultra diem claræ, limpidae, incorruptæ perstiterunt, cum serosi latices corrumpi soleant. Germani quidam Medici cutem initio animadverterunt asperam & rubicundam esse, indeque exiguas enasci pustulas, & sensim multiplicari, quæ aqueum humorem continerent. Sed in Epistola illustris Garelli Archiatri Cæsarei ad Vallisnerium italice scripta, qui olim eam mecum communicavit, hæc verba leguntur: *Il carattere di questo male consiste in osservarsi alla cute; ed elevarsi come minutissimi granellini di miglio trasparenti, e pieni d'un limpidissimo siero,*

o linfa d'un indole per così dire, caustica e corrosiva, senza ne pure un minimo segno d'alterazione di colore nella cute medesima &c. Ita quidem res se habet generatim: illud vero etiam pro certo habendum est, naturali manente cutis colore interdum parvula conspici prius in collo, pectore aliisque in partibus exanthemata rubella, quæ inde singula in albidas aut plane aqueas & pellucidas vesiculas convertuntur: vel tales ex rubeis quasi punctis progerminare. Nos trates insuper Medici nonnumquam subalidas pustulas, easque paucas & crassiusculas rubicunda quasi linea circumdatis; quemadmodum in aliis copiosis & minutis nonnihil rubentem aliquando cutem observarunt. Adeo singularia quædam occurrunt in morbis, immo in universa natura, ut vix quicquam generatim atque omni ex parte certum exploratumque constitui possit.

VI. In *Selectis Med. Francofurt. Vol. 2.* Purpuræ albæ species traditur, confluentis ab auctore nuncupatæ; quod ipse hujus morbi peculiare phænomenon a se nuper detectum perhibet. In primis exemplum adducit puerperæ, cujus

totum corpus ita conspersum erat pustulis, ut inane spatium ad infigendam aciculam difficile inveniretur: nimirum omnes, ut idem ait, pustulæ confluebant. Cum autem hæc sine manifesta causa retrocessissent, catarrho superveniente mulier præfocata est. De aliis porro feminis meminit simili morbo affectis, quæ ad sanitatem redierunt. Idem auctor affirmat vermiculos vivos, ascaridum instar, in corrupta lymphæ vesicularum generatos se observasse. Similiter in variolis puerorum. P. Borellus vermiculos vidit. Nos pustulas ejusmodi copiosissimas & conterminas in quibusdam ægrotis aliquoties vidimus, atque exterius a se observatas prodiderunt, ut in nobili primipara Jo. Chr. Mentzelius, quæ acuta feбри laborabat cum affluentia pellucidorum exanthematum, instar hydatidum, quibusdam in partibus ita contiguarum, ut ne tantulus quidem intermedius esse locus videretur qui cuspidem acus admitteret; nec tamen istas denominavit auctor confluentes.

VII. Diversi generis pustulæ, quas diximus, rubræ, albæ, crystallinæ, interdum in uno eodemque corpore conspi-

ciuntur; atque hic magna varietas incidit. Modo interfitæ rubicundis albæ fati multæ: modo rubeis innumeris interiectæ sunt aliquæ crySTALLINÆ: modo rubentes in pectore & dorso copiosæ; in cubitis & manibus albidæ aut pellucen-tes. In viro pustulæ fuerunt omnes rosei coloris: quo die convulsus periit, novæ supervenerant aqueæ omnino translucentæ. Exanthemata prope coccinea Mulier habebat, cum rubore cutaneo; albidas autem in brachiis vesiculas, ubi paullum rubebat cutis. Commixtæ cum rubeis erant albæ pustulæ in homine constantis & integræ ætatis; cujus affectæ variolis manus videbantur: præterea in capite nonnulla passim exoriebantur tubercula, minimorum instar furunculorum.

VIII. Cum exiles in universum disseminatæ sunt vesiculæ, parvitatem earum maximus supplere solet numerus: nonnumquam ita minutæ sunt, ut oculis discerni vix possint: Has quidem annumerare liceret anomalis. Crassiores vero instar variolarum, aut cannabini seminis, abnormem figuram, alienumve colorem habentes; & multo magis quæ

insolitæ ac omnino raræ sunt amplitudinis; hæc omnes in genere anomalarum merito ponendas esse putamus. Majusculas diversis in partibus, ac potissimum in digitis manuum, frequenter conspeximus. In quibusdam ægrotis peramplæ quædam, molestæque vesiculæ incisæ fuerunt. Tumebant in puerpera utriusque manus extremi digiti, ubi aliæ aliis pustulæ coaluerant, paucioresque sed amplas effecerant vesiculas (possunt hæc revera confluentes vocari) quibus forfice apertis manavit præcalidus & acer humor, non mediocri ægrotantis levamine. Solent ejusmodi vesiculæ ichorem potius lentum fundere quam prorsus liquidum. Carolus quidem Piso historiam attulit, alibi a nobis citatam, nobilis pueri, synocho putri laborantis, cum lassitudine & dolore corporis, summa pectoris angustia, ut prope suffocari videretur, vigiliis, delirio. Cutis undique latis operta fuit vesiculis, quæ propter amplitudinem incisæ aqueum humorem effuderunt.

IX. Inter initia æstatis Mulier triginta annos nata ex acuta febre miliari evaserat: aliquo post tempore cum satis
bene

bene se haberet, ante meridiem profecta est ad facram ædem: vespere iterum febricitat, tertioque die conqueritur de pruritu acerrimo, & ardore in dorso, lumbis, atque hypochondriis; quibus in partibus die quarto pustulæ agminatim apparent copiosissimæ, exiguæ ac rubræ, quæ postea in vesiculares mutantur: aliæ variolas, aliæ hydatides referunt: atque ex majusculis quædam ichore subflavo turgent, quædam subviridi. Quod autem in eo morbo accidit mirabilius, lata fasciæ ex miliari erysipelate instar zonæ, cum uredinis sensu molestissimo corpus cingebat: ægrota nihilominus post multos labores firmam valetudinem recuperavit.

X. Addenda huc denique res altera quidem insolita, quam ex Medico nostrate accepi, de puerpera in febrem naturæ miliarem, paucis interjectis diebus relapsa, cum pruritu cutis acerbissimo: plurimis vero in partibus, maximeque in manibus, expectatæ miliares pustulæ haudquaquam apparuerunt, sed earum loco tumores ambustionibus similes.

COROLLARIUM.

QUÆ febres acutæ per vesiculas pel-
lucentes, quasi crySTALLINAS, ex-
teriore corpore diffusas, a ceteris milia-
riis febribus distinguuntur, eas proprie ac
speciatim malignas multi reputare solent.
Quarum fomitem esse principium quod-
dam acerrimum ac prope causticum,
præcipue inhærens parti sanguinis lym-
phaticæ, Medici quidam doctissimi exi-
stimant. Hujus autem opinionis probabi-
litas sequenti observatione confirmari pos-
se videtur.

Olim viri duo inter se domicilio &
familiaritate conjuncti aquam in cucu-
mella ferve fieri matutino tempore cura-
bant ad folia thèe infundenda: interim
homo quidam nefarius pauxillum mercu-
rii sublimati in eam clanculum injecit.
Parata fuit infusio, hinc vasculis duobus
liquor inditus cum saccharo, quantum
cuique libuit. Paulo post assumptam po-
tionem cœpit uterque corrodentis veneni
vim persentire. Statim ut advenit Medi-
cus idonea remedia adhibuit. Ego postri-

die ad ægrotos accitus febrientes inveni, cum æstuatione partium interiorum, siti, nausea, defectionibus animi, tendinum subsultibus, & parvulis quibusdam aphthis passim in ore dispersis. Quod autem ad rem nostram facit, ægroti utriusque collum, totumque pectus innumeris opertum erat exiguis vesiculis lymphaticis, & aliquæ etiam in aliis partibus conspiciebantur, atque ejusmodi vesiculæ omnino erant iis similes quæ sæpe in miliari febre observantur. Alter veneno magis affectus, aut natura infirmior, paucis diebus extinctus est. Alter ad tres & amplius hebdomadas, perseverante febricula cum eisdem symptomatis miserrime vitam perduxit.

Quoniam vero in allata observatione mentio fit de aphthis, hic opportunum videtur de iis, quæ sub finem febris miliaris aliquando superveniunt, locum quemdam ex Ric. Meadio afferre. Is nempe in *Monitis Medicis* ubi de tali febre loquitur, hoc notabile adjicit: *Nonnumquam ejecta eodem tempore per alias vias morbi materia, aphthæ palatum atque os totum occupant, & ad uvam usque faucesque descendunt. Hæ cum singultu ple-*

rumque incipiunt, & si albidæ cum humore copioso prorumpunt, multumque salivæ expuatur, non magnum periculum, sed salutem potius ostendunt, morbumque solvunt; sin contra nigræ exoriantur, & ægre materia exeat, id plerumque pestiferum est, strangulatis nimirum faucibus vi pituitæ obsessis.

C A P U T III.

FEBRES NATURA MILIARES SINE PUSTULARUM ERUPTIONE.

QUEMADMODUM grassante pestilentia cum exanthemata varia prodire soleant, præter carbunculos, & bubones, aliquando sine ulla ad cutim eruptione brevi moriuntur ægroti; ita epidemicæ quædam extiterunt febres petiiculares, in quibus, ut in primis adnotavit P. M. de Heredia, ii potissimum mortui sunt, in quibus maculæ cutis nullæ conspici potuerunt. Atque ex multis Puerperis, quas gravissime ægrotantes describit Willis, cum iisdem fere symptomatibus sæpe funestis, nonnullæ

tantummodo, ut ipse asseverat, maculis quibusdam affectæ erant.

Similiter in miliariis nonnunquam fit, pleraque ut signa ejusmodi febrium & symptomata manifesta & perspicua sint, unum desit in exteriori corpore indicium, eruptio pustularum.

I. Primipara statim ab ipso partu graviter ægrotans, die quinto ex vehementia symptomatum quæ id morbi genus comitari solent, e vivis erepta est. Præter adstantem Medicum alii in consilium vocati, experientes doctique viri, febrim natura miliarem atque malignam declaraverunt, etiamsi exanthemata, vel papulæ in corpore nullæ conspicerentur, quarum ne minima quidem vestigia in cadavere apparuerunt.

II. Hamiltonus ad puerperam vocatus fuit, aliquot jam dies ægrotam, cum calore & sæpe interveniente frigoris sensu, deinde pectoris oppressione, & spirituum, ut ipse ait, languore: accessit convulsio; pulsus, & respiratio percipi non poterant; facies pallidissima; corpus plane immobile, ut tamquam mortua a familiaribus haberetur. Sic ad alterum diem permansit, quo primum die ad eam.

dem adivit Medicus. Externis igitur ad eam excitandam & calefaciendam adhibitis remediis, simul aliis in os instillatis paulum calefcere cœpit, & vitalium actionum indicia dare, & liquida deglutire. Demum pustulæ apparuerunt, sensim plures, majoresque loqui mulier & se se movere cœpit: omnia porro in dies meliora, ut denique cunctis admirantibus convaluerit. In illo autem extremo quem diximus rerum statu facile mortem obire potuisset; nihilominus tamen ille suapte natura miliaris morbus, nondum per exanthemata patefactus, merito dicendus fuisset.

III. Ex nostratibus quædam puerpera biduo post editum infantem febre tentari cœpit, cujus in progressu symptomata fuerunt capitis perturbatio & gavisitas, cordis palpitatio frequens, languores, inquietas nocturna, urina cruda & copiosa; visus imbecillitas, interdum caligo; tristitia cum pavore; pectoris oppressio, tremores & motus convulsivi. Sæpe observata cute, nulla pustularum nota apparebat. Circa decimum diem cum supino corpore jacentem viderent ægrotam sine ullo motu, ne par-

tium quidem vitalium qui percipi posset, summoque faciei pallore, ut cada-veris speciem præferret; idque aliquot horas perduraret, eam domestici omnes deploraverunt, atque ipsi etiam Medici spem salutis superesse nullam dixerunt. Tandem vero licet inutile subsidium omne videretur, suscitata nihilominus, & quasi reviviscens, cum calore, & pulsu febrili, & respiratione laboriosa convulsivis quoque motibus correpta est: quæ deinde remiserunt paullatim symptomata, rubris exanthematis cum leni sudore erumpentibus in utraque manu, in collo, summaque pectoris parte. Sed imperfecta fuit eruptio: itaque tremuli manuum motus cum febricula vel pulsus frequentia, & virium debilitate diu permanerunt, & infirmam reliquerunt. Atque hæc etiam Mulier si forte in illo deplorando statu, quem ante descripsimus, animam egisset, sine dubio ex febre miliari occubuisset.

IV. Adversaria quædam legi, cujusdam ingenui & diligentis Viri, medicam artem olim profitentis in Oppido pedemontano; idque præsertim adnotavi: anno scilicet 1741 aliquot viros, &

puerperas plures eum percurasse laborantes iisdem fere symptomatis, qualia esse solent in febre miliari, nec vero in ægrotis omnibus pustulas apparuisse. Et cujusdam puerperæ meminit inter alias quæ anno 1742 in eundem morbum inciderant. Nimirum illa, præ cæteris communibus symptomatis, dolore inguinis sinistri cum œdematoso tumore ad femur & pedem propagato, affligebat: quæ suppressa erant lochia, post venæ sectionem, aliorumque usum remediorum, denuo manarunt per intervalla: lumbricos eadem mulier dejecit: postmodum urinis abunde fluentibus, & sensim discussio tumore imminui cœpit morbus, & denique desiit sine pustularum eruptione: quem auctor ipse morbum nihilominus, perpensa ejusdem natura ad miliarium genus febrium retulit.

V. Mulierem triginta quinque annos natam, circa septimum graviditatis mensem, post graves animi curas & corporis labores, acuta febrisprehendit, prope vernum æquinoctium. Naturæ imbecillis hæc erat, ferofi temperamenti, & scorbuticis defluxionibus affecta, adeo ut recentis morbi gravitas ultra vires ægro-

tantis videretur ; siquidem ingenti & quasi urente interno æstu vexabatur , identidem horrore per totum corpus recurrente , capitis dolore , intensaque siti , vigilia , anxietate. Aderat inanis sudor. Bis & modice eductus est sanguis , qui patina exceptus crustam *gelatinosam* in superficie ostendit. Supervenit ficca & molesta tussis , frequens animi defectio ; pulsus parvus & celer ; urina multa , spumosa , turbida , & copiosum sedimen farinaceum dimittens ; difficultas spirandi per intervalla revertens ; alvus non nisi enematum adjumento laxari solita. Ita ad diem usque undecimum laboravit mulier , nec ulla umquam ad hunc diem , nec deinceps miliaris pustula se in conspectum dedit , quamquam cutis attente ac sæpe observaretur. Interim omnia in dies mitescebant , donec omnino cessarunt : tametsi febricula diu perduravit , cum quadam nocturna accessione. Denique infirma licet , multisque malis fracta & debilitata mulier sat bene fetum maturum emisit , fausto succedente puerperio.

Pauca hæc in medium exempla protulimus , ut melius intelligi queat , in febribus natura miliaris cum alias exan-

themata citius, alias serius, alias copiosius, alias parcius erumpant, interdum quoque fieri posse, ut sine ulla ejusmodi eruptione, quæ cadat sub sensum, æger intereat, vel etiam aliquando convalescat. Ita sententiam, quæ junioribus quibusdam Medicis paradoxa videri potest, quantum satis, explanavimus.

Sed tamen Corollarii loco duas hic observationes, alteram de morbillosa feбри, alteram de variolosa opportunum est adiicere. In urbe, & agro Edimburgensi cum grassarentur undique morbilli ab anno 1735 ad annum 1736, per id temporis incolæ non pauci ægrotaverunt, eadem, qua ceteri omnes, feбри, ipsisque omnino symptomatis afflicti; nec vero ulla in his morbillosa exanthemata apparuerunt, iidemque dierum aliquot spatio consanuerunt. Ita scilicet legimus in *V. Vol. Observat. Soc. Med. Edimbur. art. 2.*

Anno 1730. Variolosa febris epidemica, quemadmodum gallicæ ephemerides nuntiabant, in celebrem pervasit nobilium Virginum Abbatiam, vulgo *Saint-Cyr*, juxta Versalias positam. Inter ægrotantes amplius ducentas, non-

nullæ , similiter ut reliquæ omnes febricitantes & variolis infectæ , eadem specie febris , paribusque symptomatis tentatæ fuerunt , in quibus tamen toto morbi decursu nullæ prorsus variolosæ pustulæ prodierunt.

C A P U T IV.

*QUÆ BONI, VEL INFRAUSTI
OMINIS IN FEBRE MILIARI
ANIMADVERSA FUERUNT.*

SI ullo in genere acutorum morborum , profecto in febribus miliaris difficillimæ atque incertæ sunt prædictiones salutis vel mortis. Ita nimirum inconstans , & fraudulenta earumdem febrium natura est , ut Medicos etiam doctissimos , antequam frequens observatio cautiores in prænuntiando fecisset , plerisque omnes fefellerit. In petechialibus quidem fit , ceterisque malignis febribus , at multo magis in miliaris , ut adversi & repentini casus præter expectationem obveniant. Hic tamen indicia

quædam fere bona & salutaria, tum alia mala & funesta, ducto a pustulis initio, tradentur: ubi aliquid discriminis inter nostratum & exterorum observationes apparebit.

I. Miliare cum pustulis rubris febres ut plurimum benignas esse Germani quidam Scriptores prodiderunt, adeo ut proprie dicatur, & vere maligna omniumque pessima reputetur ea, quam Purpuram albam appellant, puerperis maxime familiarem. Quin etiam in Actis Medicor. Berolinensium An. 1722 scriptum est purpuram rubram numquam esse malignam; tametsi in eisdem ipsis, secundum Indicem Funereum, memorantur Galli quidam ex sanguinis ebullitione mortui: sic enim ea natio rubram purpuram Germanorum vulgo denominare videtur.

Eandem insolenter comitatam esse gravibus symptomatis, ut periculum vitæ subeant ægroti, perhibet Nenterus, nisi adsit prava constitutio epidemica.

Rubræ pustulæ minus periculosæ, magis albæ, quæ vel opacæ sunt, vel claræ, crystallo similes, e quibus ultimis nemo evasit. Ita Lentilius in Epistola ad aucto-

rem, aliis in locis commemorata.

Gottofredus quidem Welschius rubra exanthemata plerumque benigna esse affirmavit, hoc est minus maligna: in his enim animadvertit calorem intensiorem, in albis vero ichoris copiam inesse, & malignitatis gradum majorem. Quamquam, ut idem scribit, ac per triennium observavit, febris ut plurimum conjuncta erat cum pustulis rubris, & pleræque tamen Lipsienses puerperæ moriebantur. Cum Augustæ Taurinorum increbrescere morbus cœpit, tres illustres Feminas item puerperas, quarum papulæ rubentes asperam cutim efficiebant, uno eodemque anno sublatas vidimus. Ac de pustulis idem ferre judicium licet, quod de peticulis tulit Michael de Heredia: etiam rubræ, inquit, maculæ possunt esse pessimæ, sicuti ruber admodum sanguis ex incisa vena emissus. Sed albidæ revera pustulæ magis perniciosæ, & majusculis parvulæ, præsertim aqueæ & pellucidæ: addit J. C. Brunnerus ab hisce pellucidis majus quam ab alio quovis exanthemate periculum impendere.

Papulæ adeo minutæ, vel demissæ, ut vix percipiantur, cum gravium sym-

ptomatum perseverantia, mali sunt omnis. Id ipsum de peticulis adnotavit Nic. Massa (1). *Sæpe ait subcutaneæ sunt, ac si videas eas coopertas velamine quodam per universum corpus: quod fieri dicit aut debilitate virtutis non potentis omnino expellere, aut densitate cutis, aut crassitie materiæ, aut ex omnibus, & semper esse malum.*

Quemadmodum pustulæ ex nimia parvitate malæ, ita fusco etiam colore pessimæ.

Si pustulæ rubræ subflavescant, magis periculosæ: si cum ipsa simul cute livescant, indicium esse solet mortiferum.

In Consilio quondam ad nos dato, quod alibi citavimus, hæc scribebat vir clarissimus Hans Sloane: *Circa prognostica hanc in primis regulam observare juvabit, tanto majorem esse malignitatem, tantoque imminentius periculum, quanto plures in corpore, pectore præsertim & collo conspiciuntur miliares eruptiones. Nos quidem pustularum affluentiam inter se*

(1) De Febre Pestil. T. 3. C. 4.

contiguarum sæpe funestam vidimus. Tanta enim humoris praviissimi copia extricatur à sanguine, ut præter cutim universam, interiores partes, maximeque nervi afficiantur. Juvenis mulier optimo corporis habitu, cum primis morbi diebus rubræ pustulæ prodiissent copiosissimæ, ut etiam in frontem faciemque spargerentur, brevi mortua est.

Quo magis, ait Nenterus, confestim erumpit purpura rubra, eo citius etiam conjuncta symptomata mitigantur. Sic apud nos in benigna potius quam maligna contigit: & rubram quidem auctor is raro gravibus copulatam symptomatis & malignam esse tradidit.

In eruptione pustularum accelerata & copiosa si magnus sit pulsus, tactui cedens, haud minimam salutis spem facit: quamquam & pulsus ipse inconstans esse solet.

Aliquando ad copiam pustularum tubercula quædam accedunt, quasi parvi furunculi; unde minus ægroto periculum imminet: talia enim facile possunt ab internis partibus materiam avertere, ad quam penitus excipiendam non satis aptæ sint pustulæ; atque id naturæ vim significare videtur.

Pejor est affluentia pustularum alben-
tium aut pellucidarum, si cutis tume-
facta & rubicunda sit.

Declinante feбри copiosæ & criticæ
tum papulæ emergunt, ac tum sympto-
mata brevi cessant.

Erumpentes etiam morbo jam satis
profecto sæpe minus discriminis habent:
tametsi letales fuerunt adultæ virgini, in
qua post diem ab initio morbi duodeci-
mum prodierunt; similiterque viro in quo
facta est cum gravissimis symptomatis
eruptio copiosa die vigesimo.

Purpura alba, inquit Nenterus, *quo-
citius erumpit, eo majoris malignitatis indi-
cium est*, & contra: item improbat eam
quæ ex intervallo & lentissime apparet.

Pustulis rite profilientibus, si remit-
tant symptomata, bonum. Ita Nicol.
Chesneau (2) ubi Febres exponit cum
maculis cutaneis, *quædam exanthemata
dicit tactu non deprehendi, quædam as-
peritate tangentibus innotescere, nulla ta-
men sine periculo esse, si multa sit eorum
materia, & post exitum æger non melius
habeat: qui quo pejus, & majorem quan-
tatem circa viscera remansisse signum
est eamque maligniorem.*

(2) Obser. lib. 5.

Permanentium ampliatio pustularum in spem sanitatis inducit.

Malum, si pustulæ modo appareant, modo evanescant: si ab his reversis non mitigentur symptomata.

Cum repentina peticularum suppressio perniciofa sit, eo magis miliarium pustularum. Ad gignendas pustulas affluit maligna materies; malignior inde facta refluit in sanguinem & viscera. Hinc fauces, pulmo, maximeque cerebrum & nervi vehementissime afficiuntur. In juvene puerpera primis diebus rubra exanthemata confestim & abunde comparuerunt, & paullo post sine manifesta causa, quantum scire licuit, evanuerunt cum incremento febris & symptomatum. brevi tempore consumpta est.

Haftenus Prognostica ex Pustulis: ad reliqua ordine quodam progrediamur.

II. Cutis mador fere continuus quibusque ægrotis, maxime puerperis, propitius, si tamen cetera consentiant: namque humidam habuit cutem juvenis puerpera ad interitum usque, sed præter inquietudinem, pervigilium, aliaque symptomata, internus atque urens calor eam assidue vexabat. In febribus acutis non

tam ad pulsationem arteriæ, quam ad æstum in hypochondriis attendere solebat Hippocrates.

Sudor cum pulsu adstricto malus.

Perseverans cum delirio sudor sæpe letalis.

In principio & augmento morbi sudatio nihil boni portendit.

Pessima sudoris profusio continuata: colliquescit enim sanguis, & vires collabuntur. Aliquot puerperæ in hunc modum perierunt.

III. Urinæ copia in decursu morbi semper symptomatrica: sed eo jam provecto magnum urinæ profluvium in muliere criticum fuit; cum antecessisset delirium furibundum.

Mala est urina multa, pallida, tenuis, assidue stimulum faciens.

Pejor est quæ primum crassa & bene colorata, deinde tenuis & limpida. Obiit Adolescentula, cujus morbo incipiente crassa & subrubra fuit urina, eodem progrediente instar feri lactis, sub finem aquea prorsus & pellucida. Sed tamen mulierem, & virum cum urinis continenter saturis ac turbidis, neque ideo multis, brevi extinctos vidimus.

Nec vero mali semper est ominis commutatio crassioris urinæ in tenuem. In viris observavit nonnunquam Collega quidam meus initio morbi crassam cum sedimine, in progressu tenuiorem, non plane aqueam, interdum rufescentem: inerat in primis viis impura & fæculenta materies: prout alvus laxabatur, urina quadantenus ad naturalem statum accedebat.

IV. Si quando incidit vomitus pro-
vecto morbo, indicium esse potest affecti cerebri & nervorum, vel inflammationis viscerum.

Alvi diutina adstrictio nocet: recrementa enim quædam biliosa, lenta, mucosa retinentur, quorum matura egestio perutilis est.

Alvus mediocriter laxa multis prodesse visa est, excreta nempe cum naturali fæce cujusdam corruptæ materiæ portione: idque significat intestinales fibras nec torpere, neque ullibi convulsas esse.

In principiis, & antequam pustulæ appareant, lenis diarrhæa opportune contingit.

Inter omnia periculosum symptoma esse dicit diarrhæam Etmullerus: sed

apud nos moderata fuit nonnullis salutari-
 ris, vel eorum sanationem minime impe-
 divit. Ad humorum copiam & qualita-
 tem, atque ad ipsius ægroti constitutio-
 nem attendere oportet. Puerpera, quæ
 in graviditate vermes excreverat, post
 partum acuta feбри correpta est cum pus-
 tulis rubris, & flatulento ventre; denuo
 lumbricos ejecit, consequente alvi fluxu:
 ita morbus prospere desiit. Graviter æ-
 grotantes viri duo, autumnali tempore,
 assiduamque diarrhæam biliosam commo-
 de ferentes convaluerunt. Sed tamen alii
 cum bilioso, & modico alvi fluxu per-
 severante mortem obierunt. Similiter dua-
 bus evenisse puerperis memini, quæ sin-
 gulis diebus aliquoties biliosa dejiciebant.
 Utilius fere est provecto morbo alvum
 profluere.

Repetitæ dejectiones (h. e. in statu
 morbi) *spontaneæ, fætidæ; malique mo-
 ris; vel urina etiam crassa, turbida, &
 cum copioso sedimento, bonum:* Ita scribit
 Got. Welschius (3) qui tamen id raro

(3) Cap. 7. Th. 26.

admodum videre potuit; nam pleræque puerperæ in principio morbi, in incremento, & præcipue in statu moriebantur.

Serosa diarrhæa, ut de urinis copiosis diximus, symptomatrica.

Alvi excrementa biliosa sincera, mucosa valde suspecta sunt.

Crebræ dejectiones cum dolore intestinali malæ.

In *Selectis Medicis Francofurtensibus*, ubi (4) febris miliaris comparatio fit cum variolosa, animadvertit auctor felicius utrumque morbum procedere cum paullo strictior est alvus, quam laxior: variolis, aut purpuræ albæ confluenti si adjungatur diarrhæa, hos plerumque morbos, retrocedentibus pustulis, infaustum exitum habere; id tamen aliquando ipsorum ægrotantium culpa evenire dicit, si frigida aerem susceperint, si indusia, aliave lintheamina commutarint, si nimio potui cerevisiæ ad restinguendum æstus indulserint.

V. Larga evacuatio uterini sanguinis

(4) Vol. 2. Observ. 2.

ex partu nonnumquam antecedit febris miliaris gravissimæ.

Interdum purgationes uteri primo alteroque die satis copiosæ; tum his vel imminutis vel cessantibus inopinato exoriantur febris miliaris symptomata.

In Femina illustri sanguis proxime a partu effusus valde fætebat: quæ successit febris, letalis fuit.

Suppressa cuidam puerperæ graviter laboranti purgamenta uteri, denuo in statu morbi & abunde ac sine levamine ullo fluxerunt; quin immo brevi mors consecuta est.

Si lochia ex intervallo fluant, si modo colorata satis, modo albida, utile est. Quamquam puerpera, in qua procedebant secundum naturæ ordinem, delirio correpta paucis post horis occubuit. Sed plerumque imminuta fuerunt, vel depravata, vel suppressa in iis quæ obierunt.

In hoc morbo puerperis infesto aliquoties animadvertit quidam Medicus ab uterinis purgamentis velut a lotura carniū infici lintea, ubi medium fere locum teneat exigua macula sanguinea: idque majus indicium reputabat; cum bene commixta, & quasi unicolor esse deberet

materia. Si forte levissimi res ista momenti videtur, probanda utique observatoris diligentia, quæ numquam in Medico nimia est. Parva quædam negligi possunt, usum aliquem fortasse aliquando habitura.

VI. Pulsus magnus atque elatus, licet inæqualis, bonam spem alit.

Ex mutabilitate pulsus, qui modo magnus sit, modo angustus, mollis aut tensus, magis aut minus frequens, diversa-que ratione inæqualis, nihilo plus timendum vel sperandum. Durities quidem, celeritas, contractio permanens in malis numeratur: quamquam aliqui etiam cum pulsu plerumque molli perierunt.

Astrictio pulsus duriusculi, postquam pustulæ fatis multæ prodierunt, simul vigilia, inquietudo, spiritus difficilis, gravius affici a causa morbifera internas partes significant. Parvus autem, inæqualis, tremulus arteriæ motus vicinam mortem prænuntiat.

VII. Extrema frigere, interiora urî, vel ardentibus extremis frigus in ventre continuum percipi, inflammationis aut gangrænæ signa censentur.

Diutinum frigus in toto corpore, cum

profectus est morbus, ac debilitata natura, exitium minatur. Ita evenit puerperæ decimoquinto die ab ingressu febris: etenim biduo ante obitum universale frigus eam occupaverat, longo temporis spatio permanens: postremam noctem sine molestia symptomatum exegit, summoque mane cum placide requiescere, & somno indulgere videretur, inde tamen sensu & vita carens ab affidentibus est deprehensa.

VIII. Oculorum caligo, spirandi difficultas, tremor, motus convulsivi in statu morbi signa erant plerumque letalia in puerperis Lipsiensibus, ut adnotavit Gottofredus Welschius.

IX. Ex Adversariis eximii cujusdam Medici, quem præmatura mors sustulit, hæc inter alia desumpsi: Cum caput de loco in locum, pulvinaria permutantes, dimovent, & sacras preces velocissime recitant, prout ipse in omnibus observavit piis hominibus, præsertim feminis, talia vehementem spirituum commotionem designant, ita ut numquam se aberrasse affirmet, quotiescumque convulsiones, atque ex his vitæ terminum in propinquo esse pronuntiavit.

X. Quod attinet ad febres miliares cum aliis morbis conjunctas, profecto majus ex iis periculum ægros subire, pro varia ipsorum natura morborum quisquis intelligit, ut cum petechialis febris miliarem, aut peripneumonia concomitatur.

C A P U T V.

HOMINUM NATURÆ, ET STATUS QUIDAM AD FEBREM MILIAREM PROCLIVES.

I. **Q**UACUMQUE ætate, aut corporis temperatura sint homines, teterrimo huic morbo subjacent; juvenes quidem sæpe, raro senes, sæpius vero mulieres puerperas aggreditur. Qui autem otio indulgent, laute vivunt, multum sanguinem impurosque gignunt humores, magis obnoxii miliariis febribus videntur.

II. Procliviores esse ad Purpuram albam a quibusdam Germanis Medicis dicuntur ii, quorum constitutio humida & mollis, sanguis serofus; ad rubram sic-

ciore corporis habitu præditi, & sanguinis humorumque copia: ita viri ex hæmorrhoidum, feminæ menstruorum suppressione laborantes.

III. In universum alii cum Hamiltono ad febres miliares propendere volunt teneræ constitutionis & imbecillia corpora sive ex natura sua, sive ex prægressis evacuationibus, sive ex victu nimis parco vel incongruo: qui facile animo commoventur, meticulosi & proni sunt ad mœrorem. Podagricis addit Hamiltonus eos, qui obstructas habent aliquas, aut ulcerosas partes, ut renes; qui dolore colico affici solent. Num vero etiam adiiciendi sunt rheumatismo, ischiadi, hemicrania, odontalgia obnoxii? Integra & constanti sanitate pauci homines reperiuntur; nec tamen hi a febre miliaris immunes sunt; idque ut in patria nostra, sic aliis in regionibus, sic in Anglia. Nam illustris & doctissimus Hans Sloane in Consilio quondam ad nos dato, *Vegetos, inquit, & delicatulos, sexus atque ætates omnes promiscue invadit, ac puerperis non raro perniciosa est. Ut plures ex utroque sexu præteream, bona ceteroquin valetudine perfruentes, quos*

febris miliaris gravissima corripuit, nec raro funesta; quamdam ætate florente, optimoque habitu corporis mulierem meminimus, quæ sine ullo graviditatis incommodo maturum infantem peperit: uterus a partu bene expurgatur: febris lactea supervenit, mammis copioso lacte turgentibus: lochia rite procedunt: ecce autem inopinato febris miliaris exoritur, puerperæ letalis. Veruntamen fatendum est mares & feminas, item eas quæ uterum gerunt, non æque omnes in eodem morbi istius periculo versari. Et quemadmodum ex malignarum genere incidunt febres juvenibus & robustis, præcipue hominibus perniciosæ; ita miliariis tentari facilius aliqui videntur ex propria natura, statu valetudinis victusque ratione. Quibus in rebus considerandis causæ afferuntur quoquo modo probabiles, curgentibus nonnullæ, post alios complures morbos, hac insuper, quasi nova lue, eaque frequentissima affligi soleant.

IV. Præter ea, quæ supra diximus, biliosis natura mulieribus ait Got. Welschius magis familiare hoc malum, easdemque magis urgere solitum fuisse. At quoniam Lipsienses puerperæ prope om-

nes in febrem miliarem incidebant, plerumque mortiferam, vix quicquam speciatim de biliosis decerni potuit. Et ipse quidem Welschius alio loco declarat & sanguineas, & biliosas, & pituitosas, & melancholicas maligno ejusmodi malo affici. Porro ad eas adjungit dispositionem scorbuticam, quæ magni revera momenti est, in ea regione frequens, utrique sexui communis. Atque in universum addere possumus herpeticam humorum acrimoniam, & arthriticam, & hystericam constitutionem mulierum: talia enim ad suscipiendas febres miliares proclivitatem inducunt.

V. Sed maxime ex depravato victu, sicut alios quosdam morbos, ita luem istam in Germania exortam & propagatam esse præclari Scriptores prodiderunt. Lipsiæ potissimum, otiosam vitam agere dicuntur mulieres, dulcibus cibis, & placentis delectari, quarum ibidem & in vicinis locis magnus est usus. Ideo gravidæ multo sanguine, impuroque & viscido refertæ facilius eo malo corripuntur, & gravius laborant. Ac generatim recentium Germanorum intemperantia a conterraneis Medicis reprehenditur, quod

ab antiqua victus simplicitate plurimum recesserint, simul a pristina corporis firmitate, & morbis facti sint magis ac magis obnoxii. Nec modo simplicibus cibis, sed paucis etiam sale communi, propter hujus penuriam, utebantur: & cum indicis aromatibus carerent, ne indigenas quidem herbas odoratas & acres adhibebant. A recentibus autem Germanis, ut scribit Conringius (1) *omnia melle, saccharo, varioque aromatum genere condiuntur.... Usque adeo nunc discessere mores a leniter dulcibus, cujusmodi sunt laticinia & carnes, ut nihil ferme placeat, nisi quod urat & vellicet palatum...* Jam pro cibo simplici quam infinita varietas, quanta dapum copia &c. Ad hæc potus *Caffé* accessit, qui valde noxius a quibusdam Medicis habitus est; cum iis in locis præter Lipsiam, ubi frequentiori ex usu est, purpura increbuerit. Et vero, *Caffé* torrefactum quidquam falsi & acris, & sulphurei empyreumatici habere dicunt, nerveis partibus inimicum; ex quo fit, ut nonnullis contremiscant

(1) De Germanor. Corpor. Habitu C. 3. art. 3.

manus , in plerisque augeatur perspiratio , & alvus adstringatur. Turcis profecto sciunt potio ista quam valde familiaris sit : at vero hi alio cibi genere utuntur ; a vino abstinent ; propitio sub cœlo vivunt , nec labe scorbutica infecti sunt.

VI. Merito quidem apud nos arabica hujusmodi potio adversa hominibus censetur gracilibus , sanguineis , biliosis , & qui acribus fucis abundant , item insonniosis , & viris quibusdam hypochondriacis , atque hystericis mulieribus. Quæ autem natura sua , aut aliis de causis in morbum miliarem propendent corpora , talis sorbitio procliviora facit. Sed multis nocere nil quicquam videtur ob diversam constitutionem , five fani & incolumes sint , five aliquo valetudinis incommodo teneantur. Non enim ita nocet aliis , quin possit alios nullo modo lædere , immo interdum adjuvare. Fecunda Mulier , molli habitu corporis , quotiescumque uterum gerebat , quotidie bis , nonnumquam ter hunc potum ex consuetudine sumere , & felix ei puerperium contingere solebat. Alia licet infirma , cujus pallida facies , eo ipso die , quo

peperit (mensis erat februario) poculum unum alterumque hausit , deinde uno in singulos dies contenta , Medico non repugnante, quod illa noctu dormiret horis compluribus, & lochia parce fluerent: prospere successit puerperium , & ipsa puerum lactavit. Quot vero virgines , & mulieres , hoc potu minime utentes in febrem miliarem inciderunt , quæ rusticanam quoque gentem invadit ? Illo insuper puerperis Lipsiensibus fatali triennio , sæpe a nobis memorato , nondum opinor , potus *Caffé* iis erat cognitus. Sed plura simul attendere oportet , quæ conjuncta magnam vim habent ad morbos. Nam aliquæ Germanis proximæ nationes , aliæ remotæ , ejusmodi potione delectantur , nec raro abutuntur , miliari tamen lue maligna tentari non solent : ita nimirum Batavi , licet scorbutum etiam obnoxii ; fortasse quod insuper quædam alia non confluant ; vel quod præcipua morbi , & plane ignota causa effectrix nondum eos universe , sed tantum eorum aliquos olim , & quasi fortuito casu attigerit : nos infelices in hac regione jamdudum afficit. Quapropter eidem suscipiendo malo , licet omnibus infensum sit,

homines speciatim aliqui ex naturali, ut diximus, vel adventitio statu corporis, vel ex mala victus ratione magis opportuni reperiuntur.

VII. Graviditas certe quidem per se ipsa mulieres, ut in putridarum, & ptechialium, ita in miliarium periculum proxime inducit. Etenim gravidæ sensim ad motum tardiores evadunt, incommoda quædam identidem ferre solent; cibos sæpe incongruos appetunt; neque in iis concoctio cibi perfecte absoluteque, nec sanguinis circuitus expedite peragitur. Itaque lenti in corpore humores aggeruntur, qui pravam qualitatem contrahere possunt; intus hærent inertes & impediti, usque dum partus opportunitate commoti, citius vel serius morbum producant. Interdum in ipsa graviditate si qua efficax causa accesserit, ægrotationem accelerat, forte etiam pejorem facit. Adeo status iste mulierum gravissimis malis ac mortiferis patet. Procopius in ea, quam enarravit, Pestilentia Byzantina, hæc de gravidis & puerperis meminit: *Quæcumque feminae prægnantes tentarentur, eæ omnes absumptæ sunt. harum aliquæ abortum passæ, aliæ partum enixæ*

enixa postea cum eo perierunt. Tres solum puerperæ convaluerunt. Constantino-
poli tum temporis commorabatur Pro-
copius. Anno 1632 Florentiæ Pestilentia
fuit: in Læmocomio mulieres circiter
mille, unius Obstetricis opera, partus
suos ediderunt: illas autem pestifera lues
invasit ac penitus omnes e vita sustu-
lit. (2)

Concludendum est igitur, puerperas
maxime omnium ad febrem miliarem esse
propensas; id quod certissimæ observa-
tiones demonstrant. Nam per illud me-
morabile triennium, quo infesta fuit lues
ista Lipsiensibus, solas invadere cœpit
puerperas & aliquandiu perrexit, adeo
ut Got. Welschius Opusculum suum de
Novo Puerperarum morbo inscripserit; ta-
met si temporis decursu observasset ali-
quam nec puerperam neque gravidam
corripi eodem morbo cœpisse. Atque ut
ea omittam quæ alii Scriptores Germa-
ni tradiderunt, nos etiam in hac ur-
be, statim hoc funesto malo affici puer-

(2) V. Relazione della Peste di Firenze.

peras potissimum, easque prius nobiles, quam ceteras vidimus.

VIII. Diverſa quidem valetudinis incommoda, plures in graviditate patiuntur mulieres, ideo futuram a partu febrem miliarem metuentes, quæ nihilominus edito fetu ſalvæ & incolumes permanent. Quadragenaria, uterum gerens, affidua tenebatur ſiti, & noctu parum dormiebat; hyſtericis, ut jam ante affectibus obnoxia erat; prætumidum ventrem habebat: magnum edidit puerum cum profluvio ſeri, & proſpere curſum puerperii abſolvit. Alia junior acerbos dolores capitis, & nocturnas identidem vigilias perpeti ſolebat; nihil infauſti a partu evenit, niſi quod dolores illi perſe-
verarunt, qui denique deſierunt.

IX. Sed tamen affectiones quædam, & ſymptomata interdum gravidis incidunt; unde cenſentur hæ præ ceteris ad ſubeundam febrem miliarem procliviores. Colliguntur autem obſervationes ex mulieribus quas ejuſmodi febris invaſit puerperas, ad ea reſpiciendo, quæ ante gravidis eiſdem obtingebant. Nonnullæ præſertim ſub finem graviditatis de inter-

no æstu conqueruntur ; id quod Hamiltonus quoque adnotavit. Sunt quibus maxime calent manus & pedes ; cutis hinc & illinc prurit, saltem nocturno tempore. Mortua est ex miliari morbo puerpera, ut a Frid. Hoffmanno proditum est, quam dolor acerbissimus, cum ardore, circa hypochondria, quinto graviditatis mense vexaverat. Aliæ spasmō membrorum flatulento, vel pectoris oppressione dormientes, velut incubo, corripuntur. Interdum manus difficile contrahunt, & punctiōnis sensum in digitis percipiunt : pulsus magnus vel parvus, simul duriusculus. Doloribus ventris aliquæ subjacent, cardialgiæ, febribus continuis, vel intermittētib: modo cum febre, modo sine febre exanthemata in cute sparsim efflorescunt. Got. Welschius ubi de ichoris copia in gravidis loquitur, Lipsienses non paucas fuisse dicit, in quibus ichor quasi turgere visus est, atque ad exteriora ferri ; unde cutis asperitas & pruritus sine calore & rubore. Nostratium aliquas rubentibus affectas pustulis vidimus.

X. Æstivo tempore, cum prægnans esset mulier, aliquantum sudare solebat,

& passim ad cutem papulæ prodibant : frequens admodum erat pulsus, qui a partu febrilis illico factus est, atque hoc fuit initium febris miliaris, quæ salutarem exitum habuit.

XI. Illustrem feminam paucis a primo partu diebus peracuta febris miliaris interemit. Vehementer angi animo solita erat, uterum gerens, & capite dolere; modo etiam cardialgia, modo pectoris oppressione tentari.

XII. In alia item primipara hæc antecesserunt : sæpe cephalalgia, interdum febris per aliquot dies continua : semel tertiana simplex : laxa nonnumquam alvus; egestionis fætidæ. Pridie partum vermes deiecit duos. Peperit feliciter : verum atroci superveniente febre miliari consumpta est.

XIII. Quæ præmature peperit cacochyma mulier, ac trium dierum spatio ex vehementia morbi occubuit, per totam graviditatem vomere, & salivæ acorem assiduum percipere, & de nimia corporis gravitate conqueri solebat : ad hæc tibiæ tumor accesserat permanens. Tales puerperæ, & plures aliæ febribus

putridis, & pethechialibus quondam obnoxia, nunc etiam in eas, sed proclivius in simplices miliaryes aut complicatas incidere solent.

XIV. Sub finem primæ graviditatis suæ querebatur juvenis femina de gravitate corporis, & pruritu cutaneo; tum hinc & illinc erumpebant pustulæ: pulsus valde frequens. Tempestive puerum emisit, nec multo post in morbum letalem prolapsa est.

XV. Nono graviditatis mense identidem febricula obveniebat mulieri; frequens etiam dolor capitis. Partum consecuta est hæmorrhagia; ac statim exorta febris miliaris, quæ felicem exitum habuit.

Inter ea quæ hætenus prolata sunt de gravidarum affectionibus, etsi forte aliqua parvi ponderis esse videntur; plura tamen exempla docent quibus ex indiciis aliæ aliis ad febrem miliarem procliviores censerī possint.

CAPUT VI.

FEBRIUM MILIARIUM SALUTARES
EXITUS.

G OTTOFREDUS Welschius, ubi febrem illam miliarem describit Lipsiensibus plerisque Puerperis mortiferam, nonnullas etiam in hunc fere modum sanitati restitutas meminit: (*) *Plerumque circa nonum diem vel undecimum blanda quies, calorisque ac symptomatum remissio, fœtidas malæque conditionis exceperunt dejectiones: reliquæ item ex habitu per sudorem dissipatæ sunt. Mutata in corpore qualitas ac superficies, color scilicet & asperitas, decendente quibusdam cuticula, non absque scabiosi cujusdam pruritus perceptione, cessarunt paulatim. Atque ita, ut ipse ait, brevi tempore convalescebant ægrotæ, quibus paullo largiore concessio victu, & semel aut iterum dato leni purgante pharmaco, omnis absolvebatur curatio.*

(*) Cap. 2. Thef. 5.

Qui febres id genus persæpe observavit Frid. Hoffmannus, sic a morbo liberari sensim puerperas animadvertit: » Pustulæ sive rubræ sive albæ perdurant » mitigatis symptomatis & aliquanto » majores fieri solent, ichore fætido plenæ; » urina saturationis prodit; sudor manare pergit olidus; lochiorum fluxus » renovatur; lac redit ad mammas; alvus » mollior; & intra septem, pluresve dies molesto cum pruritu exarescunt » pustulæ. »

Nec vero in puerperis ceterisque ægrotis ficcantur tantummodo pustulæ, sed plerumque in squamulas abit cuticula, interdum majuscula ejus segmenta abscedunt. Et a quibusdam Medicis observatum est sudore ad ultimum perseverante interea dum evanescunt pustulæ, neque epidermis squamatim decedit, novas eruptiones expectandas esse, quæ ab ipso acri & lento sudore provocari videntur. Neque id raro evenit, ut sæpe renovatis exanthematis cum febrili motu sanguinis, ad aliquot menses ægrotatio perducat, quæ denique desquamata cuticula definat.

Nonnulli præterea corpore non peni-

tus expurgato per exanthemata miliaria, tuberculis quasi furunculis modo paucis modo pluribus afficiuntur, quorum molestia diu perdurare non solet. De acerbis ac diutinis affectionibus, quæ a miliari morbo etiam recte percurato, alius erit dicendi locus. Hic varias Ægrorum historias adjiciemus, qui ex gravi febre miliari ad sanitatem redierunt.

I. Mulier carnosæ habitus corporis a partu laborioso incidit in febrem continuam initio mitem deinde graviores quæ accessiones habebat vespertinas : dolore capitis & nausea tenebatur, & sudore præsertim nocturno; lochia parce fluebant. Spatio unius mensis eruptio triplex pustularum facta est, quarum aliæ rubræ, aliæ albidæ, & singulas eruptiones antecessit frigus universale, subsequente acris calore febrili. Dolebat interea venter ac tumebat, atque ad inguina dolor producebatur. Ad alterum mensem perseverante febricula acerbiores fiunt ventris dolores, maxime in regione epigastrica & lumbari, interdum etiam hypogastrica, cum nausea, cardialgia, & vomitu. Ægrotæ videbatur identidem ventriculus tamquam a canibus dilaniari.

Vix ullo cum fructu adhibentur oleosa, paregorica, antispasmodica, etiam narcotica, & insuper fomenta & repetiti clysteres: tandem ex potu mannæ in aqua communi dissolutæ cum sale vegetali laxatur alvus, doloresque mitescunt. Sed tamen molesta manet abdominis inflatio, cui cruciatus adjungitur dexteræ hypochondrii, & novæ passim exoriuntur pustulæ, non desinente febricula, quæ ad finem usque tertii mensis perduravit. Hac vero demum cessante nihilominus distentio ventris, maxime in hypogastrio dolorem faciens, simul pertinax alvi astrictio per duos fere menses ægrotam afflixit. vix enim assumptis pharmacis, & sæpe datis clysteribus aliqua interdum sequebatur naturalium excrementorum dejectio. Denique incommodis paullatim omnibus imminutis quinque-mestri spatio sanitati restituta fuit.

II. Sub initium augusti mensis Mulier ætate florente, ac bona corporis temperatura, cum puerperii cursum jam fere complevisset, levicula febris correpta est, cum vomitu, & diarrhæa: brevi ad sanitatem rediit, ac puerum lactare perrexit. Decem post dies iterum febrici-

tavit cum tussicula & siti: hoc autem morbi gravissimi exordium fuit. nam febris continentium more procedens, modo cum leni calore, modo acri, pulsuque vario, acutæ miliaris naturam patefecit. Insomnis erat ægrota; copiosam crudamque urinam reddebat; de pectoris pressione conquerebatur, doloresque ad infimam sterni partem: sæpe agebat pedum quasi adustionem se percipere, qui subtumidi, & revera calidissimi ac prope urentes ab assidentibus reperti fuerunt: identidem delirabat: demum pustulæ toto corpore circa sextum diem, aliquæ etiam in fronte & facie prodierunt. Post septimum remittente febre, & pacatis quotidie symptomatis mulier pedetentim convaluit. Ad curandum hunc morbum præter interna medicamenta quater missus est sanguis, & duo primum ad femora, inde etiam ad tibias applicita fuerunt vesicatoria.

III. Mulier ætatis annorum viginti quinque, strigoso habitu corporis, ineunte aprili febricitare, & de vagis circa thoracem doloribus conqueri cœpit: postea febris adaucta est, cum sudore modico & male olente, qui in progressu

morbi perseveravit. Pulsus parvi, ce-
res, inæquales; interna æstuatio; vigi-
liæ; pavores, inquietudo. Semel iterum-
que missus est sanguis. Die tertio urgen-
tibus ad vomitum stimulis sumpsit ægro-
ta ipecacuanhæ scrupulum, vomuit at-
que deiecit flava, viridia, mucosa. Ves-
pere pauca exanthemata prodeunt, alba,
minuta. Identidem respiratio, noctu
præsertim, crebra est, ac laboriosa. Ac-
cedunt gravis mœstitia, jactatio cor-
poris, urina vere aquea & copiosa, fre-
quens animi defectio, tendinum in carpo
commotiones. Pustulæ sæpe videntur eva-
nescere, quæ frictionibus, cucurbitulis,
pedum fotu revocantur. Datur interea
succus concretus baccarum sambuci,
aqua ex floribus ejusdem plantæ distil-
lata, pulvis e chelis cancrorum simplex,
numquam omissis diluentibus. Nono die
cuncta percrebuerunt symptomata, ma-
ximeque difficultas spirandi, ut mors in
propinquo esse videretur; apponuntur ve-
sicantia; dieque decimo mitescunt om-
nia; conqueritur ægrota de pruritu cu-
taneo; deinceps placidius in dies dormit
ac diutius, sensimque declinante febre,
dies decimus octavus huic morbo gra-

vissimo finem imposuit. Mirum est ante illius exitum novas in cute pustulas non apparuisse.

IV. Virgo Religiosa, ex illustri familia, annum agens vigesimum tertium, permolestis affectionibus rheumaticis obnoxia, ineunte julio incidit in febriculam, quæ insequente nocte accessionem habuit prævio frigoris sensu. Deinceps varia se prodiderunt symptomata, dolor capitis, vigilia, anxietas, tussis, difficultas spirandi. Post emissum sanguinem invalescunt symptomata. Tertio die iterum vena aperitur, urgente difficultate spirandi. Incipiente die quarto cum ad febrem vehementem, & cetera quæ diximus, accesserit aurium tinnitus, oculorum caligo, & magna capitis perturbatio, detractus est sanguis e saphæna. Sub ejusdem diei finem albidæ pustulæ exoriri incipiunt, quarum tardissima consequitur accretio: anhelitus subinde gravior; crebra nocturno præsertim tempore animi deliquia. Primum femoribus, tum cervici applicita sunt vesicatoria. Urinam ægrota reddebat prius albam, postea virescentem. Jam intumescit venter, & identidem dolet, subsequente al-

vina excretionē fluidæ, rufæ, olidæque materiæ.

Cum ab oleo dulcium amygdalarum, & a fero lactis maxime abhorreret, quin immo utrumque sibi adversum putaret, illa infcia præscripta sunt juscula ex pullis gallinaceis, quorum ventres repleti essent partim oleo amygdalarum, partim contusis amygdalis, partim radicibus cichorii; cujus portionem jusculi sæpius in die sumeret. Ad potum insuper lacte distillato cum infuso cichorio utebatur. Clysteres emollientes bis in die adhiberi solebant. Interim alvi commotio supervenit, & frequens egestio humoris biliosi: tum respiratio liberior, & scretus glutinosæ & flavæ materiæ longe faciliior; simul pustulæ cutanæ aliquantum increbuerunt. Cum autem omnia fere ad undecimum diem sat bene procederent; gravissima reviviscunt symptomata (nihil enim hoc morbo fallacius) quæ totam noctem adeo vexarunt languentem ægrotam ut ejus exitium imminere videretur: in lectulo prostratam vidimus laborioso anhelitu oppressam, conniventibus oculis, facie cadaverosa. Actuosius autem, præter externa, datis ex co-

chleari medicamentis, & modico præsertim vino hispano, sensim recreatae sunt vires, & recentes prodierunt pustulae majusculae tum albæ, tum rubicundæ, promiscue per cutem diffusæ, & acerbissima quæque remiserunt symptomata. Febris gradatim diminuitur, dum quotidie ex alvo biliosa mucosaeque materies emanat. Decimo tandem octavo die catameniis fluere incipientibus ægrotatio ad terminum suum pervenit, intereaque arecebant in totum pustulae, quibus omnino exsiccatis universa propemodum epidermis a cute secessit.

V. Robusta Mulier annum agens supra trigesimum, temperamenti ad sanguineum vergentis ægrotare coepit ex immani dolore humeri atque intolerabili ejusdem partis urente pruritu cum febrili pulsu, pleno & duro, faucium ardore, ac difficili respiratione. Post largam sanguinis missionem omnia mitiora, datisque in potu lenibus diaphoreticis & emollientibus universalis sudor excitatur. Die secundo idem status; sed insequentis noctis initio febris intensior, cum pulsu duro, interdum restricto. Mittitur sanguis e saphæna subsequente levami-

ne : media nocte pejus se habet ægrota ; inquietudo , jactatio corporis , præcordiorum angustia , ardoris sensus in regione epigastrica. Ex altero pede sanguis detrahitur. Die tertio levis sudor in toto corpore : pressio & angustia circa ventriculum : mitior febris : vespere horas fere duas dormit. Profecta nocte augefcit febris , pulsus celer , difficilis anhelitus , suspiria ; dolor acutissimus in sinistro genu , quo inspecto plurimæ observantur papulæ rubentes , aliquæ etiam albescentes & jam fastigiatae.

Die quarto omnia mitiora : dormit ægrota horis tribus , somno tantum interrupto a puncturis cutaneis , quæ maxime in collo , brachiis & pectore molestiam faciebant , quibus in partibus parvulæ , in manibus autem & ad latera digitorum majusculæ & subalbidæ.

In progressu morbi ad diem usque decimum tertium remissiora symptomata , nempe minor pectoris & præcordiorum angustia , somnus longior , mites ad cutem stimuli , urinæ fere paleares neque adeo tenues , ut inter initia cum aqueæ , & limpidæ , & acres , & copiosæ reddi fre-

quenter solebant, vel fero lactis similes; farinaceam faciem relinquentes.

Die decimotertio sine causa manifesta cessat sudor, aut potius mador cutaneus. Tum incipit ægrota de corporis gravitate ac torpore, mentis confusione conqueri, timere, suspiria edere, lacrymari; accedit tensio manuum pedumque, & pectoris oppressio, & tamen mollis est pulsus nec febrilis calor adauctus. Femoribus imponuntur vesicantia duo; antispasmodica, & diaphoretica præscribuntur.

Die decimoquarto modicus sudor; pustulæ magis conspicuæ, quæ postridie exarescere incipiunt. Decimosexto, septimo, & octavo status idem.

Die decimonono provecta jam nocte cum placide obdormisceret tamquam terrefacta expergiscitur, dolorisque sensum in toto corpore, maxime in articulis percipit adeo urentem & lancinantem, ut etiam cum luctu atque ejulatu conqueratur. Denuo adibentur frictiones, fomenta, cucurbitulæ potiores diapnoicæ & paregoricæ. Redit sudor, novæ majoresque emergunt vesiculæ, quas deinde melius se habens ægrota ad tollendam molestiam

molestiam, unguibus discidit. Nam febris paulatim desiit itemque sudor, succedente urinæ fluxu; dieque sexto & vigesimo tot tantisque acerbissimis conflictata malis tandem visa est sanitati restituta, quam revera integram postmodum recuperavit.

VI. Mulier annos nata triginta quinque, procerae staturæ, carnosæ & pinguis habitus mense maio ex parva febre laborare cœpit cum gravitate & dolore capitis, qui vespertinis horis ut plurimum exacerbari solebat. Facta missione sanguinis ex brachio sudor movetur sine levamine. Iterum venæ sectio instituta fuit, nec morbus est imminutus, immo defectiones animi, subinde recurrentes supervenerunt, adeo graves, ut ægrota se toties e vita migrare putaret, quoties iis corriperetur. Accedunt anxietates, oris amaritudo & nausea. Dato purgante pharmaco biliosa cum stercoraceis excrevit, ex quo biduum fere melius se habuit. Eadem porro symptomata denuo ægram vexantia lenibus etiam cathartici leniebantur; id quod usque ad diem decimum septimum ita evenit: quo tandem die cum alvi egestionibus multæ biliosæ antecesse-

cissent, miliaria exanthemata rubra toto corpore eruperunt; atque hæc ad quadragimum fere diem, lentissime procedens eruptio, perduravit: arefactæ pustulæ in squamulas abierunt; perfectæque Mulier convaluit.

VII. Virgo annum agens vigesimum, pallida facie, gracilique corporis habitu, tempestivis menstruis assueta, ineunte vere aliquoties in singulos dies convulsivis accessionibus, in modum epilepsiæ, corripî cœpit, quas antea nunquam perpessa fuerat. Ex pede facta missione sanguinis convulsiones exacerbantur. Parentes ejus a vermibus produci hunc morbum existimantes in eo insistent, ut anthelmintica præbeantur, Medici vero consilium fuit emeticam potionem dare ex vino stibiato: multa supra & infra tum pituitosa tum biliosa vacuantur, nullus convulsionum recursus; febris exoritur cum sudore conjuncta. Circiter diem quintum, nemine id expectante, ac ne cogitante quidem, miliares in cute pustulæ apparent, raræ, in rubro pallidæ, parum eminentes, quæ paullatim diebus insequentibus sese extulerunt. Quartodecimo die solutio morbi ad salutem facta est.

VIII. Gravida Mulier biliosi temperamenti, habitusque corporis strigosi, annum agens circiter vigesimum septimum, cephalalgiae, & hysterice affectibus obnoxia, & per hanc graviditatem nocturnae inquietudini, & pectoris angustiae. Ei sanguis quinto mense detractus fuit cum aliquo levamine, sed eadem paullo post incommoda reverterunt. Initio Octobris puerum edidit.

Primo die a partu purgamenta uteri modica fuerunt, posteris diebus suppressa usque ad octavum; interea copiose & continenter sudavit, caput dolebat, & venter potissimum in regione hypogastrica: quo die imprudenter e lecto surrexit, ut assiduum sudorem inhiberet, qui revera cessavit, simul pustulae jam prodeuntes substiterunt. Vespere febris ægrotae invasit prævio rigore qui duas fere horas perduravit. Hæc febrem comitantur symptomata, capitis dolor & perturbatio, tinnitus aurium, inquietudo cum timore, pressio pectoris, frequens lipothymia, stimuli ad vomendum, cutis pruritus, quæ denuo madida fit, & maddere perrexit.

Die nono ad ægram percurandam ad-

vocatur, ac de re omni docetur Medicus; postquam ea summo mane oleum ex dulcibus amygdalis sumpserat. Parvus erat pulsus, frequens, duriusculus. E saphæna liberalis missio sanguinis instituitur. Bolus exhibetur ex cornu cervi præparato, succino albo, & myrrha. Denuo erumpunt pustulæ, in pectore & dorso subrubræ & copiosæ, in brachiis & manibus albæ & pellucidæ. Urinæ paullo major copia. Sub vesperam una dejectio. Nox gravis, tantumque somnus laborem facit, ut ipsa vereatur ne is obrepat nolenti. Queritur de tensione & ardore juxta longitudinem œsophagi, cum stimulis ad vomitum. Tumidæ sunt manus, & digiti quos flectere nequit; accedit crurum gravitas & inflatio.

Decimo die a partu, & tertio a novæ febris ingressu primum vesicantia utrique femori apposita fuerunt. Ad potum præscribi cœpit pertenuè jusculum carnis vitulinæ addito cerefolio: inde subrogatum decoctum ex radicibus scorzoneræ, & foliis adianti. Mixtura liquida ex cornu cervi philosophice, ut aiunt præparato, succino, myrrha, & confectio hyacinthina datur identidem ex cochleari.

Facies jam tumidula magis ac magis inflatur. Dolor ad oculos pertinet, qui ægrotae videntur in orbita retrahi, sicuti cerebrum trahi sursum ad calvariam. Lipothymia frequentior advenit, tum præcipue cum ægrota obdormiscit; a quo levissimo somno semper cum turbatione & pavore excitatur. Ceteris symptomatibus adjungitur ardentis urinæ incontinentia. Ab imposito clystere dejectiones duæ. Hoc vespere vesicantia duo brachiis applicantur.

Die undecimo parvæ copiosæque conspiciuntur pustulæ, in pectore rubræ, in brachiis & manibus albæ & pellucidæ. Queritur ægrota de quibusdam in corde stimulis, videlicet puncturis, unde ipsius cordis palpitationem persentit. Nunc visio tenebricosa est, nunc oculis obversantur flammæ; nunc oculi globus constringi ac retrahi videtur.

Die duodecimo eadem perseverant. Pustulæ fere omnes in corpore universo factæ sunt pellucidæ, quarum majusculæ leniter cutem perfricando disruptæ limpidum ichorem effuderunt. Dolor in hypogastrio, quod levem contactum vix ferebat. Nox irrequieta; dolores ventris

fugaces; constrictio & ardor in pharynge, hinc difficilis deglutitio.

Die decimo tertio cuncta mitiora, sed insequente nocte ingravescent.

Die decimo quarto pulsus frequentior. Nunc dicit ægrota se ante oculos obscuram caliginem, nunc flammās habere. Noctu deliravit. Undique frigus horroremque persensit. Nova apponuntur vesicatoria.

Die decimo quinto recentes apparent pustulæ vesiculares & flavæ. Delirium fere continuum, alias cum mœstitia, alias cum furore; dilatatur pulsus.

Die decimo sexto imminuta est febris; lochia fluere incipiunt, quorum deinde fluxus augetur; nihilominus deliratio perseverat vel tristis, vel furibunda ita ut duo tresve affidentes ægram in lecto continere vix possint. Urinas reddit copiosas.

Duobus qui consequuntur diebus, eodem fere modo res procedit.

Die decimo nono ægrota vix febricitabat, præcedente nocte dormitavit, nec somnus laborem fecit. Pulsus quidem debilis, & vires corporis prostratæ, accedente quadam ulcerosa lassitudine. Lo-

chia fluere pergunt copiosa & sanguinolenta. Nox placida consequitur.

Die vigesimo, virium defectioni adjungitur imbecillitas memoriæ. Exsiccantur pustulæ, & aliud genus tuberculorum, parvis furunculis similium passim exoritur. Ægrotæ frequenter cibum sumit, quemadmodum in toto morbi decursu. Quotidie alvinas fæces dejecit, interdum bile permixtas. Itaque sensim & sine sensu ad meliorem valetudinis statum accedens die demum quadragésimo e lecto surrexit. Sed identidem, noctu præsertim, sudabat; aliaque adhuc tubercula molesta, in speciem furunculorum, erumpebant. Postremo apparuerunt menstrua satis copiosa, quibus desinentibus fluor albus valde pruriginosus supervenit. Postea hystericas accessiones vehementissimas aliquoties perpessa, tandem sanitati restituta fuit.

. IX. Sequens Historia excerpta est ex litteris doctissimi Medicinæ Professoris, Mediolani datis die 23. Aprilis A. 1748. Quærebat ex me Vir clarissimus, num descripta febrilis ægrotatio cum nostris conveniret miliariis febribus quæ in

illa regione propemodum ignotæ erant. Hæc igitur morbi narratio est in compendium redacta.

Quidam Religiosus, temperamenti sanguinei, atque excellentis ingenii, nondum ætatis suæ annum trigessimum assequutus, sub finem martii mensis proxime elapsi derepente feбри corripitur, prævio horrore duodecim horas perdurante; calor mediocris succedit; febris ad alterum diem producitur; tum repetit horror, isque diutinus, cum angustia pulsus, deinde calor febrilis. Ita accessiones ad octavum usque diem sine gravibus symptomatis procedunt. His diebus datum est lene catharticum; semel iterumque detractus sanguis. Nono die ægrotum vix febricitantem invadit, præter expectationem, febrilis accessio multo major, simul excitantur symptomata, languor, inquietudo, jactatio corporis, pulsus intricatus, dejectiones crudæ & flavæ, cum aliquo ventris tumore. De novo mittitur sanguis. Sequitur nox irrequieta; postero die singultus, & convulsiones; deinde in singulos dies increscit morbus. Ad singultus & convulsiones additur stupor, atque ex intervallo deli-

rium; magis inflatus est venter. Modice sanguis detrahitur; tibiis applicantur vesicatoria; adhibentur diaphoretica. Circa diem undecimum emanat sudor, ex quo nullum levamen; eadem symptomata cum intensa febre; nihil notabile in urinis. Deprehenduntur in cute maculae rubrae instar peticularum. Decimo tertio die minimae quaedam pustulae apparent humore pellucido repletæ, quæ deinceps mole ac numero adauctæ, universam cutem operiebant. Insequentibus diebus etsi parum levaminis æger percepit, largus tamen sudor perseverabat, accedente urinæ profluvio. Circa vigesimum diem ita melius se habuit, ut de illius vita nihil amplius timendum judicarem. Post vigesimum primum arescentibus pustulis, deinde in squamulas decedente cuticula, quæ remanebant vestigia symptomatum una cum febre evanuerunt, sensimque pristinam valetudinem ægrotus recuperavit.

X. Pauperculus Adolescens, habitus corporis mediocriter carnosus multa vitæ incommoda perpeßus, prope solstitium æstivum gravi morbo correptus est in oppido pedemontano, eum curante Medico, cujus mihi jamdudum cognita erat

probitas, peritia, & in pauperes benignitas. Scilicet Adolescentem febris invadit præcedente horrore; succedit calor acer & mordax, cum dolore capitis, ardente siti, tussi, crebris ad vomendum stimulis, & vagis in toto corpore doloribus. Arcessitus est ad ægrotum inopem invisendum Medicus post octavum ab initio morbi diem. Semel & iterum vena inciditur; affiguntur cucurbitulæ; blanda exhibentur diaphoretica. Anorexiæ causa, & assiduæ propensionis ad vomitum potio datur vomiffica simul & cathartica. Vacuatio sequitur supra & infra flavæ atque æruginosæ materiæ, multique lumbrici inter egestionem prodire. Die ægrotationis undecimo increbuit febris. urinæ tenues, subdelirium. Aperitur saphæna. Erumpunt in habitu corporis pustulæ rubræ, quæ biduo post livescunt. Iterum applicatio fit cucurbitularum, sed neque ab his, neque a cardiacis & diaphoreticis revocantur ad cutis superficiem rubentes pustulæ, immo jam ante livescentes evanescunt. Febris majus incrementum sumit; pulsus durus; ad soporem proclivitas. Quarto mittitur sanguis, qui refrigeratus albam & tena-

cem, velut in pleuriticis, *gelatinam* in superficie habebat. Apponuntur Vesicatoria. Pustulæ miliares exurgunt, albæ & duriusculæ in toto pectore ad jugulum diffusæ. Vesicantium operatio cum imperfecta esset, alia post alterum diem repetuntur. Nihil æger queritur, assidue desipit; nutriens quidquam & corroborans difficile haurit; vires adeo prosternuntur, ut salutis vix ulla spes eluceat. Attamen in hoc statu ad octiduum vita protrahitur; quum inopinato arida cutis molliri ac madescere cœpit, subsequente sudore, & copiosa pustularum per universum fere corpus eruptione; postea gradatim omnia meliora fiunt. Exaëto die quadragesimo desinit omnino febris, & siccatae pustulæ squamatim excidere incipiunt. Ita Medicis auxiliis, quæ tempestitiva videbantur, adhibitis, reliquum opus soli naturæ commissum prospere successit; occultienimvero & salutare motus follertis illius & providæ medicatricis, interdum continuata ad ultimum importuna farragine remediorum perturbantur.

XI. Juvenis mulier, gracili corporis habitu, a quatuor fere mensibus gravida, die Junii undecimo, post meridiem, æ-

grotare cœpit cum sensu horroris : brevi supervenit dexteri lateris dolor , qui a superioribus costis ad inferiores usque producebatur ; hinc febris , tussis frequens ; & sputum glutinosum sanguine intinctum. Sub vesperam ejusdem diei mittitur sanguis , quem deinde concretum partim fluidum serum , partim albida gelatina operiebat. Datur bolus ex rob sambuci & spermate ceti , tum aqua cardui benedicti ex intervallo sumenda. Ægrota noctem irrequieta exegit. Insequente mane cutis madida est , pulsus duriusculus , lateris dolor molestus , tussis cum anxietate , sputum magis cruentum. Iterum venæ sectio instituitur : sanguis refrigeratus crassum & valde flavum corticem habet , feri etiam fluentis portione ejusdem coloris circumfusa. Medicus opportunum putavit ipecacuanham adhibere , cujus vi remediï viscosam materiam ter vomuit ægrota : deinde post aliquas potiones jusculi tenuis ex vitulina carne pluries excrementa dejecit tum naturalia , tum biliosa & tenacia , cessante anxietate. Febris autem perseverat cum celeritate pulsus , dolore lateris , tussi molesta , sputo glutinoso & subflavo , sed minus cruen-

to. Identidem eclegma ex rob sambuci, spermate ceti, nitro purificato, & oxime-li exhibetur, neque omittuntur diluentia. Vespere pulsus citatior, eademque symptomata: tertia fit detractio sanguinis; postea datur emulsio ex seminibus papaveris albi, addito syrupo de nymphaea: sequitur nox minus laboriosa cum aliqua imminutione symptomatum. Die tertio praebetur hydroleum; paucisque post horis alvinæ flavæ & crassiusculæ aliquoties excernuntur cum ægrotantis levamine. Quarto die repetitur hydroleum pari cum successu: minor febris, madida cutis, melior sputi conditio; vultus ægrotæ serenus; quæ cito se convalituram sperat. Veruntamen insequente nocte febris augetur, cutis exarescit; ægrota vigil est, ac de molesto pruritu cutaneo queritur. Die quinto anxietas, cutis punctiones, aliquando subsultus tendinum: erumpere incipiunt parvulæ & albidæ miliares pustulæ: dejectiones serosæ fiunt, urinæ pallidæ: adhibentur aquæ cardui benedicti, florum nymphaeæ, & sambuci. Die sexto affatim erumpunt pustulæ cum inflatione cutis, minore tussi & sputo; sed cetera manent symptomata. Septimo

& octavo febris & symptomata ingraves-
cunt ; vigilia , inquietudo , jectigationes ,
urinæ crudæ & copiosæ ; pustulæ magis
elatae sunt : succinata , paregorica , potus
emollientes usurpantur. Ineunte nono die
præcordiorum angustia , anxietas , urina
plane aquosa , & frequens ad mingendum
stimulus , cutis præcalida , flaccescenti-
bus pustulis , quæ postea reviviscunt præ-
cipue in manibus usu potionum ex infusis
in aqua cardui benedicti floribus papa-
veris erratici. Decimo febris mitescit ; pu-
stulæ in utraque manu magis prominent ;
urinæ minor copia ; egestionis prius li-
quidæ jam crassiusculæ fiunt ; tranquil-
lior ægrota ex intervallo dormit. Undeci-
mo die pustulæ in universum contractæ
apparent , contra in manibus ampliatae ;
hinc febris & symptomata sensim dimi-
nuta sunt , & decimoquarto die penitus
desierunt ; manus autem prætumidæ , ac
potissimum digiti , pustulæquæ instar va-
riolarum , plures etiam dies permanferunt.
Ceterum puer in utero nihil grave passus
fuisse videtur , cum deinde graviditas bene
procederet.

C A P U T VII.

FUNESTI ET SÆPE INOPINATI ACUTARUM FEBRIUM MILIARIUM EVENTUS.

I. **I**NTERDUM diem unum vel alterum in decursu morbi melius se habent ægroti, ut magnam salutis spem ostendere videantur: postea subortis gravibus & perniciosis symptomatis brevi moriuntur.

II. Aliqui tres, quatuorve tranquillas agunt noctes, deinde vigiles omnino fiunt: inquietudo, æstus febrilis, anxietas, delirium, tremores, perexigua exanthemata, quibus mors succedit.

III. Bene & copiose prodeunt aliquando pustulæ albæ, mitigantur symptomata & propemodum cessant, languores, lipothymia, jactatio corporis, subsultus tendinum: sed paullo post retrocedunt pustulæ; vel si permanent, tanta est copia & pravitas humoris, qui malignæ febris exanthematicæ fomes est, ut præter cutem interiores quoque partes, viscera, cerebrum, nervos vehementer of-

fendat, subitamque perniciem inferat.

IV. In quibusdam puerperis emergunt pustulæ, mitescit febris: nec mador cutis, nec somnus deficit: deinde præter expectationem ægrotas inquietudo corripit, quæ brachia & pedes jactant, se seque de latere in latus movent: denuo consopitæ expergisci solent cum tristitia & pavore, ita ut imminere sibi inevitabilem obitum putent: sudor evanescit, pulsus fit celerior: facies aliquantum intumescit, in aliis rubella, in aliis pallida: respiratio difficilis, alienatio mentis, quam convulsivi & letales motus consequuntur.

V. Nonnullæ dormiunt, nequicquam conqueruntur expergefactæ: sed non multo post interiore igne se torqueri dicunt; manus præcalidas habent: pulsus fit celerissimus, & debilis: accedunt animi deliquia, spasmus, delirium, postremo exitialis sopor.

VI. Aliæ parum febricitant: humida cutis est, albida exanthemata ubertim apparent: interim vero perturbatione capitis, & angustia pectoris laborant, copiosamque urinam reddunt: cibum subinde capiunt; hinc dormire videntur

tranquillæ, tamquam diu dormituræ; mox abrupto somno major adest confusio mentis, oculorum caligo supervenit, & lipothymia, tum ægrotæ miserabiliter intereunt. Ac præstantes etiam Medicos nonnumquam hic morbus fallit, cum in dies progreditur sine horrido aspectu; atque ad ultimum hora una alterave ante mortem deliratio & perniciofa convulsio incidit.

VII. Ut autem id genus febris cum longius producitur, præsertim ob repetitam eruptionem pustularum, aliquando mortiferum est; ita in ipsis quoque initiis homines jugulat: nostrates enim aliqui, ex utroque sexu vix tertium quartumve diem attigerunt. Quin etiam cujusdam puerperæ casum memini, quam brevi post partum febris invasit, cum suppressis uteri purgationibus; posteroque die dum papulæ huc illuc miliares prodibant, convulsionum vehementia interemit. Hoc utique rarum est, illud nimis frequens, ut postridie quam melius se habuit, & spem magnam salutis ostendit, æger moriatur. Puerpera mihi cognita præter omnium expectationem obiit, cum pridie symptomata valde remisissent, & vespe-

re , sanæ similis , tamquam mali sui immemor collocuta esset cum familiaribus , ejusque facilis , jucundus , & joculatorius sermo fuisset.

VIII. Gravida mulier constanti ætate posteaquam maturum fetum , & secundinas feliciter emisit , subsequente sanguinis effluvio , feбри corripitur , quam totius corporis horror antecessit. Altero die inquietudo , pectoris angustia , capitis perturbatio , lochiorum imminutio , urinæ affluentia , rubrarum papularum , veluti sudaminum eruptio. Die tertio sub vesperam de interno quodam æstu conqueritur , qui larga potione non mitigatur. Vocem amittit , manibus contremiscit , & duabus post horis moritur.

IX. A partu laborioso juvenis mulier duobus primis diebus vix febricitat: die 3. sub noctem augescit febris , & copiosa erumpunt exanthemata rubra: die quarto post meridiem nova febris exacerbatio , pustularum depressio , ingens æstus , tremores spasmodici , jectigationes , mentis confusio , ventris inflatio. Ante mediam noctem e vita excedit.

X. Vir maturæ ætatis , carnosio corporis habitu , primo die morbi friget per

aliquot horas, tum concalescit: succedit dorsi, inde lateris dolor: die 2 levis sudor: tertio puncturæ in toto fere corpore; hinc rubræ in brachiis, aliquæ in facie erumpunt pustulæ, sed pellucidæ multo plures in pectore. Insequente nocte dormit ægrotus ad horas prope sex, somno bis interrupto, sed tamen, ut affidentes ajunt, pacato, tranquillo: Die 4. moderata febris; sub vesperam spasmus in utraque manu, nimirum is qui vulgo *crampe* appellatur. hic brevi cessat; interim crura frigent; tendines ad carpum subsiliunt; parvus, frequens, inæqualis pulsus fit; caligant oculi, subsidunt pustulæ: supervenit tussicula cum scretu cruento: denique convulsio & sopor letalis.

XI. Mense majo Virum quadragenarium, qui rebus abutebatur calidis & acribus, morbus invasit, cum horrore & perfrigeratione totius corporis: consequitur febrilis æstus, atque ad infimas costas modo lateris dexteri, modo sinistri dolor permolestus, qui postea cessat, manente tussicula, & sanguineo scretu ad finem usque alterius diei: quo die febris vehementior, universalis sudor, uri-

næ saturæ, deinde pallidæ, corporis agi-
tatio maxima, & quasi furibunda, cum
ardore viscerum qui nullo temperantium
genere mitigatur. Emissio sanguini & re-
frigerato & paulum concreto multus
ichor supernatat, omnino liquidus: sub-
flava fit urina, & alvi egestio similis:
æger subinde aliena & absurda loquitur.
Die tertio somnus quidem, ut antea,
brevis, cetera vero minus gravia, quæ
multo graviora fiunt die quarto: vigilia
& corporis jactatio assidua, tinnitus au-
rium, dejectiones porraceæ, magna in
pulsibus varietas: sub finem ejusdem diei,
& initium quinti rubræ huc illuc sparsim
erumpunt miliares papulæ, quæ post ali-
quot horas confidunt. Ecce in palpebris,
tum in brachiis leves aliqui subsultus:
ægroto vociferatur, delirat, liquida re-
crementa dejicit rubentis fusci coloris,
deinde etiam sanguinis grumos, & ante
exitum quinti ejusdem diei motibus con-
vulsivis vehementibus oppressus e vita
excedit.

XII. Sub finem aprilis robustus Vir,
habitu corporis carnosio in febrem milia-
rem incidit, quæ ab universali frigore
initium duxit, insequente æstuatione,

cum vagis doloribus veluti rheumaticis: hinc dolor molestus ad scapulam, quo desinente dolet latus: tussis adest, sputum flavum pauculo sanguine intinctum: urinæ saturæ sunt & crocæ, graves per noctem exacerbationes cum brevi somno. triduo res ita procedit: iterum ac tertio emissus sanguis, cum satis conquievit, glutinosam crustam bene densam exhibuit. Die quarto post noctem turbulentam parvulæ apparent pustulæ rubræ; postridie sopore oppressus obiit.

XIII. Juvenis natura meticulosus, bene conformato corpore, floridaque facie, in toto morbi decursu modice febricitavit, cum pulsu molli, amaritudine oris, & perpetuo madore cutis: gravis erat respiratio & suspiriosa, decubitus fere supinus, assiduus aurium tinnitus, frequens tussicula, rubentes papulæ collum præcipue & pectus occupabant, parum elatæ, neque admodum copiosæ. Cum vigil fuisset ægrotus diebus septem, octava nocte ad horas quinque dormire visus est: at tamen nono die collabentibus omnino viribus sub vesperam mortuus est.

XIV. Primiparam mulierem constitutione corporis gracili, statim ab edito

fetu corripit levis horror ; succedit calor febrilis ; postea madescit cutis , & paulatim febris remittit ad alterum diem : sed paucissima inde lochia fluunt ; vigilat ægrota , & de quadam capitis perturbatione conqueritur. Diebus 3. & 4. febris vehemens : cutis asperitas cum rubore parvisque papulis. Die 5. æstus febrilis modo major , modo minor : somni brevissimi & perturbati : deprimuntur & pallescunt exanthemata : querula est ægra, in soporem vergens , cum pulsu parvo , frequenti , inordinato : subsiliunt tendines , manus contremiscunt , & brevi mors consequitur.

XV. Adolescentula continente febre , eaque miti ; cum assiduo corporis madore , nulloque gravi symptomate ad quartum usque diem tenebatur. Die quinto efflorescunt in cute rubentes papulæ , quæ die sexto minus elatæ conspiciuntur , increbrescente febre : caput valde turbatur , oculis occurrit quasi nebula. Inopinate moritur die septimo.

XVI. Maturum Fetus in utero male collocatum , gerebat juvenis mulier , quem idcirco edere non poterat ; quomobrem is jam mortuus periti Chirurghi

opera extractus fuit, subsequente placenta sine sanguinis effluvio. Altero quidem ac tertio die mediocria fluxerunt uteri purgamenta, deinde vero nulla, simul excitatur febris cum acri calore & siti, & copiosis brevi prodeuntibus pustulis. Decimo tertio die universale frigus eam corripuit, idemque pluribus horis perdurans: decimo quarto nihil insolitum; sed insequente nocte vigil fuit, & querula: mane diei decimiquinti cum eam quiescere ac dormire horarum spatio duarum assidentibus videretur, qui Medicum ægrotam invisurum interea expectare jubebant, quod insomnem eam noctem transegisset; postmodum ipsi de mortifero sopore suspicantes, propius lectulo accesserunt frustra clamaverunt, eam concutientes, inspectoque vultu, ac diligentius observato plane extinctam judicarunt. Nihil revera stimuli omnes, & medica quæcumque adjumenta ad eruendum leve aliquot indicium vitæ profuerunt.

XVII. Gracilis mulier, annum agens fere vigesimum, quæ in primo puerperio acutam febrem miliarem superaverat, in altero propter ejusmodi morbum

(vix annus intercesserat) mortem effugere non potuit. Hæc autem symptomata fuerunt: lochia modo pauca, modo nulla: vigilia, tussis sicca, urina cruda, dejectiones subflavæ, tumidus venter, sinistræ manus torpor, capitis affectio velut ex gravi quodam pondere, verticem ipsum complanante. Falsæ oculis obversari solebant imagines, ut chartæ lusoriæ in aere saltitantes: efflorescentiæ rubræ & parvulæ toto corpore diffusæ, sed in manibus vesiculares: calor acer, pulsus ut plurimum mollis, raro duriusculus, cutis mador assiduus. Die septimo per aliquot horas obmutescit; deinde brachia educit & varie commovet; delirationes identidem & convulsivi motus succedunt. Alias oblata quæque recusat omnino; alias liquidam pulticulam avidissime, quasi famelica, devorat. Interdum pauculus ex utero sanguis fluit. Nono die delirium continuum, item spasmodici motus; pulsus parvulus & celer: calor urens: alvus etiam lubrica: collabuntur pustulæ, perseverante ad decimum diem diaphoresi, quo die mortua est.

XVIII. Mense decembri juvenis Puer-

pera brevi post editum fetum incidit in febrem cum iis symptomatis perseverantem, quæ suspicionem facerent futuræ eruptionis exanthematum: revera paucis post diebus apparent miliares pustulæ, quibus postridie recedentibus cutis livescit. Idoneis datis pharmacis, & applicitis cucurbitulis denuo efferuntur; sed gravia permanent symptomata cum squalore cutaneo; ac demum obortis convulsionibus ægrota mortem obit die ab initio febris decimo tertio.

XIX. Ineunte martio mense Virum mediæ ætatis bona valetudine fruentem, invadit febris cum dolore lateris, tussi, sputo cruento, inde subflavo, ichoroso, postea compacto. Aliquoties detracto sanguine (urgebat enim febris) non parum allevari ægrotus videtur. Decimo die efflorescunt in toto corpore minimæ rubentes pustulæ, quæ paullo majores sensim fiunt, & aliquæ vesiculares ac pellucidæ. Die 12 delirio, convulsionibus, & pectoris oppressione consumptus est.

XX. Gravida mulier, juvenis & vegeta, corpulentum fetum magno cum labore peperit. Uterus bene expurgatur; tum lac ad mammas copiosum affluit,

& febris lactea brevi curriculum suum absolvit. Paucis post diebus cum prospere omnia succederent, inopinata febris, cum horrore incipiens puerperam adortur; atque in singulos dies magis ac magis ingravescit morbus. Vigilat ægrota, fitit, inquieta & jactabunda est: deinde aspera fit cutis, erumpentibus undique pustulis, cum assiduo sudore: inflatur abdomen, atque ad sinistram partem iliacam vehementer dolet: astricta est alvus, & medicis auxiliis difficillime aperitur. Cum alternis diebus exacerbari solet febris, præcedente sensu frigoris, licet alii repugnarent, aliis placuit peruviani corticis vim experiri, id quod biduo tentatum fuit sine ullo ægrotantis levamine. Post alteram ab initio morbi hebdomadam cuncta per triduum pejora: jam exanthematum vestigia vix apparent: deinde major æstuatio, & sitis; tum pulsus celerimus, oppressio pectoris, delirium, convulsio, stertor, propinquæ nimirum & inevitabilis mortis indicia.

XXI. In *Historia Morborum Berolinensium An. 1723* feralis casus Puerperæ ex miliari febre laborantis in hunc modum enarratur: *Omnis sudor simul & semel*

cessat, æstus fit siccus & ardentior, exanthemate magis quoque expallescente. Exhibetur pulvis ex diaphoreticis fixis cum infuso herbæ Thée: ast nihil sudoris iterum erumpit nec exanthema ex voto procedit. Appetiit tamen & avide comedit jusculum cerevisiarum: inter quintam & sextam mens subito alineatur; fit inquietissima, absurda vociferans, & anxiosa, ambabus manibus convulsa, demum stertens ronchosa extremis neutiquam refrigeratis, intra horam sic expiravit. Notabile erat quod etiam post fata universum corpus, præsertim pectus & pedes exanthematibus notatum visum fuit. Inde judico gangrænosam interiorum inflammationem colophonem huic morbo & vitæ ægræ imposuisse.

Ros. Lentilius in Epistola quondam Stugardiæ ad me data scribebat eos qui ex lue miliari periissent, plerosque a gangrænosa inflammatione sublato fuisse.

XXII. Sed nihil usquam in hoc genere calamitosius accidisse puto quam Lipsiensibus olim Puerperis, quarum historiam abhinc annis a amplius centum tradidit Got. Welschius; postquam enim peculiariora enumeravit symptomata, hisce verbis Thesin V. primi Capitis con-

cludit: Quorum tamen symptomatum (quæ pro morbi magnitudine & naturarum diversitate variant) dira ac immani ferocia nostrarum puerperarum plurimas, quasdam in principio, quasdam in augmento, præcipuas in statu, extrema virium dejectione, epilepsia, vel motibus tantum epilepticis intermixtis, catharro item suffocativo supervenientibus animam hætenus exspirasse non nisi palpitante cordolio nostra hæc dolet Lipsia, lugetque quod tam paucis morbi hujus contingerit, & etiam num contingat declinatio.

XXIII. Redeo ad nostratum Ægrorum historias. Vir annum ætatis trigessimum agens, admodum robustus, rubicunda facie, edax & pronus in venerem, podagræ obnoxius, initio Martii mensis febre corripitur; postridie ad dexterum pectoris latus dolor supervenit cum tussicula, multoque sudore. Ante quartum diem morbi quinquies detractus fuit sanguis, qui refrigeratus glutinis quiddam in superficie habebat, subjectusque cruor fluidus erat. Die quarto exorta in pede sinistro podagra, & fomentis promota de more processit. Pulsus ante inæqualis, aliquando intemittens, ordinem servare

cœpit; sunt autem urinæ rutilantes & flammeæ. Adhibitis fero lactis copioso, & oleosis insuper enematis multa ægrotus dejecit, flava, cruda, fætidiſſima. Die ſexto paucae ad jugulum & circa utrumque carpum veſiculæ prodeunt cryſtallinae, perſeſſerante ſudore: nullæ in pulſu anomaliae, ac prope nullus in reſpiratione labor. Attamen ſub ejuſdem diei finem repente convellitur, ac veluti præfocatus cito moritur, is qui in toto morbi decurſu mente conſtans, hilaris, etiam jocosa cum amicis loqui ſolebat.

XXIV. Juvenis Sacerdos, ſanguinei temperamenti, carnoſique habitus corporis, majo menſe cum nimio motu excalefactus frigidaë auræ incaute ſe commiſiſſet, febre correptus fuit, cum lateris dolore, tuſſi & difficultate ſpirandi. Ante diem morbi tertium bis ex cubito, ſemel ex pede miſſus fuit ſanguis, etenim pulſus magnus erat & plenus. Univerſalis ſudor, ut in principio ægrotationis, ita in progreſſu uberrimus. Maximus calor internus urinæ paucae & rutilae; noctes vigiles. Die quarto puſtulis rubris copioſiſſimis totum corpus operitur, quæ citiſſime incrementum ceperunt, & factæ ſunt

majusculæ. Hoc interim die & insequente in hypochondriis, maxime in dextero, deprehenditur tensio, consequuntur alvi dejectiones liquidæ, crocæ, pessime olentes. Sexto die symptomata ita remiserunt omnia, ut simul febre propemodum immunis videretur, si calorem excipias, naturali paullo majorem. Initio autem septimi, præter opinionem, febris exacerbata est, cutis pallescere cœpit, confidentibus pustulis, supervenit anxietas, gravis anhelitus, membrorum jactatio, delirium; jam sudor nullus, urinæ paucæ. Fomenta, cucurbitulæ, vesicantia, cetera interna remedia nihil profuerunt: fere evanescent pustulæ, augentur convulsiones, & intra paucas horas æger sublatuſ est.

XXV. Vir Mediolani natus, jamdudum Taurinensis incola, trigessimus agens annum, præpingui habitu corporis, mense decembri febre corripitur sub vesperam cum dolore lateris acuto, & sputo cruento. Chirurgus illico venam aperuit, sanguis insequente mane operatus erat pellicula densa tenaci & alba; dolor aliquantum remissus; sputum album, paucum, & adhuc sanguine intin-

Etum, respiratio non admodum difficilis; pulsus, licet ægro sudante, parvus & durus. Ad potum ordinarium paratur decoctio ex hordeo, radicibus graminis, althææ, & liquiritiæ: datur oleum amygdalarum dulcium, ex cochleari sumendum: Vena brachii iterum inciditur: con- crescit sanguis tenaci etiam pellicula ob- tectus, & pauculo supernatante liquido fero: respiratio faciliior, anacatharsis li- bera sputum vero cruentum, pulsus ex- pansus, sudor assiduus. Noctem æger tran- segit infomnis, inquietus, sudoribus dif- fluens. Mane alterius diei pulsus frequens & durus, sputa subflava & cruenta, la- teris dolor mitis neque continuus, respi- ratio lenis, urinæ non multum saturæ. Inciditur vena malleoli: laxa fit alvus, sudores perseverant; vespere meliora vi- dentur omnia: placide dormivit æger, sudare perrexerit, cruenta & biliosa screa- vit. Die tertio respirat facile, de dolore lateris vix queritur; alvi dejectiones mul- tæ, sudor assiduus, sputa magis flava, sanguine intime commixto. Die quar- to totum ægrotantis corpus parvu- lis & rubicundis papulis, grana milii non æquantibus, conspersum videmus;

sputa prope liquida & rufa. Noctu dormit, sudat, excretio miliaris perseverat. Postero mane sputa varia, quædam fusca: ægrotus bene se habere dicit, eodemque die ilhariter cum amicis confabulatur, tamquam securus a mortis periculo. At vero vespertinam circiter horam undecimam postquam duas prope horas dormivit, jactabundus & delirus, & impatiens cujuscumque positionis se se erigens in lecto sedet, ac brevi convulsus moritur. Mane proximo cum improvisum hunc eventum audiret Medicus ab affidente Chirurgo sciscitatus est num pustulæ miliares retrocessissent; is autem respondit, earum tantam fuisse copiam, ut etiam ægro moriente percrebuisse viderentur. Revera simul cum illo Medicus ad invisendum cadaver accedens, cutem ex rubro lividam & innumerabiles pustulas fastigiatas conspexit, facies subtumida livescebat; spissus humor multus ab ore defluxerat.

C A P U T V I I I.

OBSERVATA QUÆDAM IN CADAVERIBUS MAXIME PUERPERARUM.

I. **P**LERAQUE odorem teterrimum exhalabant cadavera, ut aliqua incidi ad inspectionem viscerum minime potuerint: id quod in primis evenit apud nobilem Mulierem quam fervente æstate febris miliaris acutissima sustulit. Tantus enim putor tamque intolerabilis fuit, ut totam pæne domum infecerit, ac nemini in cubiculo, ubi mortuum corpus jacebat, diu versari liceret. Sed etiam in temperato anni tempore, vel frigido plurimum fætere solent cadavera; adeo ad corruptionem proclivia sunt.

II. Aliarum corpus prope universum, in aliis dumtaxat partes aliquæ, ut facies, ut dorsum & lumbi, crura etiam livore affecta erant & fere nigricantia. In quibusdam mira sese obtulit moles abdominis; aliquarum totum corpus intumuit. Nonnullis post obitum puerperis supra infraque prodibat sanguis. E naribus stillan-

tem, quin etiam fluentem & rubicundum vidimus. Ex ore aliarum sordidus, ferofus, fætidus manabat.

III. Per cadaverum sectionem deprehensos fuisse multos sanguinis grumos tradit Hamiltonus in vasis majoribus, & sinibus cordis: sanguis tamen ex difficillimis vasis elapsus lintea pallido colore inficiebat. In puerperis nostratibus paulum seri, alias sanguinolenti in ventris cavo & pectoris, etiam in pericardio repertum est; alias turbidi, interdum copiosi & purulenti in abdomine. Seri autem cruenti copia, tum effusi portio sanguinis non concreti aliquando in ventris cavo inveniebatur. (1)

IV. Nonnumquam intestinis, uteroque extrinsecus glutinosa quædam materia

(1) In animalibus diversis viperino veneno interfectis (ut expertus ad me scribebat Vallisnerius) sanguis modo coagulatus erat, modo liquidus; atque id Auctor suspicabatur non tam ab ipsius constitutione sanguinis pendere, quam quod modo citius post mortem, modo serius corpora inciderentur. Sed aliæ etiam, ut opinor, hujusce discriminis esse possunt causæ tum in bestiis, tum in hominibus sive ex dato sive ex ingenito veneno peremptis.

veluti putrescens *gelatina* hærebat. In mesenterio juxta ileum intestinum semel iterumque parvum apostema deprehensum fuit. Sed in puerperis nonnullis, quarum acutus morbus in lentum abierat, variis in partibus ventris apostemata apparuerunt.

V. Frequentius aderant humorum stagnantium indicia, vel inflammationis viscerum, modo uteri & adjacentium partium, modo ventriculi, præsertim ubi is subjectus est jecori, alias intestinorum five jejuni, five ilei, five coli: interdum portiones tenuium intestinorum inter se, vel cum peritonæo conglutinatae: denique pulmones majori ex parte infarti sanguine & aliquando liven-tes occurrebant. Ortlobius, & Christ. Lud. Welschius plurimum ex purpura mortuorum corpora, ut narrat Adolphus (2) aperuerunt, qui tunicas intestinorum, præsertim villosam, semper inflammatione affectas & corruptas observarunt: id quod maxime ex retrocessu pustularum cutanearum evenisset.

(2) Dissert. De Tunica Intestinor. villosa.

VI. Quibus in Puerperis nostratibus venter admodum intumuerat, in his, ut Hamiltonus de Londinensibus tradit, intestina flatu vehementer distenta erant. Nec raro variis in partibus mesenterii aut mesocoli, nonnumquam in membrana jecoris, & circa felleam cystim parva emphysemata deprehensa fuerunt. Scriptor anonymus in *Actis Medicor. Bero-
lin.* Anno 1714 de Muliere uterum gerente meminit, quæ ex miliari febre obierat; atque hæc præ ceteris in sectione cadaveris adnotavit: circa majores venas, præsertim cavam, copiosa hinc & illinc in extimis earum tunicis emphysemata, ut ipse ait, *hydatica*; cujusmodi plura etiam in altero ovario, & passim aliqua in toto abdomine reperiiebantur.

C A P U T IX.

*FEBRES MILIARES NONNUNQUAM INCOM-
MODA VALETUDINIS RELINQUUNT.*

QUEMADMODUM a pethechialibus, aliisque malignis ac perniciosis febribus, ita etiam a miliaris pravæ quædam molestæque corporis affectiones aliquando relinquuntur. A nonnullis quidem minimis, fortasse vix memorandis, initium ducentes, gradatim ad ceteras progrediemur.

I. In levissimis profecto malis ponenda esse quisquis intelligit tubercula quædam rubentia, quæ licet inclinante morbo interdum ad miliares pustulas adjungi videamus, evenit nihilominus talia ut in cutem convalescentium prodeant. Alia molliuntur atque ad suppurationem perducuntur; aliaque refractaria diutius sicca permanent.

II. Mulier primum ex Variolis laboravit, brevique tempore postquam ex eo morbo surrexit, in febrem miliarem de-

lapſa eſt, cujus felix exitus fuit. Dum autem convaleſcebat, plures ac permoleſti variis in partibus exoriebantur furunculi.

III. In Juvene Puerpera, febrem miliarem perpeſſa, cum exſiccatis omnino puſtulis, in ſquamulas reſolutis bene ſe haberet, multitudo rubentium tuberculorum ſenſim apparuit in cubitis & tibis: eorum plurima ſuppurarunt, hinc latas & flaveſcentes cruſtas reliquerunt, e quibus ichor fætidus manabat. Nonnullis quoque puerperis bullæ cum aliquo rubore, tanquam ex admotis ad cutim igniculis eruperunt, atque in iis pauculus humor congeſtus cuticulæ ſeceſſionem fecit: Rarius illud, quod in nobili Matrona adnotavit J. C. Brunnerus. Etenim præter alia graviora incommoda, etiam nodi circa digitorum articulos conflati ſunt.

IV. Affectiones quædam ſymptomati- cæ miliari morbo laborantibus familia- res, aliquando renovantur in iis qui con- valuerunt. Puerpera quæ graviter ægro- taverat, multosque jam dies ſurgere de lecto ſolita erat, præter expectationem recidit in pavores, cum anguſtia pecto- ris, leviculo ſudore, & intercurrente fe-

bricula; paullatim vero his cessantibus integram sanitatem recuperavit. Fuerunt etiam Puerperæ quæ depulso gravi morbo diu conquestæ sunt de magna virium debilitate, & capitis perturbatione; inæqualem pulsum habebant; interdum li-pothymia corripiebantur. In aliis morabantur menstrua; in aliis immodice fluebant. Quarundam debilitas artuum conjuncta erat cum tremore ut pedibus insistere non possent.

V. Nobilissimam Mulierem, de qua mentionem fecimus ex J. C. Brunnero, postquam desiit peracuta febris cum pustulis pellucidis, mira nominum, rerumque cepit oblivio, quæ tamen perpetua non fuit. Talis eventus id nobis in mentem revocat, quod de Atheniensium Pestilentia memorat Thucydides: videlicet nonnullos statim a morbo vindicatos in oblivionem venisse rerum omnium, nec se ipsos recognovisse, nec familiares. Ita Galenus de quadam Peste narrat quosdam ægrotos, cum perfanati essent, litterarum, & artium suarum oblitos, ut ne suorum quidem nominum memoriam retinuisent.

VI. Morbo ad finem perducto Tumo-

res externis corporis partibus aliquando evenerunt, vel strumosi & difficillimæ curationis, vel in abscessum abeuntes. Utriusque hujus generis Tumores in brachio, in femore, ad axillas & inguina observati sunt. Cuidam Puerperæ sub exitum febris miliaris factus est in inguine abscessus; post recidivam febrim alter priori proximus. Adolescens ex ardente febris miliari convaluit, sed in lentam incidit, qua demum cessante durus tumor enatus est in brachio, qui sensim mollitus, ac denique resolutus est. Miliariis febribus frequenter succedere artuum inferiorum tumores, & calorem hecticum perhibet Hamiltonus. De tumoribus pedum œdematosis, qui difficile sanantur, aliquoties a se observatis Nenterus meminit, eorumque præcipuam causam in absorbentium fixorum abusum referendam esse arbitratur.

VII. Molestæ inflationes ventris, & interni quoque Tumores non raro animadverti fuerunt. Bene ac feliciter processerat miliaris morbi curatio in juvene Puerpera, ut plane restituta censeretur; sed paullo post doloribus ventris conflictari cœpit, qui valde intumuit, potissimum

ad iliacam regionem dexteram, ubi major tensio; aderat continua pulsus frequentia. Aliquandiu in hoc statu perstitit, deinde vero ad bonam valetudinem paulatim rediit. In altera quæ convalescere incipiebat, parva febris, identidem augescens deprehensa fuit, cum elatione ventris in parte hypogastrica, quæ leviter compressa dolebat; interius sensum ponderis, velut in utero, mulier percipiebat, quæ tandem post dies amplius quadraginta consanuit. Duarum vero Mulierum infaustus fuit exitus. Prima strumosis in exteriori corpore tumoribus laborare cœpit; aliis deinde obortis in mesenterio tabida interiit. Secundam diutina febris continua vexavit, quæ in sui decursus fine accessiones acris caloris habebat prævio frigore aut horrore extra ordinem recurrente. Tandem e vita excessit. In cadavere abscessus circa uterum, atque in tubis fallopianis reperti sunt, & sinus aliqui in mesenterio purulenti.

VIII. Denique torporis, & affectionum paralyticarum in quibusdam corporis partibus exempla afferamus ex una, alteraque Muliere. Felix autem in utra-

que curationis exitus fuit. Primæ igitur Mulieri quæ miliarem morbum superaverat, media pars faciei facta est paralytica, cum tortura oris; quare saliva ex affecto latere stillare solebat. Post longam curationem ægrotanti perfecta salus restituta est. Jam de altera Muliere dicamus. Hæc partu quinto puerum faciliter emisit in lucem; quem tamen partum consecuta est copiosa ex utero hæmorrhagia. Supervenit gravissima febris miliaris, in cujus decursu iterum ac tertio novam pustularum eruptionem Medici observarunt. Cum ex hoc morbo convalescere, atque e lecto surgere cœpit, tibiam & femur sinistrum torpere statim comperit, adeo ut promovere gradum, ac ne suum quidem corpus sustentare posset. Quo gravi torpore, aut imperfecta paralyfi perseverante diversa, & efficacia diu & sine fructu adhibita sunt remedia. De affectarum partium dolore non querebatur, tantum de aliqua lumborum molesta gravitate. Ad Aquas tandem Grätianas, quæ in Sabaudia reperiuntur, Medicorum consilio translata fuit. Usa est, quantum opus erat, juxta artis regulas calido Balneo Aquæ Sulphuræ, a

quo levamen accepit. Hoc faustæ curationis initium fuit. Illuc reversa est ad eundem finem insequente anno, atque in ea regione, cum remedium magis ac magis proderet, ad tertium permanfit, quo anno tempestive renovata balneatio curationem absolvit; multoque plusquam ante discessum ex hac urbe Taurinensi speraverat, laboris ac tædii patiens per triennium ægrota obtinuit. Per se enim libere graditur, & sine adminiculis ambulat; quamquam solita est declivia loca, tractusque scalarum (caute id quidem, si minus necessarium) alicujus manum præbentis adjumento descendere.

Ad hoc ipsum Caput referri potuisset Purpura chronica, ut a Germanis appellari solet, quam acutæ febres miliares nonnumquam & diutius post se relinquunt. Verum hæc tamquam unius ejusdemque degenerantis morbi propagatio censenda est; ac de omni hujusce generis lenta corporum ægritudine, in qua continenter, vel ex intervallo cutis inficitur papulis, quædam peculiaris tractatio requiritur, quæ ad hujus opusculi institutum minime pertinet.

C A P U T X.

*DE CURATIONE ET REGIMINE ÆGRORUM
GENERALIA QUÆDAM PRÆCEPTA.*

DE natura & curatione febrium miliarium cum plurima olim sciscitatus essem ex Joh. Rud. Zuingero, sapienter is quidem hoc mihi responsum dedit: *In methodo medendi quia morbi causa obscura est, normam præbebit experientorum successus potius quam ratiocinium de causa incertum.* Hinc illud infeliciter evenisse scimus, quod in primis animadvertit Frid. Hoffmannus, ut quacumque in regione primum apparuerit hic morbus, magnam ægrotantium stragem idcirco ediderit, cum experientia nondum constaret quid eo malo affecti in medicatione ac regimine commode ferrent, quid sine detrimento ferre non possent.

Suis igitur observationibus edoctus, rationemque simul ipsam sequutus putavit Hoffmannus ad tria rerum capita dirigendam esse curationem. I. ut acrimo-

nia peccans humor, nervosis partibus infestus corrigatur ac temperetur; 2. ut spasmus affectæ laxentur fibræ; 3. ut præparata ad secessionem materia placide feratur in cutem, erumpat in pustulas, nec inde retrocedat. Hisce tribus sat bene propositis, & constitutis, non admodum difficilis curatio morbi primo aspectu videri potest. Sed non ita facile est, quæ maxime in optatis sunt, singula medicis auxiliis consequi. Primo remedium nobis cognitum medicina non habet idoneum ad hanc virulentam humoris acrimoniam efficaciter corrigendam, cujus peculiaris acrimonie species ignota est: neque adhuc artis nostræ magistra docuit experientia (utinam vero doceat aliquando) quodnam illius alexipharma sit. Quamobrem iis insistendum demulcentibus, quæ ad quamcumque leniendam acrimoniam adhibentur, temperandis quidem humoribus, & nervearum partium fibris animia irritatione tuendis utilia, tametsi principem morbi causam radicitus non attingunt. Deinde peccantis humoris expulsio ad cutem naturæ opus est, quæ non semper eodem ritu propter impedimenta multiplicia

operari potest. Modo citius, modo ferius eruptio fit pustularum; expedite aut lente, & imperfecte procedit. Modo pustulae consequenter atque ex ordine profiliunt; modo subsidunt inopinato. Non raro praeceps, saepe instabile, fallax, atque dolosum hoc genus morbi profecto sedulum & experientem Medicum requirit, qui aliquid agendi opportunitatem agnoscat, nec se a cujusque boni specie illudi patiatur: qui paucis delectisque remediis sublevare studeat aegrotum, ea cautione ut, si quando non profit, saltem non noceat; atque ii certissime nocent, qui multis nimium & importunis medicamentis salutares naturae motus perturbant.

Purpuram miliarem M. Albertus lenissima, & simplicissima methodo tractandam esse admonuit: & copiam remedium Nenterus, alique peritissimi Germaniae Medici ad eum praecipue finem improbaverunt, ne pervertatur ordo naturae pravum a sanguine sejungere humorem molientis, & ad cutem amandare. *In Selectis Med. Francof. vol. 2. obs. 2.* aperte declaravit ingenuus quidam Scriptor *extra omnem dubitationis aleam*

positum, plus naturæ sibi relictae, quam arti tribuendum esse Porro hæc adjecit: *Audaçter pronuntiaverim & variolas, & purpuram albam feliciori gavisuram successu, si in exhibendis medicamentis parciores essent artifices. Plus profecto in accurata diæta, & provido regimine, quam in operoso apparatu pharmaceutico situm est.* Stahlius, in *Præfat. ad Consp. Med. Junckeri*, putare videtur morbi hujus curationem ipsi naturæ maxime committendam esse: nam de pluribus admonet potius quæ vitanda sint, quam illa proponit quæ fieri oporteat: & revera paullo inferius, cum de servando regimine dixit, hæc plane verba subjungit: *a medicamentis autem, quantum licet, sibi temperare.*

Alia quondam erat longeque diversa & a simplicitate aliena ratio medendi ejusmodi morbo, qualis nempe a Lipsiensibus adhiberi solebat per illud triennium, quo miliaris ista lues plerisque puerperis perniciosa fuit. Quæ copia & varietas, quæ confusio remediorum! Ut enim præteream aquas ex diverso genere plantarum distillatas, absorbentia usitata, itemque acida quædam medicamenta; insu-

per alia bene multa singulatim commemorat Got. Welschius, videlicet Spiritum sambuci, Spiritum theriacalem camphoratum, Tincturam bezoarticam Jo. Michaelis, Pulverem bezoarticum Sennerti, Magisteria perlarum, coralliorum, cornu cervi, ossis de corde cervi, spinarum viperarum, smaragdorum, unicornu fossilis; Pulverem pannonicum rubrum, Bezoarticum Sennerti, Bezoarticum solare. Quamquam longe paucioribus pharmacis, quemadmodum idem admonet Welschius, curabantur tenuioris fortis feminæ, uti, præter alia nonnulla, spiritu & rob sambuci, cornu cervi præparato, & antimonio diaphoretico. Hæc utique simplicior medendi norma, si quidem inopes ægrotas in morbo, ceteris etiam plerisque puerperis funesto, non multum adjuverit; saltem parcitas impensæ infelices earum familias ad majorem inopiam minime redegit.

Atque hic tantum de nimio usu medicamentorum loquebamur. Sed præterea Lipsienses olim puerperæ, ut animadvertit Mackius, calido in conclavi arctius lecto astrictæ continebantur, primisque diebus potiones, & juscula præcalida sumebant.

mebant. Magni autem momenti est moderatio regiminis, quod plura complexitur ad ægrorum conservationem pertinentia: quamquam & ea comprehendere soleat quæ partem aliquam in curatione obtinent. Et vero diæta etiam ipsa tamquam assidua & blanda morborum medicatrix consideranda est. Jam breviter de hoc regimine dicendum.

Quemadmodum in omni classe remedium, ut bene admonuit Frid. Hoffmannus, ita in ordine diætetico, nihil hic morbus ferre solet, quod certos quosdam limites excedat. Detinendus æger in æquabili moderato calore tum lecti, tum cubiculi: æstuosum enim vires frangit, pruritum cutis, ardoremque cum anxietate adauget. Id ipsum Nenterus, M. Albertus, alique Medici Germani monuerunt; & vehementer eos reprehendit Ch. J. Langius, qui stragulis opprimunt ægrotos, & fervido in hypocausto ad lipothymiam usque detinent. De puero meminit Behrens jam fere ad morbi finem perducto, cujus in cubiculo a familiaribus præter modum calefacto, evanescere vidit purpuram, & immodicam suboriri narium hæmorrhagiam.

Hac in re cauti & providi sunt plerique apud nos Medici : norunt enim quam grave damnum ex præcalido in vulgus probato, regimine percipiant ægroti. Sed in febre miliari, fere ut in variolosa, difficillimum est ex animis hominum præjudicatam opinionem radicitus evellere.

Ex inæquali aeris ægrotum ambientis temperie plerumque lenta vel interrupta pustularum eruptio succedit. Sed levis quicumque error, potissimum in admissio frigore valde noxius est, interdum perniciosus. Hinc enim consequitur exanthematum depressio, cum defectione animi, vomitu, alvi fluxu; cetera solent ingravescere symptomata, atque ægrotantis interitum accelerare, quemadmodum Hamiltonus, J. C. Brunnerus, Mich. Albertus, aliique observaverunt. Si manus calida & humida, inquit Mackius, frigidulam auram excipiat, facile exhorrescit corpus, & pustulæ evanescunt cum anxietate præcordiorum, aliisque symptomatis. Quædam ex nostratibus puerpera ineunte augusto mense, in febrem miliarem inciderat: multis jam diebus exactis rite procedebat morbus ad salutarem exitum. Qui ægrotanti adstabat

famulus dum refrigerationis causa flabello diverberat aerem, illa interea consopitur: aliquot post horas, cum difficile expergisci posset, atque excussa illico recideret in somnum, arcessitus est Medicus, qui languentem & anxiam invenit ægotam cum pulsu debili, & subsidentibus pustulis. Confestim vero datis cardiacis, atque ad inferiores artus adhibitis frictionibus brevi temporis spatio recreata est, pulsus ad pristinum statum rediit, sensimque magis apparentibus, ac denuo elatis pustulis, morbus fauste progredi ad optatum finem perrexit. A gravioribus autem ejusmodi causis, quod multo pejora mala proveniant, nihil profecto mirum. In *Actis Med. Berolin.* cujusdam generosi viri funestus narratur eventus. Hic mense aprili graviter ægotans, exanthematis undique refertus, circa diem septimum delirio correptus est: noctu surrexit, in aliud cubiculum se transtulit: ita repente perfrigerato corpore, evanescentibus exanthematis, primum ex vertigine prostratus, deinde profundo sopore oppressus occubuit.

Neque solum efflorescentibus in cute pustulis, sed etiam dum siccantur, aut

iis recens ficcatis , cautio habenda est adversus frigidum aerem. Adhuc enim aliquis pravus humor exhalatur , qui re-percussus pessima infert symptomata. Adde quod novæ pustulæ , primis jam omnibus exsiccatas , sæpius in cute profiliunt , nondum exhausto morbi fomite.

Nunc de cibo & potu quædam notanda sunt. Ex tenui & parco victu ægrotos angiac deficere observaverat Petrus a Castro in febre petechiali , eosdemque vigiles manere , etiam desipere aliquando , acrioremque urinam emittere. Itaque discipulos suos docebat ab initio morbi non multam diætam , quæ assidue servari deberet , imperandam esse , præsertim iis qui raro sunt habitu corporis , bilioso temperamento , qui copioso sudore , aut aliis vacuationibus debilitantur. Pituitosi vero qui pleno sunt corpore , qui cruditatibus abundant , quandoquidem inediam facile ferunt , his quoque utilis ea censetur. Sed magna pars ægrotantium talem in victu severitatem non patitur.

Similis esse solet conditio febris miliaris , ita ut in victus ratione si quando delinquere sit concessum , magis in nimio peccare , quam in pauciore cibo li-

ceat. Feminas interdum vidimus, non esurientes quidem, sed tamen oblatam pulticulam anxie devorantes, quasi maiorum, quibus vexabantur, tanquam stimulis admonitæ auxilium a cibo sperarent. Sed in aliis observatum est vires admodum deprimi, atque etiam prosterne; & aliquæ in primis puerperæ, licet in decursu morbi, quantum esset satis nutritæ, ad ultimum nihilominus adeo debiles & imbecillæ reperiiebantur, ut manum attollere vix possent. Quamobrem haud immerito Meadius in febre miliari & vitium humorum, & spirituum animalium labem inesse putavit. Num paucus & sæpissime repetitus, num aliquanto rarius & copiosior dandus sit cibus, ægroti natura, vel diversus ejusdem status docebit. Hæc de alimento præcipue admonenda erant: consequens est, ut aliqua de potus ratione dicamus.

Ubi ægrotum pravus humor, ut biliosus, male afficit, per medicatas portiones nova est materia corruptæ adjicienda; quod Heraclidis Tarentini effatum esse perhibetur. Idemque locum habet, quando acris & virulentus ichor sanguinem inquinat, & solidis in-

de partibus infestus est. Simples autem ex puriore aqua potiones vix permixtæ & confusæ morantur in sanguine : quam fortasse ob causam animadvertit Hamiltonus aquosiores potus multum quidem in febre ardente, sed minus in miliarî prodesse, ubi potius pulli gallinacei bibendum esse jusculum præcipit.

Hordeum, avena, oryza, cornu cervinum cum in aqua decoquuntur, eam sic temperant & componunt, ut aliquanto diutius sanguini humoribusque inhæreat. Garellius quondam archiater Cæsareus, in quadam epistola scribebat nihil esse melius in hoc morbo quam copiosis ad diluendum potionibus uti, quibus aliquid gelatinosum contineretur, quare gelatinam probabat ex cornu cervi, aliamve similem in tenui jusculo pulli, aut vitulinæ carnis dissolutam. Atque hanc etiam in Germania medendi methodum commendabat, ubi vulgaris erat calidorum usus remediorum.

Neque ab hoc scopo recedunt herbarum, vel radicum decoctiones, ut endiviæ, malvæ, cichorii, scorzoneræ, aliarumque. Etenim quæ pura & limpida bibitur aqua, multo citius quam ejusmo-

di plantarum decoctio, ut sæpe expertus sum, per vias urinarias reddi solet: quibus insuper potionibus, id quod curationem spectat, utilitates illæ accedunt, quæ a vegetabilium medicis viribus expectantur. In puerperis commendant aliqui decoctum avenaceum, cui adiantum, arthemisia, vel quantum sufficiat ex camomillæ floribus superadditum sit.

Æstivo tempore vegetus Juvenis miliarî febre vehementi laborabat, cum interno ardore in dies augefcente, lingua flava, motibus spasmodicis &c. In decursu morbi, qui felicem exitum habuit, initio simplex decoctum cichorii, postea cum additione acetosæ largiter bibebat.

Serum lactis hic etiam magno ex usu est; cui sæpe nitrum purificatum a nonnullis additur. Ego aliquoties in calidis naturis, & cum æstas erigeret, omisso nitro, paulum salis essentialis acetosellæ, potionibus adhiberi solitis, nec sine ægrorum levamine adjeci.

Ac de cibo & potu providere quidem oportet, ut tantum æger assumat, quantum convenire, & quandocumque videatur: sed multum quoque interest, ut alvus quoquo modo respondeat, nec diu-

tius occlusa permaneat. Et quamquam aliqui non modo ab irritante, sed etiam a quolibet laxante remedio abhorreant; plurimi tamen experientes viri, Frid. Hoffmannus, M. Albertus, G. H. Welfchius, Lentilius, ceterique intestinalis fæcis diutinam suppressionem valde noxiam esse affirmant. Alvus diu cohibita, inquit Nenterus, graviores morbum, vel longiorem facit. Idcirco hi celebres Germaniæ Medici lenientes clysteres opportune adhiberi jubent, minime vero stimulant, quod ab irritandis intestinis cavendum esse arbitrentur. Quando enematis durior alvus mollita est, & modice commota sunt intestina, facile fit, ut residues in superioribus impuræ, lentæ, biliosæ materiæ sensim ad inferiora devolvantur, hinc data opportunitate eliminantur. Aliquando apud nos evenit, ut puerperæ gravem in ventre & circa uterum molestiam patientes, post injectionem clysmatis, evacuatis intestinis, interdum etiam emissis uteri purgamentis, præsens levamentum perceperint.

De regimine ægrotantium præsertim ex delicato sexu aliqua supersunt hic breviter admonenda. Linteorum quæcum-

que sint circum ægrotos, & stragulorum mutatio differatur, quam fieri potest, ac demum ea judicio Medici & circumspecte immutentur. Illud hieme multo magis quam æstate advertendum est, atque humido corpore magis quam sicco. Valde periculosum est cum debilitatæ, ut sæpe in hoc morbo, & admodum imbecillæ sunt vires, loco movere corpus, atque erigere. Quin etiam visæ fuerunt puerperæ sat bene se habere jacentes, mox erectæ & in lecto sedentes languere; ac si paullo diutius in eo situ permanerent, animo deficere, simul exanthemata subsidere, & gravia inde symptomata renovari.

Mense aprilis nobilis matrona, cujus mentionem alibi fecimus ex J. C. Brunero, cum ad morbi diem decimum quartum fauste pervenisset, adstantes mulierculæ immunda tegmina capitis auferre, novaque aptare non dubitarunt: paullo post caput dolere vehementer cœpit; consecuta est febris cum depressione virium, alteraque eruptione pustularum. Evasit quidem matrona ex hoc recidivo morbo; verumtamen ægre convalescens,

quod molestis vexaretur incommodis lentissime ad sanitatem rediit.

Sed longe periculosius est præmature de suo cubili vel ad breve tempus prodire, quemadmodum evenit illustri etiam feminæ ab eodem, quem modo citavimus, Brunnero commemoratæ. Hæc mense majo in febrem miliarem incidit cum pustulis rubris: circa nonum diem cum febris expers videretur, nondum tamen ficcatis omnino pustulis, imprudenter e lecto surrexit: interea dum apposite parabatur cubile, ipsa exhorruit, tum perfrigit: in lecto reposita vix potuit horarum trium spatio calefieri: successit calor febrilis cum dolore capitis, aliisque symptomatis: die tertio prodierunt vesiculæ omnino pellucidæ, quæ triduo post evanuerunt: die septimo deliravit, cum tarda respiratione, & pulsu sensim debiliore; illoque ipso die mortua est.

C A P U T XI.

REMEDIA QUÆDAM FACULTATIBUS DIVERSA RECENSENTUR : DE SINGULORUM USU JUDICIA ET OBSERVATIONES.

VARIA sunt genera medicaminum, quæ sicut in multis morbis five analogis, five etiam natura diversis, ita in miliariis febribus vel sæpius vel rarius adhibentur. Videndum est autem de istorum usu non tam philosophantes quid senserint, quam experientes Medici quid observarint. Talia idcirco quodam ordine distributa proponimus.

I. *Vomitoria.* Febris miliaris ea natura est ut internis irritantibus pharmacis tractanda non esse videatur: ideo plerique solent Medici a vomitoriis abstinere. Initio tamen morbi si pravitas victus antecesserit, uti frequenter in plebeis hominibus, si adsit nausea, & ad vomitum magna propensio, præsens est opportunitas exhibendi vomitorii. Cl. Sloane in Consilio ad nos olim dato sæpe aliquem in primis viis morbiferum latere fomitem

dicebat ; quamobrem post sanguinis missionem emetico utendum esse. Idemque morbo inchoante statim faciendum admonebat Zuingerus , ubi laborantis ventriculi manifestum indicium haberetur. Nec vero formidanda concussio ventriculi , & repetita vomitio , propterea quod impendeat eruptio pustularum. Namque inter initia variolosæ febris , morbillofæ , petechialis persæpe datum est emeticum , quod prodituris exanthematis nullo impedimento fuit : quin etiam cum hæc apparere cœpissent , insciente Medico , non raro contigit , ut emeticum , vel catharticum æger assumpserit , & nihilominus rite ac feliciter morbus ad finem processerit. In febre miliari cum ejusmodi remedio utendum putant , ipecacuanham , aut aliud mite vomitorium cautiores Medici deligere soliti sunt , a stibiatibus vero abstinere.

Juveni feminae graviter ægrotanti semel iterumque detractus est sanguis ante pustularum eruptionem ; & quia fastidio cibi , & crebro ad vomendum stimulo afficiebatur , data fuit ipecacuanha : aliquoties vomuit flava , viridia , mucosa , similemque ex alvo materiam dejecit.

Perduravit quidem aliquantum gravitas morbi, sed tamen imminutis sensim symptomatis post diem vigesimum febris desinit.

In quodam adolescente, qui ruri vitam agebat, febris continua præ ceteris symptomatis comitem habebat tussim, & nauseam. Vomitorium post duas missiones sanguinis Medicus exhibuit: multa prava simul cum vermibus vomitu rejecit ægrotus: tum erat dies octavus ab initio febris; & insequente die cum urgerent symptomata tertio vena incisa est: hinc primum rubræ pustulæ, & paullo post aliæ albidæ apparuerunt vesiculæ. Morbi exitus salutaris fuit.

Mulier cacochymica feбри continua tenebatur: ineunte die morbi quinto jam aliquæ conspiciebantur in cute rubentes pustulæ; interim mulier de molestia ventriculi conquerebatur, nec levis de vermibus suspicio erat. Data ipecacuanha sequutus est multæ pituitæ vomitus, inter mixtis lumbricis. Continuata pustularum eruptione, tum feбри, & symptomatis paulatim remissis ægra convaluit.

Multis ab hinc annis mortua est mulier intra paucos dies, quæ ante, &

post eruptionem pustularum serosam & rufam vomitu materiem aliquoties rejecerat, atque ex ore multam salivam emittere solita erat. Huic nullum exhibitum fuit vomitorium, quod alioqui profuturum fuisse videtur.

II. *Purgantia* pharmaca, vel tantum *laxantia*. In morbis exanthematicis purgantium usus magnam profecto circumspeditionem requirit, maximeque hominum naturæ, & constitutiones aeris considerandæ sunt. Jacobus Bontius qui Bataviæ in insula Java Medicinam faciebat, de papulis rubentibus meminit, quæ sub illo fervido cœlo exoriri solent, molesteque cutem afficere: quam excretionem leniter adjuvandam esse dicit, vel potius naturæ committendam: purgantia vero quantumvis levia nocere testatur; acris enim & biliosa materia, ut quibusdam ægrotis evenit, ad intestina delata dysenteriam excitavit. Verumtamen laxativum quoddam, saltem ubi astricta sit alvus, utile potius fore quam noxium existimare licet. Quemadmodum Ægyptii, narrante Prospero Alpino, in morbis calidis ficcis, biliosis, caute quidem & commode, tamarindorum decoctione

uti consueverunt. Scilicet in aqua endiviæ, aut cichorii, aut in aqua ipsa Nili, potu illis familiari, tamarindos infundunt, leviterque decoqui sinunt: quæ medicata potio jucunde sitim sedat, & ventrem suaviter lenire solet.

In febre miliari alvum adstrictam molliari atque laxari blandis enematis alibi diximus. Sed etiam quæ ore assumpta intestinalem viam lenire ac referare possunt; sæpenumero profuerunt. Ac multis potissimum puerperis oleum ex dulcibus amygdalis optatum levamen attulit.

Nec raro cacochymia tum biliosa, tum pituitosa, in primis viis fomes vermium, longe major est quam malignitas morbi, ut ventrem subducere conveniat, nisi sua sponte laxetur.

Mulier impuris humoribus referta, post difficilem partum febre corripitur, præcedente frigoris sensu, qua insequentibus diebus gradatim adaucta feбри cum dolore capitis, inquietudine, anxietate, miliarium rubrarum copiosa eruptio fit pustularum; venter intumescit & continuum murmur edit: exhibetur oleum ex amygdalis dulcibus, & pro potu ordinario tenue jusculum vitulinæ carnis ra-

dice bārdanæ medicatum: suboritur diarrhæa quæ ad alterum diem perseverat; sensim febris & symptomata remittunt; ac demum siccatis pustulis ægrota convalescit.

Illustris femina identidem lumbricos in graviditate vacuabat. Mense augusto peperit, posteroque die febris eamprehendit, cum fluxu ventris fætido & verminoso. Facies rubet, pulsus durus, lochia diminuta; ideo mittitur sanguis e saphæna. Viget febris, atque erumpere exanthemata rubra incipiunt, dum modica sequitur diarrhæa, neque gravia urgent symptomata. Postea toto corpore diffusæ conspiciuntur pustulæ, quarum aliquæ in apice albescunt. Ad summum ægra convaluit; neque a dejectionibus cohibitam fuisse patet pustularum eruptionem quæ copiosa fuit. Itaque remedio quodam alvus subduci potuisset, nisi hoc opus a natura susceptum, perfectumque fuisset. Et revera quibusdam mulieribus quæ utero gerentes leviculis doloribus, & importuno murmure ventris, subindeque cardialgia laborabant, data interdum mitiora cathartica; iisdemque in decursu puerperii laxantia remedia non mediocri auxilio fuerunt. Atque

Atque inopinato quædam fortuita evenisse scimus quæ in febribus miliariis aliquando purgationem institui posse demonstrant. Mulier post partum correpta est miliari morbo, cum dolore capitis, vigilia, & motibus spasmodicis. Missus fuit sanguis. Die quarto præscripsit Medicus bolum paregoricum: hic error incidit: ægrotæ præbetur bolus purgans ex medulla cassiæ & rhabarbaro: bene succedit purgatio, morbo deinceps ad salutare exitum progrediente. Alia juvenis & robusta femina, mense octobri, in acutam febrem delapsa est, quam gravia comitabantur symptomata. Primis diebus aliquoties vena incisa fuit. Die septimo prodierunt pustulæ, paucisque post diebus in locum potionis cichoraceæ alia per errorem porrigitur potio ex tinctura fennæ & purgante syrupo, unde copiosa vacuatio consecuta est: nihilominus nulla morbi exacerbatio, neque pustularum depressio, & paullatim ægrotæ convaluit.

Sed in aliis dedita opera & cum ratione periti Medici purgationem instituerunt, cum redundantium in corpore humorum, maximeque impuritatis pri-

marum viarum indicia haberent. Cuidam puerperæ jam febrienti die secundo post partum, data fuit tertio die manna in aqua arthemisiæ dissoluta, additoque semine fantonici: multæ egestionibus cum vermibus successerunt. Hinc lochia penitus suppressa ex quadam parte revocantur, affatim erumpunt pustulæ, & sensim mitigatis symptomatis feliciter morbus cursum suum absolvit.

In Purpura quidem alba, quam vere malignam Germani appellare solent, nihil faustum, ut ad me scribebat olim Lentilius, a purgatione expectandum est: immo in ejusmodi affectu maligno & epidemico perniciosam esse dicit Nenterus; & de quadam æstate meminit, ubi non pauci hoc morbo laborantes per purgantia & venæ sectiones, ut ipse ait, interempti fuerunt. Sed quædam tempestatum atque morborum constitutiones sunt in quibus occumbit magna pars ægrorum, quacumque hi ratione curentur. Quamquam in aliis quibusdam revera diversam ab ea, quæ ante usitata fuit, medendi methodum idem morbus requirit. Et miliarem febrem non uno semper eodemque modo, sed alio atque

quod curi
Sizanne
1606 in
oppido Vill
Lafranche
M. D. 8.

• alio curandam esse in *Monitis* suis docuit R. Meadius. Ceterum in iis etiam febribus, quæ albidis & pellucidis notatæ sunt vesiculis aliqua purgatio, pro natura & statu ægroti, aliquando locum habere potest. In *Dissertatione* de febribus miliariis singularem indicavimus observationem Riverii, quam hic summam trahere opportunum videtur. Anno 1630 cum Gratianopolim venisset Riverius medio fere junio ægrotum juvenem invisit ab octo jam diebus febrientem: corpus invenit exanthematis purpureis refertum: tres factæ jam erant missiones sanguinis, semel datum catharticum. Morbus ad undecimum usque diem increbuit, cum delirio, convulsionibus, & quodam stupore. Die decimo quarto & quinto æger paullo melius se habebat: decimo sexto iterata est purgatio ex rhabarbaro, sen-na, syrupo rosaceo & manna; eodemque die pustulæ quamplurimæ observatæ sunt instar variolarum, magno quidem numero circa vesicatorium quod cervici impositum fuerat, tum aliæ in dorso, lumbis & natibus dispersæ; quæ insequente die pustulæ majori ex parte ruptæ ad exsiccationem vergebant. Verum circa

pectus & hypochondria vesiculæ perexiguæ & pellucidæ, humore seroso repletæ, incredibili numero apparuerunt; unde febris una cum delirio valde remisit. Decimo octavo die somnus multus fuit & fere continuus diu noctuque ad vigesimum usque, quo die ultima est instituta purgatio; febris postea desiit. Non minimam salutis suæ partem hic juvenis debebat robustæ naturæ, ut mihi quidem videtur. Num vero in ejusmodi morbo toties instituenda esset purgatio, peritioribus Medicis dijudicandum relinquo.

Quod si neque in principio, neque in progressu febris miliaris cathartico uti fas est, saltem cum illa ad suum finem pervenit, & bene exaruerunt pustulæ, corpus leni medicamento expurgare oportet. Aliquid enim residuum esse solet, quod morbum ipsum, aut affectiones quasdam symptomaticas renovare potest. Tenuiora per cutim recrementa exhalari pergunt, ideoque cavendum ab aere frigido; crassiora vero per alvum ipsa quidem natura eliminare conatur, sed eam in tempore medicis auxiliis adjuvare opus est. Hamiltonus cujusdam puerperæ meminit, quæ ficcatis jam pustulis denuo

in difficilem respirationem inciderat: tribus autem sponte subsecutis dejectionibus difficultas ea spirandi omnino cessavit: quo utique exemplo tempestivæ purgationis utilitas comprobatur.

III. *Sudorifera.* Etsi morbi quidam multo sudore continuato solvantur; contra tamen in aliis immodica sudatio nocet, quin etiam perniciosa est. In Bengala frequentem esse morbum indicarum rerum Scriptores tradiderunt, in quo assiduus & adeo exuberans emanat sudor, ut ægrotos, nisi cohibeatur, ad interitum perducatur. Et P. M. de Heredia hispanus, quondam celeberrimus Medicinæ Professor, in maligna constitutione epidemica millenos homines periisse per syncopales sudores testatur.

In febribus exanthematicis vetus invaluit consuetudo, ut ægroti non modo stragulis operiantur, sed etiam ad humores efficacius promovendos ad cutem calidis remediis curentur. Ita in variolis, in morbillis, in petechialibus & miliaris febribus vulgo peccari solet. Ac magno quidem in errore versari quosdam Medicos suo tempore animadvertit Fracastorius, qui concitato sudore ex-

pugnari peticularem febrim debere arbitrabantur, eosque potissimum Chymistas; unde datis quibusdam sublimatis liquoribus febres ardentes excitabant, & vires ægrotantium exolvebant.

Inter Germanos multi præstantes Medici actiuosa sudorifera in febre miliari improbaverunt. *Blanda*, inquit Junckerus, & *continua excretio diapnoica universum negotium absolvit*. Diaphoretica fixiora laudat Frid. Hoffmannus, ut cornu cervi philosophice præparatum, antimonium diaphoreticum, succinum, & similia. Cautissimus in hujus morbi curatione Stahlius spontaneas sudationes quodammodo tolerandas esse, & cum prudentia moderandas potius, quam augendas dicit.

IV. *Cardiaca & Alexipharmaca*. A calidioribus ejusmodi medicamentis, ut adnotavit Hamiltonus, quæ vehemens inducitur *fermentatio*, & morbiferæ materiæ secretio non bene conveniunt. Illa interim vigilias augent, ad anhelationem & delirium ægros perducunt: quæ maxime eveniunt mala, si confusus & agitato in sanguine manet humor virulentus, nec tempestive segregatur & expel-

litur; juxta generale illud effatum Dureti: *Quicquid humorem ciet, & citatum non excludit, oppressionem facit, & humoris ad diaphragma & caput translationem.* Sed tamen aliquando impetuosa fit sine levamine, immo noxia, interdum perniciofa copiofi humoris expulfio, uti præ ceteris advertit M. Albertus; unde moritur ægrotus, & cadaver opertum puftulis cernitur.

Perfæpe alii experientes viri obfervarunt a talibus medicamentis miliarem morbum ex miti & benigno deteriorem, & malignum fieri, præfertim in fanguineis, biliofis, cacochymicis. Et generatim Stentzelius eos valde reprehendit, qui in acutis febribus, inflammatoriis, exanthematicis, morbillofa, variolofa, petechiali, miliari alkalia volatilia præfcribunt & commendant; quandoquidem hisce remediis vitiato humori fomitem addunt, ejufque acrimoniam exafperant, fanguinis æftum intendunt, & fecretionibus magis magisque turbatis graviora fymptomata efficiunt. Quare follertes ac periti obfervatores morborum, & cujufque effectus præcipuorum medicaminum, a calidis cardiacis & alexipharmacis in

febre miliari cavendum esse præcipiunt; & nostrates quidem Medici abstinere solent, nisi forte aliquando ægrum languere viderint cum tardo ac debili pulsu, difficili eruptione pustularum vel depressionem: tum enim deficientes naturæ motus efficacibus remediis adjuvant; & plerumque res bene succedit. Puerperam commemorat Hamiltonus, quæ ante eruptionem exanthematum immota erat in lecto, mortuæ similis, cum interclusa respiratione, & sine manifesto pulsu: adhibitis autem acrioribus stimulis, & immixtis in oris hiatum actuosis medicamentis indicia vitæ dedit; hinc erumpere cœperunt pustulæ: reliqua curatio absoluta fuit, ægrota sanitatem recuperante.

Ceterum in mitioribus febrium miliarum alexipharmacis multi sambucina reponunt, maxime in puerperis; aliqui fuco inspissato baccarum sambuci myrrham addunt, vel paullulum croci, vel castorei. Cl. Sloane nihil melius ac tutius noverat, quam testaceis pulveribus uti simul cum spermate ceti; usitatos autem pulveres e chelis cancrorum rite ac prudenter pro discrimine morbi, variaque

natura ægrorum adhibendos esse.

Camphora in quibusdam viris, modica dosi, & cum aliis mixta pharmacis expulsiōem exanthematum juvare visa est. Feminas plerumque lædit quæ illius odorem ægerrime ferunt. Sed nimius camphoræ usus valde suspectus est; nam quorundam hominum caput gravat ac perturbat, ac præsertim iis nocet, qui animales, ut ajunt, spiritus admodum mobiles habent, ac resolubiles: & ea quidem inertes pustulas promovere, sed fugaces reddere censetur.

In officinis Germanicis pulverem inveniri scribit Schelhamerus, alexipharmaci titulo insignem, qui ex sulphure, nitro, & myrrha compositus est, pauperculis & rusticis commendatissimus. Ancilla quædam narrabat Car. Raygero, Posoniensi Medico, se ipsam olim ex febre miliari cum pustulis albis laborantem (quod tenuioris conditionis esset) consimili pulvere sæpius in singulos dies assumpto integræ valetudini restitutam fuisse.

V. *Nitrata*. Cum sanguis valde exagitur, febrilis calor urget, cum fervida est anni tempestas, nitrum purificatum

magno est usui. Cavendum tamen ab usu ejus immodico, ne mediorum salium more alvum subducat, & intempestiva sequatur diarrhæa. Itaque ad æstum temperandum dissolvitur in potionibus, & parva dosi identidem repetitur: sic etiam commendatur a Stahlio qui paucissimis alioqui remediis in febre miliari utendum putat. Nonnullis placet cum aliquo pulvere absorbente confociatum, aliquoties in die, nitrum exhibere. Cum in crassitudinem & stasim sanguis propendet, nihil hoc remedio præstabilius videtur. Nam Frid. Hoffmannus ubi sermonem habet de *sal. medior. virt.* falsum id esse demonstrat quod periti etiam viri crediderunt, coagulandi vim huic sali insitam esse, cum experiendo contrarium observetur. Revera hoc purum sal in aqua dissolutum fuit, quæ sanguini concreto immissa illum non modo diluit, sed etiam obscurum ejusdem colorem prope coccineum reddidit.

Similiter in *Notis ad Poterium* docuerat Hoffmannus nitri solutionem statim e vena emisso sanguini injectam hunc floridum fluidumque servare, & ab omni putredine tueri.

Experimentum quoque a se factum meminit Hales in *Statica Animalium*. Nitri uncias quatuor in aquæ calentis mensura dissolvit: tum in hac aqua sanguinem excipi curavit e jugulo mactati vituli erumpentem; cujus effusi sanguinis quantitas aliquantulo major erat quam aquæ nitratæ. Atque hic idem sanguis per ejusmodi aquam omnino dilutus permanebat.

Cavendum vero est ne talia experimenta, sicut alia id genus multa quæ fieri solent, quantumvis vera, tamen etiam speciosa, nobis quodammodo illudant. Neque enim tanta vis nitri speranda vel timenda est in humano corpore, cum adeo pusilla sit ejus portio ab ægroto assumi solita, si cum tota mole sanguinis comparetur; & licet ea sæpe repetita sit, non diu moratur in sanguine, sed consequenter & magna ex parte ad vias urinæ secedit.

VI. *Acidula*. In febre miliari qui acidam acrimoniam veluti causam morbificam constituunt, hi plurimum juvare testacea, contra vero acida nocere absolute affirmant. Sed ex fallaci opinione causarum, quæ morbos faciunt, statui non potest de bonis & malis remediis judicium.

Acida quidem peracuta improbantur, ut oxalide saturata nimis infusio: & præcipue delicatis feminis acida conveniunt temperatissima, vel nulla.

Æstivo tempore, & cum febrilis calor maxime viget, opportunum est cujusquam fuci quantum sit satis, ut mali aurantii, citri, limonii, aut paululum falis essentialis acetosellæ usitatis potionibus adjicere. Aliqui ex nostratibus tantulum acetosæ in aqua communi simul cum cichorio decoqui jubent. In purpura alba, seu maligna, probantur Nentero fucus citri recens, rob ceraforum acidorum, rob cydoniorum, syrupi acetosi. M. Albertus tenuia absorbentia modo sola, modo acidis saturata adhibebat: quod aliis in Germania Medicis usuvenit.

In Dissertatione de febribus miliaris popularem febrim acutam vesicularem a Cl. Quesnay descriptam commemoravi: atque hic ubi de acidulorum usu loquimur, peculiaria quædam de illius curatione breviter dicendi occasio incidit. Grassabatur morbus iste in quodam pago, ubi vulgaris una erat medendi ratio, ut per calida alexipharmaca venenum ad cutem impelleretur: interim ægroti

magna ex parte moriebantur. De consilio rogatus Cl. Quesnay ab actuosis remediis abstinendum esse duxit, ac diluentibus acidulis potius utendum, cum necessariæ missiones sanguinis antecessissent. Chirurgus contrerraneus jam fatis superque ad mittendum sanguinem propensus erat; sæpe etiam emeticum dabat: ad quotidianum vero potum fieri jussit decoctum ex ceratis, quæ tum maturescere incipiebant; neque aliud cardiacum adhibebat. Ita res prospere succedebat iis, qui hac methodo curabantur.

VII. *Hypnotica.* Exteri quidam præstantes Medici, atque ex nostratibus nonnulli papavere albo, & nymphæa contenti, opiata in hoc morbo numquam adhibuerunt; & plane ab his abstinendum esse in suo ad nos Consilio monebat Sloane; eademque nec probavit, neque rejecit in *Monitis Medicis* Meadius, quæ forsitan fatius esse duxit præterire. Et facile quidem usus periculosus istius remedii in abusum vertitur, & in præscribenda dosi erratur.

Ubi cetera, sive paregorica, sive communia hypnotica minus profunt, nobis placet paulum opii admiscere diapno-

icis: ita lenis, innocua, & utilis medicina paratur, quæ iterato exhiberi potest. Aliquando miratus sum, quod naturis quibusdam insigne levamen afferret opii tantillum idoneo liquore dilutum, quod in aliis effectum vix ullum proderet.

Cum vigil est ægrotus, dolet, inquietudine, spasmus laborat, pustulæ difficulter profiliunt, non raro hypnotica præsentis adjumento fuerunt.

Frid. Hoffmannus liquorem suum anodynum mineralem valde commendabat, quem vel solum, vel quando exanthemata recederent, aut minus prodirent, cum liquore bezoartico permixtum exhibere solitus erat. Nobis autem arcanum liquorem illum experiri non licuit: cognitis anodynis usi sumus.

Quotiescumque vero a brevi somno perturbatum est caput, tum in morbi statu celeritas est pulsuum, imbecillitas capitis & confusio, simul æger anxietate afficitur, prorsus ab opio abstinendum. Neque astringentibus opiata miscendo fas est oppugnare diarrhæam & cohibere. Ex hoc enim funestos morbi exitus vidit Hamiltonus. Certe quidem

speranda minus translatio materiæ ad cutem, quam metastasis in cerebrum timenda est.

VIII. *Cinnabarina, & Mercurialia.* In febre miliari, cujus inter symptomata non infrequens est spasmus, num aliquam revera utilitatem habeant Cinnabarina, nondum observationibus constare satis videtur. Laudantur ab Etmullero, C. J. Langio, Stahlio, Frid. Hoffmanno, Nentero, aliisque. Garellius & Zuingerus ea nobis privatim commendarunt. Plerumque pulveribus, qui absorbentes dicuntur, adjungi solent cinnabarina.

Medici quidam chymicarum rerum peritissimi observarunt a nativa cinnabari, licet plurimis lotionibus purgata, nauseam & vomitum aliquando excitari: quamobrem nativæ factitiam, vel antimonii cinnabarim præferendam putant.

Acuta febris miliaris paralyticam mulieri alteram faciei partem reliquit. Post dies fere quadraginta, ut peritus ipse mihi narravit Medicus, sanata est, adhibito diebus singulis medicamento, quod cinnabarim nativam, succinum præparatum, & pulverem viperinum recipiebat.

Æthiopis mineralis grana decem ex

præscripto Medici assumpsit ægrotus qui febre miliari cum gravibus symptomatis laborabat. Plures excrevit lumbricos supra, infraque modico cum alvi fluxu, nec sine manifesto ipsius ægrotantis levamine.

Alio loco diximus, morbo ad finem suum perducto purgationem recte institui: quare hic præcipue mercurius dulcis adhiberi potest, quippe qui ab experientibus Medicis, cum rhabarbaro, aliove purgante consociatus, admodum commendatur.

C A P U T XII.

SANGUINIS MISSIO IN FEBRIBUS MILIARIIS.

SÆPE nobis occasio data est commemorandi febrem illam miliarem, a Got. Welschio descriptam, quæ per triennium & amplius familiaris fuit puerperis Lipsiensibus, & plerisque funesta. Ex iis autem mulieribus quamplurimis, quæ in tanto spatio temporis puerperæ fuerunt, nemi-

ni umquam sanguis detractus fuit, ne junioribus quidem & sanguineis; quod eo magis mirandum est, quod lochia in omnibus primum imminuta essent, deinde suppressa; & augesceret febris cum intenso calore, pulsuque magno & vehementi.

Vivebat Lipsiæ, dum grassabatur illa lues, Joh. Michaelis, a Welschio laudatus in opusculi sui Præfatione, is qui Chymicus sua ætate, & *Præcticus* incomparabilis habitus fuit. Sed a mittendo sanguine alienus erat in malignis febribus, eorumque sententiam infirma ratione innixam sequebatur, qui scilicet per venæ sectionem educi non posse malignitatem dicerent. Itaque bezoarticis aliisque peculiaribus pharmacis medicam artem locupletavit, quæ tamen Lipsiensibus puerperis nihil profuerunt: miliares enim febres perinde ut petechiales curandas esse arbitrabatur. Insignes quidem Medici, quorum vestigiis insistebat Michaelis, in principio febris petechialis semel incidi venam debere putabant, ubi summa esset plethora; summam vero plethoram difficillime inveniebant. Ita plerique, si non omnes, in ea nobili urbe Medici tum temporis in eadem opi-

nione fuisse videntur ut satius esset ab hoc remedio abstinere. Welschius autem vir peritus & sapiens postquam insoliti illius morbi, quem novum esse putabant, brevissime historiam tradidit, tantamque puerperarum stragem deploravit, de curatione febris ejusmodi miliaris sententiam suam rebus bene perpensis & consideratis proponit; ubi a veteri & usitata medendi methodo recedens, venæ sectionem probat, & adeo commendat, ut nullum præstantius remedium adhiberi posse per initia ægrotationis existimet. Qui Welschium proxime subsequuti sunt, vix aliquot uncias sanguinis in magna hujus copia, vel æstuatione detrahebant. Postea vero in Germania inclaruit J. C. Brunnerus, Principis Electoris Palatini archiater, qui nobili matronæ, alibi a nobis commemoratæ, ex miliari febre graviter laboranti, semel iterumque sanguinem emittere non dubitavit. Ægrota ex eo morbo citius expectatione convalescisset, nisi ex malo regimine in gravio-rem longioremque recidisset; sed tandem sanata est.

Recentiori ætate parci esse solent plerique Germani in mittendo sanguine, &

quidam parcissimi. Juncherus blanda & continuata diaphoresi totum negotium absolvi dicit: quod præcipue in benigna febre miliari locum habet. Idem obiter de sanguinis missione meminit, pro circumstantiis instituenda: sed tales in acutis febribus frequenter apud nos occurrunt, quæ id auxilium postulant. M. Albertus in plethora & orgasmo, in suppressione lochiorum moderatam & tempestivam probavit: pariterque Nenterus, qui plethoram insuper *eminentem* requirebat; hic tamen in maligno & epidemico morbo, sicuti purgationem, ita phlebotomiam omnino rejecit. Et plerumque perniciosas fuisse in patria sua missiones sanguinis ad me olim scribebat Lentilius. Verumtamen in Consilio suo nos admonebat Frid. Hoffmannus e sapæna mittendum esse congrua quantitate sanguinem in puerperis, cum parcius lochia fluerent, vel plane subsisterent; idemque in hoc morbo, cum urgerent symptomata, phlebotomia quoque utebatur, ut opportunius alio loco dicemus.

Angli non multas in curandis morbis missiones sanguinis adhibere consueve-

runt: quod mirum videri potest, siquidem ea natio, ut sæpe audiui, multis vesci solet carnibus, & actuosis liquoribus delectatur. Cl. Wigan in *Præfatione* ad Opera Freindii sic habet: *Galli quoque* (dixit enim prius de Hispanis & Lusitanis) *venam octies deciesve incidere haudquaquam reformidant; nobiscum præclare agitur, si id sine homicidii suspitione bis terve iterare liceat: illud tamen de usu phlebotomiæ inferius subjungit. Hæc in acutioribus, inquit, morbis paullo liberius usurpata non omnibus hodie, perinde ut olim fuit, terrori est. Sed Hamiltono adhuc videtur terrori fuisse qui raro in febre miliari, & nonnisi re urgente, ut asthmate, pleuritide, vel simili affectione sanguinem mittebat: quamquam non ita raro ipsius febris, aut symptomatum vehementia urgeat. Aliquanto liberalior in suo ad nos Consilio Cl. Sloane semel administrandam initio morbi phlebotomiam, & satis largam dicebat.*

Meadius in *Monitis Medicis* sanguinem mitti quidem jubet inchoante morbo, si vires permittant, etsi longe melius hanc inanitionem rubra exanthemata

ferant quam albida. Quod vero addit vir doctissimus, profecto summam ejus circumspectionem ostendit: *sin corpus*, ait, *sudoribus disfluat, aut detractiōe sanguinis abstinendum, aut ea in diem unum aut alterum, vel in tempus opportunius differenda est.* Fortasse nimia censerī non debet ejusmodi cautio sub anglico cœlo, si quidem tantas ibi soleat morbus inducias dare. Nos certe sudor is qui morbum non solvit, nec leviozem facit, nihil ab instituto amovet; & linteo partem ficare, in qua venam incidere volumus, facile est; quod frigida tempestate faciendum, æstivo tempore fervido minus necessarium.

Cujusdam puerperæ fatalem casum memoria teneo, qui annis abhinc quamplurimis incidit. Hæc febris natura miliarī corripitur: sudor supervenit qui circiter horas viginti quatuor copiosus perdurat: de mittendo sanguine dum sermo habetur, interea exoriuntur pustulæ: insequente die minor est febris, quæ deinde iterum exacerbatum cum sudore, & prodire pergunt exanthemata; pulsus fit durus & celer: ægrota desinente quarto die convulsa moritur. Circa idem tem-

pus aliam puerperam, ut in meis adversariis adnotavi, miliaris quoque febris invasit: inter primos sudores, eosque continuos missus est sanguis; & bene morbus ad suum usque finem processit. Forsitán prior illa, etiam tempestive detracto sanguine, insuperabilis vi morbi nihilominus periisset: verum hæc memoramus, ut magis appareat ab istis sudoribus, cum præsens agendi indicatio est, nequaquam retineri Medicos oportere. Et quamquam permultas in hunc locum observationes conferre minus necessarium fit; mihi tamen haud inutile videtur unam alteramque adjicere.

I. Mulier carnosó corpore, leni & mansueta indole, feliciter peperit. Transacta febris lactea, nova excitatur febris cum dolore capitis, quæ postea cessantibus lochiis exacerbatur, comite sudore assiduo & copioso: sine mora mittitur sanguis e saphæna; & aliquantum immittitur febris, minus dolet caput, iterumque comparent uteri purgamenta. Perseverat febris sine gravibus symptomatis, sed cum pruritu cutis molestissimo: urinæ fero lactis percolato similes sunt: modicus incipit alvi fluxus, qui successivus fit:

interim pustulæ miliares albæ undique profiliunt. Circa diem duodecimum facta est solutio morbi. Notandum id primo quod nobis erat propositum, sudore ipso manante venæ sectionem prospere institutam fuisse; secundo cum febre miti eruptionem pustularum commode sequutam; tertio modicam diarrhæam erumpentibus exanthematis minime adversam, sed potius ægrotanti utilem extitisse.

II. Alibi mentionem fecimus de miliari febre, quæ in Galliæ pago non procul a Medunta popularis erat, & multis ægrotis mortifera. Quamobrem in consilium vocatus Cl. Quesnay, præter alia quædam remedia decrevit confestim & liberaliter in tali morbo mitti sanguinem oportere, ad præcavendam internarum partium inflammationem. Itaque sollers Chirurgus qui in eo loco morabatur, initio febris venæ sectionem administrabat, quam deinceps sive ex brachio sive ex pede toties repetebat, quoties opportunum sibi videbatur: neque sudantes ægros unquam siccabat, antequam venam aperiret; tum autem æstivi temporis principium erat: cujuscumque curationes feliciter evenisse dicuntur.

Et tamen in hac epidemica febre miliaris erant vesiculæ humore limpidò plenæ, a pusillis & rubris primum apparentibus papulis exortæ.

Sed quaecumque sit genus pustularum in acutis hisce febribus, magnam interim admirationem mover tam diversa Medicorum opinio & medendi ratio, ut alii multas venæ sectiones fieri velint, alii perpaucas, & prope nullas, quin etiam aliqui noxias fuisse tradiderint. Quapropter dubitatio quædam iis incidit, qui veritatem physicis & medicis in rebus diligenter investigare soliti sunt, num ad curationem ejusmodi febrium sanguinis missio revera utilis sit. Hæc olim de petechialibus quæstio inter viros eruditos multum & diu agitata fuit: & hodie sunt etiam celebres Medici, qui a phlebotomia sese alienos ostendunt. Hic tantum de Miliariis queritur. Et nobis quidem videtur in plurimis hoc malo affectis phlebotomiæ utilitas haudquaquam incerta & dubia reputari debere.

Ac primum sola ratio potest hujus sententiæ veritatem suadere. Nullum enim vero præstabilius ac tutius auxilium in promptu habet medicina, cum sanguis

exuberat, vel admodum rarefactus est in fervore febrili; cum inanitione nulla debilitatæ, sed plenitudine oppressæ sunt vires; cum initium est febris, quam vehementem & periculosam fore prævidet Medicus, præsertim in iis qui juvenili ætate, vel nativo robore vigent, etiam in puerperis quando imminutæ vel suppressæ sunt uteri purgationes; insuper cum certa quædam urgent symptomata quæ in vitæ discrimen ægros conjiciunt: denique ubi sanguis ad stasim proclivis est, inflammationis periculum imminet, ut facile fit in ejusmodi febribus, quid eam opportunius inhibere potest quam congrua ipsius sanguinis imminutio? Nunc autem si rationes, & argumenta requiruntur aptissima ad eas, quas modo indicavimus probandas utilitates phlebotomiæ, ex optimis principiis & documentis physico-medicis repeti possunt: hic enim talia singulatim exponere nimis longum esset, minimeque necessarium videtur.

Namque omni etiam seposita ratiocinatione (id quod secundo loco dicere instituimus) efficacis hujusce remedii summam utilitatem sæpe & palam, & quasi temporis momento, ipsa demonstravit ex-

perientia. Omitto magnum illud levamentum quod vel ipsi ægrotantes detracto sanguine se percipere fatentur; vel Medici ex imminuta febris, ex meliore pulsu, aliisque manifestis indiciis cognoscunt: etenim alia sunt quædam majora quæ phlebotomiam perutilem esse ac necessariam promptius ostendunt. In primis affirmat vir doctissimus, & magni nominis Frid. Hoffmannus, ubi agit de *Venæ Sectione in Med. Rationali*, plures puerperas miliari morbo laborantes ab imminente vitæ periculo per missionem sanguinis se vindicasse, magna cum adstantium admiratione, qui eas brevi morituras judicabant: simul enim ac sanguis effluebat, præcordiorum anxietates, animique defectiones evanescebant; unde multo melius se habentes ægrotæ facilius etiam reliquum morbum ferebant. Porro alibi confirmat Hoffmannus puerperas post imminuta vel retenta lochia, difficili respiratione, & anxietatibus valde afflictas, instante licet pustularum eruptione, non aliud idoneum & expeditum auxilium, quam sanguinis missionem invenisse, unde per eam liberiore & æquabili facto sanguinis circuitu purpu-

ra in toto corpore cum omnium remissione symptomatum erumpebat. Id ipsum Hoffmanni auditor Mackius peculiariter de puerperis testatur, quæ ab internis contractionibus vexatæ, & circa præcordia oppressæ præsens adjumentum a sola detractione sanguinis obtinuerunt, etiam cum exanthemata prodire cœpissent, siue in manu, siue in pede, pro diversis circumstantiis, vena incisa fuisset.

Plura nostrates Medici exempla suppeditant plane cum iis congruentia, quæ modo ex Hoffmanno & Mackio attulimus. Sed inutiles sunt ac satietatem faciunt res eædem immutatis verbis multoties repetitæ. Duos tantum eventus in administranda phlebotomia ad hunc locum spectantes, adducam. In quadam febriente muliere cum suppressis lochiis, postquam aperta esset saphæna vix ullus stilabat sanguis, qui nempe ad superiores partes majore vi delatas sic eas opprimebat, ut etiam caput & collum cum aliquo rubore intumesceret; sed frictionibus ad crura adhibitis prout sanguis ex incisa vena manabat, partes illæ detumescabant, simul internis affectibus permolestis ægrota levabatur. Alteri evenit mu-

lieri non puerperæ, ut continua febris laborans inter concussiones & angustiam pectoris, cum pulsu contracto, interim ejus corpus obrigesceret, dum instituenda erat phlebotomia. Dato autem cardio, perfricato corpore, & paulum calefacto venam aperire licuit, & bene res successit, pustulis deinde post emissum sanguinem sensim erumpentibus.

Ceterum qui sanguine & viribus mediocriter instructi sunt ægroti multo melius ejusmodi vacuationes perferre soliti sunt, quam nonnulli arbitrantur Medici parcissime uti phlebotomia assueti; id quod ceteros ab omni prævia opinione liberos experientia docuit. Propterea vegetæ mulieres quæ post partum miliari febre corripuntur, maxime quod lochia plerumque intermittant, largam sine mora detractionem sanguinis requirunt & sustinent; inde minorem in progressu morbi, quoties opus fueri, repetitam sat bene tolerant: atque hæc quidem eo magis iteranda est in puerperis, sicut in aliis eodem morbo affectis, quo graviora sunt & urgentia symptomata, vel cum inflammationis impendet periculum: tum sanguis erumpere solet, qui refrigeratus

aliquando corticem, ut in pleuriticis, *gelatinosum* exhibet.

Nec tam juveniles annos, quam nativum hominis robur considerare oportet. Tenui & raro corporis habitu juvenis, quem parvus labor debilitat & frangit, longe minus copiosam, vel pluries repetitam sanguinis missionem sustinet, quam firmus & robustus senex. De quodam viro prope septuagenario memini, qui in febrem miliarem incidit: hæc primis diebus vehemens erat, cum dolore lateris & tussi conjuncta: in decursu morbi, qui felicem exitum habuit, phlebotomia sexies instituta fuit.

Sed generatim in hoc administrando remedio, ac sæpe renovando accurata circumspectio haberi debet, quantumque fieri potest, mediocritas servari. Sapiens Medicus, & in arte sua bene versatus, animose ac liberaliter sanguinem mittit initio gravis morbi, vel cum imminere magnum ejus incrementum prænoscit; neque veretur opportune venæ sectionem iterare, & promptius quidem cum certa quædam insurgunt symptomata, quæ perniciem ægrotantis minantur. Abstinet vero a repetenda phlebotomia quo-

tiescumque aliqua levis aut instabilis causa supervenit, neque vera est indicatio quæ scalpellum chirurgicum requirat: abstinere, inquam, tametsi majorem sanguinis effusionem ab ægrotis tolerari posse intelligat. Ita priusquam morbus omnino desinat, siquid forte adversum acciderit, quantas potuit eorum vires provide conservavit, quæ alioqui ad ineundam convalescentiam perutiles sunt futuræ. Ab acutis autem febribus, maximeque a miliaribus ægroti quidam supra modum debiles & imbecili relinquuntur.

Aliqua supersunt de missione sanguinis monita junioribus Medicis tradenda. 1. ubi magna sunt indicia præsentis cachymia non temere mittendus est sanguis. 2. Quibus in puerperis copiosum obtigit sanguinis profluvium, & uterinus fluor adhuc sanguinolentus perseverat, unde vires sunt debilitatæ, venam aperire non convenit. Revera in tali rerum statu nonnullæ, cum albidis pustulis, atque internis affectæ spasmodicis motionibus, velut hysterice, sine missione sanguinis convaluerunt. 3. Duriusculi pulsus celeritas sæpe a stimulis & sola fibrarum tensione provenit; neque ab hoc

uno symptomate sumi debet indicatio repetendæ phlebotomiæ. Observatum est aliquando celeritatem illam augeri detractò sanguine, & statum ægroti deteriore fieri. 4. Venæ sectio, fere ad morbi extremum quacumque de causa tentetur, inutilis est, immo ægrotantis interitum accelerare videtur. 5. Cum his, qui a prima sanguinis missione multum ac diu expallescent, & languent, caute agendum erit, ubi eam iterare conveniat. 6. Prostratæ vires cum debili pulsu, profusoque sudore venæ sectionem interdicunt. 7. Cum ad statum suum morbus pervenit, multum æger sudavit, & urinæ copiam assidue emisit, si facies, manus, & pedes inflentur, nihil boni a phlebotomia expectandum. 8. Non raro hanc febrim partis alicujus inflammatio comitatur, ut angina, pleuritis, peripneumonia: at vero lateralis dolor quidam interdum adest, etiam cum sputo sanguinolento; nec tamen veræ inflammationis signa concurrunt. Quamobrem in complicata febre omnia circumspicere, & bene morbum a morbo distinguere oportet, nequando per iteratas effusiones sanguinis præpostera curatio instituat.

C A P U T XIII.

U S U S V E S I C A N T I U M .

VIX ullum frequentius in miliariis febribus remedium commendari adhiberi vulgo solet, quam vesicatorium, idque multiplicatum in progressu morbi, & diversis corporis partibus applicitum; tametsi non idem omnes ubique Medici de illius utilitate sentiunt. Etenim aliqui raro vel numquam eo utendum esse volunt propter vim cantharidum, humanæ naturæ, & quibusdam maxime visceribus infensam, ut etiam exasperandæ morbi causæ potius quam corrigendæ aptior sit. Et faustos interdum eventus, qui alias ob causas incidere potuerint ægrotis, temere attribui molestis & inanibus ejusmodi medicamentis animadvertunt.

Germani quidam celebres Medici in curandis hisce febribus nullam vesicantium mentionem fecerunt; nec pauci tamen ægroti, quorum historias accurate discriptas legimus, vel in summo vitæ discrimine

crimine constituti, nihilominus valetudinem recuperarunt. Concedit quidem Mac-
kius id genus remedii, quod valde ab aliis
in primisque ab Hamiltono laudatur, non
adeo incongruum sibi videri cum acida pu-
trefcens lymphæ peccat, & laxatæ sunt ner-
veæ fibræ; ut illa ad ulceratam cutim proli-
ciatur & amandetur; hæ autem ad contra-
ctionem sollicitentur. Sed ingenue fatetur
se numquam vesicatoria adhibuisse, quan-
doquidem per cetera ab ipso memorata
præsidia feliciter hunc morbum oppugnare
consueverit: itaque libenter sinere, ab
aliis laudati remedii periculum fieri. Ego
vero facile puto sapientem hunc virum
aliquos deinceps curationi suæ traditos,
alba præsertim, ut ipsi vocant, purpuræ
laborantes vidisse qui mortem effugere
non potuerint, proptereaque illius etiam
vim remedii, quod sibi non adeo incon-
gruum videri affirmavit, denique explo-
ravisse, habitis nempe cautionibus, ubi
a Cantharidum noxa maxime cavendum
censeret.

Ac generatim in febribus acutis, ma-
lignis pestilentibus perpetuo Medici, &
inter omnes præcipue Itali de vesicantium
usu disputaverunt. Satis nota est quæ in

R

ter duos celebres doctissimosque viros, Alex. Massariam, & Hercul. Saxoniam gravis contentio fuit. Prosper Alpinus *lib. de Medicina Methodica* numquam se probavisse in febre pestilente vesicatoria scribit, quod febrilem calorem adaugeant, dolores concitent, vigilias & deliria inducant, & aliquam forte crysim futuram impedian, quod insuper exitialis facultas Cantharidum ad vesicam feratur, ut minime mirum sit, aliquos ex maligna febre laborantes a veneno cantharidum læsa gravissime vesica interiisse. Talium viro- rum auctoritate & quibuscumque rationi- bus facile commoveri possunt ii, qui non- dum satis in medicina facienda versati sunt, nec præceptores ab omni præjudi- cata opinione liberos habuerunt; quin aliqui absterrentur quibusdam raris & am- biguis observationibus, ut illa Panaroli, qui ægrotanti venam mane apertam fuisse narrat, vespere ejusdem diei applicita brachiis vesicantia: media nocte, cum referata esset vena, tantam sanguinis co- piam impetu profluxisse, ut brevi tem- pore ægrotus perierit. Hunc vero funes- tum eventum, qui solis vesicantibus tri- bui videtur, præsertim a laxiore fascia

partem venæ, ubi incisa fuerat, non satis, comprimente, repetendum arbitror. Quod si interdiu accidisset, nec assidentis cura defuisset, præsto erat, certumque in brachii religatione remedium. Non raro enim effusiones sanguinis fieri notum est ob eam, quam diximus, causam: itaque Chirurghi etiam non admoniti solent ægros invisere, puta sub vesperam, quibus matutino tempore venam aperuerunt, & fasciam non bene loco aptatam & congruentem componere.

Ceterum Cantharides vim stimulandi maximam habent (quod utique nemo ignorat) a quibus urinariæ partes, & quæ generationi serviunt, potissimum irritabiles sunt, ut aliquando vehementer lædantur: quo circa id genus insecta Caspar Hoffmannus in septicis venenis reposuit. Curiose Cantharides delibavit Paulus Hermannus; saporem primo nullum, deinde accerrimum, piceum, causticum, erodentem percepit. Et merito quidem illarum salis volatilis acrimoniam Frid. Hoffmannus inflammatoriam esse dicit. Neque pravissimos & perniciosos effectus Cantharidum, quæ intus assumptæ fuerint, hoc loco memorabimus; sed op-

portunum est quæ ab iis exteriori corpori ultra modum adhibitis gravia interdum mala exoriantur, indicare. Puerarius apud Th. Burnetum historiam attulit cujusdam hominis sexaginta quinque annos nati, diutina ischiade laborantis. Hic varia sine ullo levamine remedia expertus de consilio ipsius Puerarii emplastrum palmeum cum vesicatorio æquis partibus commixtum loco affecto apposuit: quod cum prodesse cœpisset, eodem uti perrexit duplicata dosi Cantharidum, atque, ut citius a longo jam morbo vindicaretur, iterum ac tertio dosim adauxit. Tum ardore urinæ permolesto correptus fuit qui perseveravit: etenim medicis auxiliis leniri quidem morbus, sanari numquam potuit; immo superstitie interna labe tabidus æger interiit.

Veruntamen non omnia, quæ vulgo prædicantur de pravis effectibus Cantharidum ex illarum usu externo, pro certis habenda sunt. Neque adeo contagiosum est earumdem virus, quemadmodum nonnulli prodiderunt, ut si quis eas plane siccas aliquandiu in manu retinuerit, vel in peragestaverit, aliquo interiore incommodo afficiatur: nam utrumque experimentum

fatis longo temporis spatio illæsus fecisse testatur Geygerus. Illud quidem attendere oportet corpora quædam tali cutis natura, & fibrarum sensu prædita esse, ut facile penetrentur atque lædantur, præsertim si recentissimæ sint, vel adhuc viventes, & vegetæ Cantharides; etenim siccatae, dum inveterascunt, non parum salis sui volatilis deperdunt. Aliqui revera fuisse dicuntur, qui per æstatem super fraxinos cum talium insectorum magnam copiam nudis manibus collegissent, in ardorem urinæ acerbissimum inciderunt. Quæ autem per vesicantia vel rite administrata irritatio, & molestia in viis urinariis excitatur, copioso potu & lenientibus medicamentis mitigari solet, & sensim desinere. Quod unum propterea incommodum non æque omnibus ægrotis superveniens, tanti non esse momenti censetur, ut vesicatoria in febribus miliariis omnino interdicare possit, cum eorum utilitas ab ingenuis & experientibus Medicis, qui opportune hoc remedio, & caute uti consueverunt, satis probata videatur. Neque id obstat quod vulgo exprobrari solet, a vesicatoriis tempestive adhibitis, perinde ut a repetita san-

guinis missione, aliquos passim ægrotantes nihilominus interire. Nam Puerperæ Lipsienses per illud memorabile triennium fere omnes moriebantur, quibus neque sanguis detractus, neque ullum vesicatorium applicitum fuit. Ac si ejusmodi ratio valet, cetera medicæ artis, & præcipua quidem auxilia sæpe in morbis utilissima, simul cum vesicantibus proscribenda esse quisquis intelligit.

Anglica gens proclivis ad efficacia id genus remedia præ ceteris nationibus videtur. Et vero animadvertit Cl. Wigan, in Præfatione Operum Freindii, ob constitutionem cœli, aeremque valde humidum quem spirant Angli, aliisque de causis, quas in medium adducit, eos in morbis ab usu vesicantium magnopere adjuvari. Quorum utilitatem sat bene cognitam & exploratam habuerunt excellentes in ea regione Medici. Nam præter Hamiltonum qui præco vesicantium dicitur, Richardus Mead in *Monitis Medicis* non modo commendat, sed in albidis pustulis eadem magis necessaria existimat, adeo ut cervici, capiti, membrisque omnibus consequenter, interposito tempore, applicari debeant. Idem probabat reme-

dium in Consilio quondam ad nos dato celeberrimus Sloane, ac tum maxime necessarium esse monebat, cum delirium, tendinum subsultus & convulsivi motus superverint. Sed maturius nostro iudicio adhibendum est priusquam gravissima se prodant symptomata, postea urgente vi morbi repetendum, si quidem ægroti status permiserit, neque aliud opportunius auxilium postulaverit. Quamquam enim Freindius singulari vir doctrina & perspicacitate, magnus esset fautor vesicantium, tamen in *tertio de Febris Commentario* cujusdam hominis meminit, quem acuta febris vexabat. Cum autem dies morbi decimus ageretur, & vesicantia sex jam fuissent applicita, symptomatis interea ingravescentibus, cum pulsu adhuc satis valido novum non ad moveri epispasticum jussit, sed iterum educi liberaliter sanguinem e vena jugulari: a quo tempore cessavit delirium, & cetera sensim facta sunt meliora ad integram usque valetudinem. Ita in febre miliari quibusdam ægrotis minus conveniunt repetita vesicatoria, immo nocerent, ubi major videretur mittendi sanguinis indicatio. Sed eorum utilitates

persequamur, postea de cautionibus dicemus.

Quamquam id genus remedii vim suam primo exerceat irritando nerveas cutis fibras, doloremque concitando, sæpe tamen iis etiam prodest ægrotis qui vigilantes sunt, irrequieti, & spasmodicis motionibus atque delirio affecti. Hoc sane mirum est, neque omnino credibile videretur, nisi plurimum Medicorum tum exterorum, tum nostratium observationibus constaret. J. M. Hoffmannus præter interna remedia coerceri spasticos motus per vesicatoria brachiis femoribusque ad-mota observavit; suisque ægrotis in delirio & pavore perutilia fuisse ad me scribebat Lentilius. Ita in febre peticulari monet Roboretus tantum abesse ut vigilias excitent, ut potius post eas diu perseverantes dulcissimum somnum magna ex parte concilient. Ita etiam in miliarum febre tum inquietudinem sedari, tum ægros consopiri aliquoties vidimus. Michael Fehrius de Filia meminit Viri cujusdam primarii, in qua graviter febriente, vigili, irrequieta, interdum delirante quasi furibunda, quod morbilli difficulter prodirent; in præsentis vitæ periculo vesicatoria furis applicita quie-

tem conciliarunt, & morbus plane remisit.

Quando ratione stimuli atque irritationis, quæ prima est actio vesicatorii, æger iis vexatus symptomatibus incipit conquiescere; fortasse ob novum quemdam peculiarem motum fibræ & nerveo liquori statim impressum ejusmodi effectus consequitur. Præcipue vero juvant in febre miliari vesicantia, quod vitiatæ feri portionem alliciant ad cutem, atque ab internis partibus avertant; quomobrem causa aut fomes perniciosæ ægritudinis, & molestarum affectionum imminuitur. Itaque pustulæ vesiculares quotiescumque majusculæ sunt, vel præter modum ampliatae, boni ominis esse solent. Etiam in febribus petechialibus si quando ad scapulas, dorsum, pectus magnæ insurgant aquosæ vesicæ; plurimum ab his ægrotos adjuvari animadvertit Clar. Huxam in Specimine de diverso genere Februm.

Quod insuper acres & volatiles Cantharidum particulas, quæ certissime in corporis interiora, intimosque recessus penetrant, humorum concretionem impedire, depressos spiritus levare, inertes

fibras ad contractionem stimulare, ut morbificam materiam prompte excutiant, tardamque secretionem promoveant, quorundam non ignobilium auctorum opinio est. Si vero talium volatilium tanta est virtus, quæ tamen in febre miliari plerumque suspecta sunt, causam quæro cur non aliis mitioribus, quibus medicina abundat, potius uti ac fidere velint, quam huic acerrimo & caustico, atque urinariis saltem partibus infenso? Et quoniam id genus infecta levem incertamque noxam, contra commodum, sale suo volatili, afferre maximum existimant; nonne ad usum internum adhibitis cautionibus usurpari possent, quoties attenuari humores & solvi, simul fibras stimulari, atque ad contractionis motum sollicitari oporteat? Attamen fuisse hactenus scio neminem, qui pulveris Cantharidum aliis rebus temperatam, vel earum Tincturæ guttas aliquot, pargorico liquore permixtas præscripserit. Sic autem ab assidua gravique molestia, & dolore, quem applicita vesicantia, & ulcerum medicationes inducunt, miseri ægrotantes eximi possent.

Qui porro in stimulis & nervearum

cutis fibrarum irritatione vim maximam & præcipuam ejusmodi medicaminum agnoscunt, sinapismos adhibeant, quantum velint, efficaces, eosdemque repetant, rejectis epispasticis quæ cantharides recipiunt. Sed vesicantium potissima utilitas, ut ante dixi, ad humorem illum, quem proliciunt ex ulcerosa cute continenter distillantem, meo quidem judicio, referenda est. Comprobare videtur sententiæ hujus veritatem singularis quidam eventus quem *libro quinto Historiæ Francorum* memoriæ prodidit Gregorius Turonensis Episcopus, qui Seculo sexto inclaruit. Nempe luem commemorat gravissimam, in totas pæne Gallias diffusam, qua lue affecti vehementi febre, cum gravitate capitis, lumborum dolore, vomitu, & alvi fluxu dysenterico vexabantur. Rusticani hunc morbum, ut ipse ait, *corales pusulas* (forte coriales a corio) denominabant. Per cucurbitulas scapulis vel cruribus applicitas, profluentibus vesicis, & effluente sanie multi ægrotantes ab interitus periculo vindicabantur.

Utinam aliqua esset certa & commoda ratio vesicas super cutem excitandi, omif-

sis medicamentis quæ Cantharides, aliasve res internis partibus infestas contine-
rent. Olim nobilis Medicus, & ingenua-
rum artium cultor, Henricus ab Heer
peculiarem modum excogitaverat id opus
exequendi per solas cucurbitulas: quod
auctoris artificium in *Observatione* 21.
traditum ipsius verbis hic exponendum
puto. *Vesicas*, inquit, *solis cucurbitis ex-*
cito: quod meum inventum communico. Ca-
pio lati oris cucurbitam vitream; illam stu-
pa ardente, ut fit, munitam, ubi libet,
applico. Cum per horæ quadrantem hæ-
serit, detraho; novamque cum flamma,
quam possum, maxima, stupam appono:
paullo post in junioribus & eusarcis (in
senibus aut densa cute præditis tardius)
vesiculæ surgunt, parvarum acicularum ca-
pitella vix æquantes, quibus omnibus horæ
spatio coeuntibus surgit vesica maxima, &
orificio cucurbitæ par. Tum si vas vitreum
foramen non habet cera obductum (quo
acu perforato, flatu exeunte sponte cadit)
plerumque vitrum cultro percussum frango;
alioqui vesicam, dum manu avellitur, la-
cerans dolorem sævum excitat. Hinc edu-
cta semper magna aquæ copia, caulis fo-
lia, vel carnem musculi bovini macram ad-

ligo tamdiu dum illa virore & fœtore amovendam se indicet. Hoc modo innoxie, & intra horarium spatium certo certius surgunt vesicæ: cum omnia alia vesicantia post multas horas sæpe spem nostram eludant &c.

Quantum a tali administratione cucurbitularum aut prope simili expectari posset, quondam certior fieri optabam. Itaque meo rogatu diligens Medicus aliqua in Nosocomio tentamina fieri curavit quibus in ægrotis ad scapulas & dorsum, postulante morbo, admovendæ essent cucurbitulæ. Atque hi operationum eventus fuerunt in Juvene, in Sexagenaria, in Viro octogenario.

1. Virgo annos viginti nata, carnosæ corporis habitu, insolitam gravitatem capitis, cum sensu tensionis in cervice ab aliquot diebus patiebatur. Dorso impostæ cucurbitulæ octo post horæ quadrantem auferuntur: iteratam earum applicationem tres ultra quadrantes ferre non potuit. Superiores duæ vesicas aliquot excitaverant semidigitali crassitudine, quibus incisus humor limpidus manavit: in situ vero ceterarum plures exiguæ apparebant vesiculæ; quæ ex longiore mo-

ra cucurbitularum augeri & simul jungi potuissent. Abunde perspiravit totum corpus insequente nocte; hinc melius ægrota se habuit.

2. Mulier annum agens sexagesimum, arthritidi quondam obnoxia, dolore capitis, sensuque ponderis in occipite, cum universi corporis torpore, tenebatur. Sub vesperam cucurbitulæ sex dorso applicantur, quæ minimum horæ spatio affixæ manent: postquam remotæ fuerunt, aliis in locis elatæ vesicæ conspiciebantur subflavo fero plenæ, in aliis parvulæ, ubi cutis livescebat, qua scarificata sanguis valde ichorofus effluxit. Postridie nullum sentiens incommodum e lecto mulier surrexit.

3. Vir octogenarius, adhuc firmo & robusto corpore, leviter febriebat, cum capitis dolore, & magna dorsi gravitate. Decem cucurbitulas per integram horam scapulis & dorso hærentes toleravit; quarum in locis plerisque multæ satis prominentes, fero turgidæ, & invicem communicantes aderant vesicæ, ut una incisa ceterarum simul omnium humor exiret. Duæ autem cucurbitulæ proximæ scapulis ampliores vesicas, plenioresque

reliquerant. Hæc operatio multum levaminis ægroto feni attulit.

Experiantur siqui volunt iisdem in locis, ubi vesicatorium apponi solet, unam alteramve cucurbitulam eo plane modo quem præcipit Henricus ab Heer; tum semota epidermide & idoneo linimento denudatæ cuti superinducto, & circumligata parte identidem viderint, num ichor saniosus aliquandiu exsudare pergat. Ipse enim interdum animadverti ex majore flamma, vel diutius hærentibus ad cutem cucurbitulis surgere vesicas, sed effuso humore nudam cutis superficiem recenti pellicula facile operiri. Ita eveniebat cuidam Matronæ, satis firma corporis constitutione, sed catarrhis tentari solitæ, quæ a multis annis, inter initia veris apponi scapulis & dorso, & paullo quidem asperius, cucurbitulas curabat, easque per horam fere dimidam affixas ideo ferebat libentissime, quod ejusmodi remedium numquam non salutare sibi fuisset: compluribus in locis proveniebant vesicæ fero plenæ; in aliis quibusdam tumida erat & livefcens cutis, qua scarificata cruentus ichor prodibat. Non multis abhinc annis juveni ac

robustæ feminæ similiter accidit, quæ miliari febre gravissima laborabat. Cum adhibita jam fuissent vesicatoria, & iterum pustulæ subsidere viderentur, ingravescens symptomatis, dorso applicitæ sunt cucurbitulæ, nec repetitæ, sed permanentes eadem aliquandiu affixæ, quarum pleræque vesicas multiplices magno cum ægrotantis levamento excitant.

Verum de hoc argumento satis dictum sit: nunc ad institutum sermonem de communibus vesicatoriis redeamus. Et quoniam observationibus constare videtur, talia sæpenumero ægrotis profuisse; cum alias inania visa fuerint, vel noxia, idcirco de illorum usu, & administratione opus est præcipuas cautiones & monita quædam junioribus Medicis necessaria tradere.

I. *Quibusdam hominum naturis minus conveniunt vesicatoria.*

Ab hoc remediorum genere præcipue cavendum in corporibus sanguineis, calidis, ficcis, biliosis, scorbuto affectis; tum in iis qui hæmorrhagiæ, qui renum aut vesicæ morbis subjacent.

Præterea sunt quædam hominum idiosyncrasia,

syncrasia, qui sicut a purgante pharmaco quantumvis levissimo statim commoventur, inde immodicæ molestæque dejectiones subsequuntur: vel a minima dosi narcoticorum, præsertim ex opiatis, magnam capitis perturbationem patiuntur; sic a rebus paullo acrioribus in cibo aut potu assumptis insolitos in vesica ejusque cervice stimulos percipiunt, & crebro ad mingendum sollicitantur. Tales igitur peraucto istarum partium sensu præditi facillime ab epispasticis læduntur. Hoc autem a Medicis prænosci non potest, nisi ab ægrotis didicerint, vel ipsi per experientiam in eisdem curandis noverint: tum vero de vesicatoriis non reperendis admonentur. Wolf. Hæferus, in medicina facienda vir sedulus & experiens, vesicatoria sæpissime in morbis adhibuerat, nec unquam, ut ipse declarat in *Hercule Medico*, de ullo interiore incommodo, quod acrimonia medicaminis intulisset, conquerentes ægros audiverat. Tandem evenit, ut vir nobilis, ulcere sub mento laborans, cujus cervici ad avertendam fluxionem applicari epispasticum jusserrat, paucas post horas summo urinæ ardore, & sævissima stranguria

vexaretur. Arcessitus illico Hœferus hæsit primum rei novitate permotus, mox animum advertens ad vim Cantharidum statim removit emplastrum & opportunis auxiliis malum a remedio illatum eodem illo die sustulit. Deinde in alio ægrotante id ipsum a se observatum commemorat. Quapropter ab ejusmodi remedio repetendo in duobus hisce viris, quorum sensus teneritudinem in viis urinariis noverat, profecto abstinuit. Ceterum de nimia quantitate pulveris Cantharidum, quæ forte in emplastro contineretur, nullam videtur Hœferus suspicionis causam habuisse.

2. *Conditio morbi, & symptomatum considerata est.*

In febre miliari cum affluentia exanthematum valde rubentium parce vesicantibus utendum, aliquando nullis, ut in magno æstu febrili; cum dissolvi humores, & vergere in putredinem videntur.

In albidis vero, & in aquosis pustulis plerumque opportuna, & in minutis quidem utiliora censentur, etiam repetita; dummodo cetera consentiant.

Hoc in simplici febre miliari locum habet; alioqui morborum, qui cum ea complicantur, ratio habenda est.

Ubi pulsus celer, durus, vibrans, abstinentum. Etenim vesicantia, praesertim si efficacia & plura sunt, sanguinis & cordis motum celeriores efficiunt, fibrarum tensionem adaugent; unde periculum delirii & convulsione consequitur.

Insuper hoc remedio, propter vim solventem, atque irritantem Cantharidum, circumspicte utimur in profuso, eodemque continuato sudore, cum urina copiosissima est, ardorem, stranguriam facit.

Sed angustis nimium finibus vesicantium usum circumscribere videntur viri quidam ceteroquin doctissimi, qui tantum ea probant in morbis *languidis & frigidis*, vel in malignis febribus, ubi *solidarum partium & fluidarum motus deficiunt*, & *vis quasi naturae fracta est*. Enimvero istius medicamenti utilitas paulo latius patet; quemadmodum sepositis rationibus theoreticis ipsa nos docet experientia.

3. *Ad temporum constitutionem, & popularium morborum naturam attendere oportet.*

Quamquam Petrus a Castro vesicatoria in febre petechiali generatim adhibere magno cum fructu solitus esset; atamen in epidemica quadam constitutio-

ne adversum, vel inane potius quam utile id remedium fuisse, multosque sine verificantibus perfecte sanatos vidisse fatetur. Itaque discipulos suos admonebat, ne iis abuterentur, nec semper & indiscriminatum eadem usurpanda esse putarent. Illius temporis constitutionem auctor non designavit. Quam multi vero morbi ab ignotis causis generalibus proveniunt, immutantur, graviores fiunt!

Quod si manifestas causas considerare volumus, huic familiari, ac toties in singulis propemodum ægrotis repetito remedio, obstare in primis calidissima, sicca, austrina constitutio nobis videtur. Item cum febres ardentes, biliosæ grassantur; cum fluxus dysenterici, hæmorrhagiæ in morbis frequentes sunt. Tum enim de infensa vi Cantharidum magis est pertimescendum.

Felices profecto urbium populis frequentium habitatores, ubi periti sæpe conveniunt Medici, & qui de vulgarium morborum natura & differentiis, de utilitate vel noxa remediorum, quæ passim observare soliti sunt, humaniter inter se, & in reipublicæ commodum conferre possunt.

4. *Post emissum sanguinem, non ante, applicentur vesicantia; idque mature faciendum.*

Ab impositis vesicatoriis exagitari & rarefieri solet sanguis, febrilis motus & calor augeri, maxime cum plurima simul ejusmodi medicamenta vim suam exerunt. Itaque copia sanguinis prius imminuenda est. Nec multum procrastinanda illorum applicatio, quæ nimium sera est, quando jam imminet convulsio.

Similiter in febre pethechiali admovenda esse post evacuationes docebat Petrus a Castro, non expectandum morbi statum, multoque minus cum ægroti prope ad extremum pervenerunt.

5. *Venæ sectio anteponenda est etiam vesicatorio, cum utriusque remedii præsens indicatio apparet.*

Progrediente morbo si repetenda esse videantur epispastica, intereaque utilis quoque missio sanguinis censeatur, tutius erit a venæ sectione initium ducere ob eas, quas antea rationes indicavimus. Porro huc addimus aliquando fieri, ut venæ sectio tantum levaminis afferat, ut alterum illud auxilium minus opportunum reputetur: quod probabilius contingere

potest , quum inter initia parcius , quam oportebat , sanguis detractus fuit.

6. *Quamvis praevideri queat , multa in progressu morbi adhibenda fore vesicantia , non tamen ea uno tempore omnia , sed consequenter aliis alia subrogare convenit.*

Curamus , ut posito quantum opus est , intervallo aliis alia succedant ; quo pacto saniosi humoris excretio semper aliqua perseverat , juxta veterum Medicorum documenta. Præ ceteris enim tradit Archigenes apud Aetium medicamenta quæ Cantharides recipiunt , perutilia esse in morbis , dummodo ulcera diu aperta maneant , & sanies manare pergat.

Ista quidem utilitas in tardis affectionibus , velut ad advertendas fluxiones , obtineri solet per emplastrum , quod perpetuum vocatur , ex epispastico & palmeo plerumque compositum. Hoc aliquando removetur ad tollendam pro tempore molestiam , & ichore perfusam cutim bene siccandam ; idemque postea reponitur.

Sed in acutis febribus , in miliariis , talis vesicatorii administratio locum non habet. Nam ulcerosam cutem acerrimis rebus , maxime Cantharidibus jugiter stimulare , & sensim magis erodere non li-

cet. Promptum atque expeditum remedium requiritur, quod excitata vesica auferatur. Deinde post epidermidem omnino separatam nuda & erosa cutis idoneo linimento sic tractanda est, ut apertum ulcus, & humorem stillans aliquandiu servetur. Quidam Chirurgus subtili tela cerata, leviter illita cerato vel unguento de althæa utebatur: qua medicatione melius & paullo diutius elici & expurgari saniosum ichorem observabat.

Arescentibus autem primis ulceribus opportune utiliterque recentia epispastica aliis in locis cuti applicantur. Sæpe animadvertit in primis Hamiltonus a siccatibus priorum vesicantium ulceribus symptomata statim omnia ingravescere, iterumque a novis alibi excitatis vesicis leviora fieri.

Cum ad inferiores corporis partes minor pustularum eruptio vel tardior fieri soleat in his percommodum atque ex usu est frictiones, cucurbitulas, & vesicatoria, ubi repetenda sint, adhibere.

7. *In vesicatoriis repetendis circumscriptio adhibeatur.*

Recte quidem epispastica, ut modo dictum est, non cuncta simul quæ præ-

meditata sunt, sed partite applicantur, nisi quid maxime urgeat. Ita scilicet irritamentis & doloribus non multa uno tempore membra ægrotantis torquentur, & saniosus ichor modo ex una, modo ex alia corporis parte indefinenter educitur.

Pluries repetita præcipue locum habent in corporibus humidis & pituitosis, in febre non æstuosa, in pustulis albis & aquosis. Sed ubi ægrotantis gracilitas, ubi commotio bilis, ubi magnus fervor adest, ac venæ sectiones iterandas fore medicus prænoscit, ad vesicantia minime festinandum. Et illas quidem nationes persæpe in morbis emittendo sanguini assuetas, nequaquam abuti vesicatoriis observamus; contra vero ab aliis quibusdam gentibus ea frequentius usurpari, quæ in detrahendo sanguine parciores esse consueverunt. Nobis sub hoc cælo, in hisce hominum naturis generatim consideratis, modus quidam in utroque remedio fervandus esse videtur. Sed qui opinionis causa vel consuetudinis, ad alterutrum propensi sunt, hi difficillime ad eam mediocritatem reducuntur. In hominibus a natura bene constitutis, qui len-

tis tamen humoribus scateant, si partite applicentur vesicantia sex, intra modum esse possunt; contra in aliis diverso temperamento præditis, licet simili morbo affectis, si totidem adhibeantur, horum usus est immodicus.

Gravidæ mulieri, quæ calido & acri sanguine abundabat, in decursu gestationis aliquoties missus fuit sanguis. Post partum in febrem miliarem incidit, quæ paucis diebus lethalem exitum habuit. In curatione post iteratam venæ sectionem vesicatoria sex applicita fuerunt. A familiaribus observatum est ex ore defunctæ mulieris cruentam saniem defluxisse.

Alia etiam puerpera, gracili corporis habitu, plurium natorum mater, circa septimum ab initio morbi miliaris diem extincta est. Huic admota fuisse vesicantia septem, a probatæ fidei hominibus accepi.

Atque in hisce duabus modo memoratis mulieribus abusum fuisse vesicantium quisquis merito suspicari potest.

8. *In usu vesicantium opus est internis partibus providere.*

Tenuissimas Cantharidum particulas in corporis interiora penetrare certis indi-

ciis constat, eoque majore copia, quo vesicantia plura simul applicita sunt. Nec viæ tantum urinariæ, quæ præcipue quidem divexari solitæ sunt, sed etiam ceteræ partes a talium insectorum sale acerrimo stimulantur.

Aretæus in curatione comitialis morbi valentissimo interdum fricatorio ex Cantharidibus utebatur, quo nempe totum caput confricari ad ruborem usque jubebat. Trium autem spatio dierum, antequam remedium adhiberet, muniendæ vesicæ causa, ægrotanti lac bibendum dabat. Solent in febrientibus Medici ut acrior & infesta vesicæ urina leniatur, ferum lactis, decoctum radicis althææ, emulsiones ex seminibus melonum & papaveris albi, dulcibus amygdalis, exhibere.

Præter eas vesicæ affectiones, quarum sæpe mentio facta est, aliquando etiam ab impositis vesicatoriis molestas in cute punctiones, diversisque in partibus corporis ægroti persentiunt. Namque in cutaneum humorem, sicut in urinosum, ex aliqua, ut nobis videtur, inter utrumque analogia, subtiles & aculeatæ particulæ Cantharidum facile se insinuant. Atque hic opportunitas incidit singularem comme-

morandi effectum vesicantium, quem honestissimus & eruditus vir, mihi olim amicitia & consuetudine conjunctus, in se ipso animadversum narrabat. Nimirum is carnofo corporis habitu, in ætate media constitutus, ex acuta febre graviter laborabat. Post repetitam semel & iterum venæ sectionem statim ad epispastica ventum est brachiis & tibiis apponenda, quæ omnino vim suam exeruerunt; sed ulcerata cutis brevi tempore inaruit: quamobrem de consilio Medicorum alia quatuor applicita sunt, cubitis videlicet, infimisque femoribus, & insuper quintum cervici: quibus in locis operatio vesicantium vix peracta & plane absoluta est, cum priores illæ, quas designavimus, corrosæ partes, tum arefactæ, denuo, ac veluti sua sponte aperiuntur, & scaturiente ichore madescunt, ita ut ex iisdem primis inopinato reclusis uberius deinde quam ex novissimis dedita opera excitatis ulceribus materies emanaret. Hoc sane mirum apparuit phænomenon, tum aliis de causis, tum præsertim quod affecta cutis loca inter se non parvo intervallo distarent.

9. *Vesicantibus adhuc inhærentibus cuti,*

dum urinariorum partes graviter molesteque afficiuntur, ea protinus removenda sunt.

Quædam Puerpera miliari morbo tenebatur: pulsus erat contractus, lenta eruptio pustularum. Post applicita duo vesicantia pulsus dilatatur, melius prodeunt exanthemata cum sudore modico, major est urinæ copia. Mitiora biduo apparent symptomata, deinde exacerbantur, adjuncto subdelirio. Alia duo imponuntur epispastica, paucisque post horis urina fere supprimitur; tum ardorem in vesica percipit ægrota, & cum stranguria paullulum urinæ reddit; inquietudo accedit, pulsus celeritas, & imminutio sudoris. Illico novissima duo remonentur emplastra, quæ cuti adhuc hærebant, excitatæ jam vesicæ aperiuntur, totus ab his ichor effluit; ægrotae levamentum subsequitur: tepidæ dantur portiones ex decocto radicum althææ: ecce omnium remissio symptomatum, multæquæ urinæ facilis effluentia. De reliquo salutaris fuit exitus morbi.

Nonnullas in hanc rem observationes aliis in locis indicavimus; nunc plures afferre possumus: sed nihil opus est colligendis ejusmodi exemplis immorari.

10. *Epispasticum ex tempore confectum emplastro in officinis parato generatim præferendum.*

Quoniam haud raro evenit, ut officinalis emplastri tardior expectatione sequeretur effectus, ideo recentissimum epispasticum alteri solet præferri, ubi promptior actio medicamento requiritur; idque, ut omnibus notum est, ex communi fermento, pulveratis Cantharidibus, & aceto in modum cataplasmatidis conflatur. Frid. Hoffmannus vesicatoria concinnare solitus erat ex emplastro de meliloto, pulvere Cantharidum, & pauxillo balsami peruviani, quod si utilitatem hic forte aliquam habet balsamum, quædam tamen mulieres ab ejusmodi odoramentis abhorrent, ac lædi videntur. Aliquantum ab aceto retundi sal acerrimus Cantharidum censetur: quocirca illud rejiciebat Hœferus, qui etiam ante applicationem emplastri eum cutis locum non aceto, sed vini spiritu fricandum esse præcipiebat. Sic placet nonnullis optimum saltem vinum vesicatorio permiscere ad suscitandam vim Cantharidum. Cl. Verattus, e Bononiensi Scientiarum Academia, talium insectorum tincturam cum

spiritu vini paravit, & sensim evaporando in extractum redegit. Hujus portionem extracti applicari jussit; perinde ut vesicatoria solent, mulieris febre laborantis femori; eodemque tempore alia fuerunt ex iis adhibita, quibus vulgo utimur: obortæ sunt vesicæ ab eo extracto majores, quam a ceteris communibus vesicatoriis. Ex tinctura per acetum elicitæ si extractum fieret, cum hoc ipso similiter instituendum esset experimentum, & utriusque extracti effectus alter cum altero comparandus. Verum hæc sollertissimis Physicis disquirenda relinquimus: intereaque usitati cataplasmatum rationem sequamur; quandoquidem apud Pharmacopœam Londinensem novissimam vel in conficiendo emplastro vesicatorio acetum adhibetur. Etenim si revera Cantharidum sales acerrimi paullum ab aceto mitigantur, bene est in quibusdam miliariis febribus, hominumque naturis; & penetrantis aceti virtus haud inutilis censenda.

II. *Cavendum in vesicatorio ne sit exuberantia Cantharidum.*

Fabricius Hildanus in *sexta observationum centuria* cujusdam hominis histo-

riam habet, qui tumore ad genu, ex materia viscida frigidaque laborabat. Tonfor cataplasma ex fermento & cantharidibus efficacissimum tumidæ parti ad-movet quæ tota exulceratur; hinc præ ceteris symptomatis tantus ardor urinæ sequutus est, ut cum summo cruciatu, & nonnisi guttatim urinam sanguinolentam ægrotus emitteret. Ablato cataplasmate ardor ille & reliqua symptomata paulatim remiserunt.

Puellam annos duos cum dimidio natam, ex febre maligna ægrotantem commemorat Riverius in *secunda observationum centuria*. Emplastrum vesicatorium quale extat in officinis præscriptum fuit, ad cuius vim augendam Pharmacopœus multum pulverem Cantharidum emplastro insperfit; unde cutis exusta est, quam insequente die gangræna occupavit.

Quod ægrotantis ætas tenerrima esset, eo gravior Pharmacopœi error fuit. Forfitan is ex vetustate iners emplastrum expertus noverat: sed in nimio pulvere ad-jiciendo artis suæ imperitiam, eorumque malorum se ignarum ostendit, quæ a vesicatoriis propter exuberantiam Cantharidum provenire possunt; & in malignis

quidem febribus, ubi ad corruptionem proni sunt humores, vehementer corrofa cutis & inflammata facilius in gangrænam labitur.

12. *Dum æger ex morbo convalescit, si quando a vesicantibus erosa permanens cutis ichorem emittere pergat, non ea confestim applicitis medicamentis & prorsus exsiccanda est.*

In acuta febre miliari, ad felicem exitum rite progrediente, symptomata sensim mitescunt, alia citius, alia serius, ac denique cessant omnino, prout virulentus humor omnis tum in cutem ad efficiendas augendasque pustulas, tum aliorum traducitur, partim etiam resolvitur, aut quocumque modo pravissima ejus qualitas emendatur. Ita ægrotus pristinam sanitatem recuperat. Contra vero cum ejusdem portio aliqua in sanguine, internisque partibus implicata permanet, difficilem convalescentiam, vel morbum recidivum facere solet, vel diversa, & plerumque diutina valetudinis incommoda relinquere. Opus est igitur, ut excitata a vesicantibus ulcera, siquidem acuto morbo ad finem perducto aperta & madida quædam supersint, saniosum fundere

dere ichorem perseverent, neque a sti-
pticis medicamentis impedian-
tur.

Quod si miliares, aliæque acutæ fe-
bres ex ordine & gradatim ad salutarem
usque terminum ita processerint ut ex-
tinctus earum fomes videatur; nihilomi-
nus idem præceptum servari debet, quo-
niam aliquid ex humorum depravatione
residuum atque occultum esse potest,
quod per aperta spiracula pedetentim
eliminetur.

Ac generatim, ut verbo dicam, eva-
cuationes fieri solitæ per naturales vias,
vel arte paratas, non temere & omnino
cohibendæ sunt. Hujusmodi enim ab in-
consultis hominibus per vim tentata sup-
pressio magnum sæpe damnum attulit va-
letudini, aliquando etiam perniciosa fuit;
sicuti de suppressa in eum modum excre-
tione ichoris ex ulceribus per vesicato-
ria excitatis, illud præ ceteris memora-
bile demonstrat exemplum. Scilicet in
Therapeutica Rationali meminit Thomas
Willis de insigni Medico Londinensi, cui
applicita fuerant diversis in partibus ve-
sicatoria, dum ex maligna febre labora-
bat. Cum autem ægre convalesceret, in-
tereaque multus ichor fluere ex ulceri-

bus non desineret, quod illi molestiam ac tædium afferebat, impatentia victus re-percutientia validiora ulceratis locis adhibuit, omnemque illico fluxum humoris cohibuit. Biduo post in morbum longe gravissimum relapsus est cum frequenti defectione animi, sudore frigido, pulsu exili & debili, adeo ut nullis remediis adjuvari potuerit, ac trium dierum spatium interierit.

Profecto mirandum est, quod insignis ille Medicus, qualis ab eodem Willisio reputatur, rem ita periculofam in se ipso tentare non dubitaverit; quod in aliis, ut ego quidem opinor, nequaquam fecisset.

13. *In curandis ægrotis cessatio alicujus symptomatis ne festinanter ac temere virtuti vesicantium tribuatur.*

Ceteris prætermiſſis quæ ad hunc locum pertinent, ſingulare ſymptoma pro exemplo ſufficiat, aphonia, quæ interdum in miliari, in petechiali, aliisque acutis febribus intervenit, deinde ceſſat ſive adhibita veſicantia, ſive omiſſa fuerint. Nonnumquam id etiam accidit ſymptoma in febribus non acutis. Etenim Adoleſcentula in acceſſionibus tertianæ

febris obmutefcebat, & quantumvis sollicitata nullum umquam verbum proferbat, desinente motus febrilis periodo sua sponte loquebatur: interrogata cur verbum facere noluiſſet, ſe nullo modo potuiſſe dicebat.

Sed aphonia præſertim in acutis febris aliquando contingit. Æſtivo tempore ad robuſtum virum ex maligna febre jam proveſta laborantem, qui circa meridiem derepente obmutuerat, conſultationis cauſa arceſſitus fui. Cum plura ex eo quærerem, nihil omnino reſpondebat, & ſupino corpore jacebat. Ægroti brachium eduxi, pulſum exploraui, ſatis conſtantem, tum ejus cubitum erexi, atque ita erectum dimiſi, ut cum humero rectus angulus fieret: ſtetit in ea poſitione per horam fere dimidiam, cataleptico ſimilis; quem ego poſtea cubitum, cum flexibilis eſſet, facillime reclinaui, & in eo ſitu reliqui. Quoniam anteaſtis diebus veſicantia quatuor applicita fuerant, aſſidueque ſaniem fundebant ulcera, ejusmodi remedia renovare iſtius phænomeni cauſa, aut alio uti genere ſtimulantium opus non eſſe duximus: ſub noctis initium ægroto vox

redire cœpit: insequente die loquentem, & loco se moventem inveni. Denique ex eo morbo gravissimo convaluit.

In statu ægrotantis supra enarrato si recens admotum fuisset epispasticum, ecquis ad hujus virtutem medicaminis id quod naturaliter contigit, continuo non retulisset? Revera quibusdam oppugnandis symptomatibus, quæ inertem ac veluti consopitam vim motricem indicare videntur, opportuna esse solent ejusmodi auxilia. Sed in ferendo judicio de cujusque eventus causa post adhibita quædam remedia (nunc de hoc uno loquimur) in opinionis errorem lapsus quam facilis est! Hoc ii maxime norunt, qui medicam artem diu & considerate professi sunt, & multiplices eventus sive prosperos, sive infaustos & inopinatos, ab incertis ignotisque causis profectos persæpe observarunt.

F I N I S.

